

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**SOKAKTA YAŞAYAN ÇOCUKLARIN SOKAĞA İTİLME NEDENLERİ VE
SOKAKTA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hülya AKTI

DANIŞMAN: Doç. Dr. Yeliz OKAY

**YALOVA
HAZİRAN 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMETANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

SOKAKTA YAŞAYAN ÇOCUKLARIN SOKAĞA İTİLME NEDENLERİ VE
SOKAKTA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜLYA AKTI
207203009

DANIŞMAN: DOÇ. DR.YELİZ OKAY

YALOVA
HAZİRAN 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları' na uygun olarak hazırladığım “Sokakta Yaşayan Çocukların Sokağa İtilme Nedenleri Ve Sokakta Karşılaştıkları Sorunlar: İstanbul Örneği” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Hülya AKTI

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren yüksek lisans eğitimimi her yarıda bırakma düşüncemde bana ışık olan sayın danışman hocam Doç. Dr. Yeliz OKAY' a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimime başlamam için bana yol gösteren ve destek olan abim Dr. Mehmet AKTI ve ablam Psikolojik Danışman Ayşe AKTI' ya her zaman yanımda oldukları ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için canım aileme teşekkür ederim.

Bana destek olan bana inanan ve her zaman yanımda olduklarını hissettiğim Sultanbeyli Kaymakamlığı Açık Kapı Birimi ekibi Elif BİLİR BIYIK, Murat KETEN, Harun ERDOĞAN' a; verileri elde etme ve tez yazma süresince bana destek olan, değerli fikirlerini sunan Sultanbeyli Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü çalışanları Psikolog Manolya ÇAMYAR, Sosyolog Sümeyye ÖGTELİK, Psikolojik Danışman Ruken YILDIRIM, Sosyal Hizmet Uzmanı Seda TOSUN ve benimle sokak sokak dolaşan bana destek olan Sosyal Hizmet Uzmanı Ayşe ERİM' e, teşekkürlerimi borç bilirim.

Ve son olarak araştırmaya gönüllü olarak katılan çocuklara teşekkür ederim. Umarım gelecek onlar için aydınlık olur.

Haziran – 2023

Hülya AKTI

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı	4
1.2.Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.4.Tanımlar	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Kavramlar ve Tanımlar	6
2.1.1. Sokak çocuğu olgusuna ilişkin tanımsal tartışmalar	7
2.1.2. Biyo-psiko-sosyal ve kültürel açıdan sokak çocukları	9
2.1.3. Sokakta yaşayan çocuklar ve cinsiyet değişkenine bağlı çalışmalar	10
2.2. Sokakta Yaşayan Çocukların Tarihsel Süreçleri	12
2.2.1. Dünyadaki durum	12
2.2.2. Türkiye’deki durum	13
2.3. Sokakta Yaşayan Çocuklara Yönelik Koruyucu- Önleyici Çalışmalar	18
2.3.1. Türkiye’deki modeller	18
2.3.2. Dünyadaki modeller	21
2.4. Ekolojik Yaklaşım Perspektifinden Sokak Çocukları Olgusu	23
2.5. Çocukların Sokak Yaşamına İtilme Nedenleri	27
2.5.1. Aileden kaynaklı etkenler	27
2.5.1.1. Parçalanmış aile	28
2.5.1.2. Erken dönem anne-çocuk ilişkisi ve bağlanma kuramı	29
2.5.1.3. Aile içi fiziksel şiddet, ihmal ve istismar (Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları)	31
2.5.2.Sosyal ve ekonomik nedenler	32
2.5.2.1. Hızlı nüfus artışı, göç, kentleşme ve gecekondulaşma	32

2.5.2.2. Çocuk yoksulluğu	33
2.6. Sokak Yaşamında Sokak Çocuklarının Karşılaşabileceği Sorunlar	34
2.6.1. Bağımlılık	34
2.6.2. Sokak yaşamında şiddet.....	35
2.6.3. Çocuğun suça sürüklenmesi.....	35
2.6.1. İntihar girişimi, kendine zarar verme, fiziksel ve ruhsal sağlık.....	37
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	41
3.3. Veri Toplaması ve Veri Toplama Aracı	41
3.4. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi.....	42
3.5. Etik Boyut.....	42
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	44
4.1. Çocukların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	45
4.2. Ailelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	47
4.3. Sokakta Yaşamaya Başlama Süreçlerine İlişkin Bulgular	50
4.4.Çocukların Aile Yaşantılarının Sokak Yaşamına İtilmelerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	52
4.4.1. Anne baba kavramına ilişkin bulgular	53
4.4.2.Ebeveyn çocuk ilişkisine yönelik bulgular	54
4.4.3. Parçalanmış aileye sahip olma durumlarına ilişkin bulgular	55
4.4.4. Kardeşlerin durumuna ilişkin bulgular	57
4.4.4. Aile içi ihmak ya da istismara maruz kalma durumlarına ilişkin bulgular	57
4.5. Arkadaşlık İlişkilerine Yönelik Bulgular	58
4.6. Okul ile İlişkilerine Yönelik Bulgular	60
4.7. Sokak Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular.....	61
4.7.1. Madde kullanımına ilişkin bulgular	61
4.7.2. Sokak yaşamında istismara maruz kalma durumlarına ilişkin bulgular	63
4.7.3. İntihar girişimi ve kendine zarar verme durumlarına ilişkin bulgular	65
4.7.4. Suça sürüklenmelerine ilişkin bulgular.....	66
4.7.4. Sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına ilişkin bulgular	66
4.7.5. Bedensel hastalık durumlarına ilişkin bulgular	67

4.8. Sosyal Hizmet Kuruluşlarındaki Deneyimlerine İlişkin Bulgular	67
4.9. Çocuklara Göre Sokak Yaşamından Kurtulmanın Yollarına İlişkin Bulgular.....	70
4.10. Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular	71
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	73
5.1. Sonuçlar.....	73
5.1.1.Araştırmaya katılan çocukların ve ailelerinin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar.....	73
5.1.2.Araştırmaya katılan çocukların sokak yaşamına itilme nedenlerine ilişkin sonuçlar.....	74
5.1.3.Araştırmaya katılan çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin sonuçlar	75
5.2. Öneriler.....	77
KAYNAKLAR	81
EK: 1	89
EK: 2	92
ÖZGEÇMİŞ	94

KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
ÇEMATEM	: Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	: Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Örneklem Dağılımı.....	44
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Çocukların Demografik Bilgileri.....	45
Tablo 3: Araştırmaya Katılan Çocukların Bilgileri.....	46
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Çocukların Aile Bilgileri.....	47
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerin Eğitim Durumları.....	48
Tablo 6: Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerin İstihdam Durumları.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sokak Çocuklarının Gelişimi.....	8
Şekil 2. Sokakta Tespit ve Yönlendirme Faaliyetlerini Yürüten Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Süreci.....	16
Şekil 3. Okulda Tespit ve Yönlendirme Faaliyetlerini Yürüten Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Süreci.....	17
Şekil 4: Bir Sistem Olarak Sokakta Yaşayan Çocuklar.....	26
Şekil 5: Vaka Modeli.....	53
Şekil 6: Vaka Modeli.....	53

SOKAKTA YAŞAYAN ÇOCUKLARIN SOKAĞA İTİLME NEDENLERİ VE SOKAKTA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırmada sokakta yaşayan veya yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaştıkları sorunların incelenmesi; Türkiye’ de ki sokak çocuklarına yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler alanında yeni yaklaşımların gerekliliğinin ortaya konulması ve böylece yeni uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Çocukların sokağa itilme nedenlerinin süreçlerinin ve etiyojisini açıklamak adına daha kapsamlı bir yaklaşım türü olan Ekolojik Yaklaşım kullanılacaktır. Ekolojik Yaklaşım göre çocukların sokak yaşamına itilmesi salt bir olgudan ibaret olmayıp, birçok faktörün etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Bu model çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokak yaşamında karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik uygulama ve araştırmaları yürütmek amacıyla sistematik bir çerçeve sağlayan en kapsamlı modeldir.

Bu araştırmada sokak yaşamına itilen çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları sorunların ve sokak yaşamına itilmeleri üzerinde derinlikli bir kavrayışla ortaya çıkarılması amaçladığından, nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında verilerin toplanması ve analizinde nitel araştırma desenleri arasında yer alan fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır.

Bu kapsamda yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş veya sokak yaşamına devam eden çocuklarla görüşme sağlanmıştır. Araştırmaya katılan çocukların 7’ si kız çocuğu 6’ sı erkek çocuğudur. Görüşülen çocuklar 8-18 yaş aralığındadır. Araştırma yüz yüze yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve görüşme formundaki sorular için eleştirel literatür taraması yapılmış, ikincil dokümanlar kullanılmıştır. Çocuklara 15 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

Araştırmanın bulguları; çocukların sokak yaşamına itilmelerinde ailenin, okul ilişkilerinin ve arkadaş çevrelerinin etkisi olduğu; en büyük etkenin aile faktörü olduğu görülmüştür. Aile içerisinde huzursuz bir ortam bulunması, ailenin temel işlevlerini yerine getirmemesi, ebeveynlerin sorumluluklarını üstlenmemesi ve çocukları ile sağlıklı ve güvenli bir bağ geliştirmemesi, ebeveynlerin çocuğa atfettikleri değerin yetersiz olması gibi nedenler çocukların aile ortamından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri düşüktür. Ailelerin büyük çoğunluğu sosyal yardım ve desteklerle geçinmektedir.

Çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları risk ve tehlikeler ise istismara maruz kalma, sosyal dışlanma, madde kullanımı, suç ortamında bulunma, intihar girişimi ve kendine zarar verme davranışlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sokakta Yaşamına İtilen Çocuk, Sokak, Risk, Tehlike

REASONS FOR PUSHING STREET CHILDREN TO THE STREET AND THE PROBLEMS THEY FACE ON THE STREET: ISTANBUL EXAMPLE

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the reasons for pushing children who live or have lived on the streets at some point in their lives onto the streets and the problems they face on the streets; to reveal the necessity of new approaches in the field of protective, preventive and supportive services for street children in Turkey and thus to contribute to the development of new practices. An ecological model, which is a more comprehensive approach to explaining the processes and etiology of the reasons for pushing children onto the streets, will be used. According to the ecological model, the pushing of children into street life is not merely a single phenomenon, but rather occurs as a result of the interaction of many factors. This model provides the most comprehensive framework for systematically conducting research and implementing interventions aimed at addressing the reasons for pushing children onto the streets and the problems they may face in street life.

This study is designed as a qualitative research because it aims to reveal the problems faced by children pushed into street life and their reasons for being pushed into street life with a deep understanding. Within the scope of the research, the phenomenological research design, which is among the qualitative research designs, was used in the collection and analysis of data.

In this context, interviews were conducted with children who have spent a period of their lives on the streets or continue to live on the streets. Of the children participating in the research, 7 are girls and 6 are boys. The interviewed children are between the ages of 8-18. The research was conducted face-to-face. As a data collection tool, a semi-structured interview technique was used and a critical literature review was conducted for the questions in the interview form, and secondary documents were used. A 15-question semi-structured interview form was applied to the children.

The findings of the research show that family, school relationships and peer groups have an impact on pushing children into street life; the biggest factor being the family factor. Reasons such as an unhappy environment within the family, the failure of the family to fulfill its basic functions, parents not taking on their responsibilities and not developing a healthy and secure bond with their children, and the value attributed to the child by parents being insufficient cause children to move away from the family environment. Their families have low socio-economic levels. The majority of families live on social assistance and support.

The risks and dangers faced by children in street life are exposure to abuse, social exclusion, substance use, presence in a criminal environment, attempted suicide and self-harm behaviors.

Keywords: Child Pushed to Life on the Street, Street, Risk, Danger.

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi ile toplumsal yaşamın her alanında gerçekleşen sosyo- ekonomik değişime bağlı olarak toplumsal değişme gerçekleşmiş ve özellikle çalışma yaşamında istihdama ilişkin farklı görünümeler ortaya çıkmıştır. Böylece köyden kente göç süreci başlamış bu durum aile ve akrabalık bağlarının kopmasına neden olmuştur. Kentsel yaşama uyum sağlayamayan bireyler yabancılaşma, sosyal kırılma, toplumsal kimliğin kaybıyla yüzleşmiştir. Toplumsal alanda yaşanan ekonomik ve sosyal gelişim beraberinde sorunlarında ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yılmaz ve Çitçi, 2011, s.253).

Ülkemizde 1950' li yıllardan beri yaşanan hızlı nüfus artışı, dengesiz gelir dağılımı, tarımda makineleşmeyle beraber ortaya çıkan işsizlik sorunu, terör olayları, eğitimsizlik, çok çocukluluk, bazı yerleşim birimlerinde devlet hizmetlerinin kısıtlılığı sonucu ortaya çıkan yoksulluk gibi etkenler ile büyük kentlerin sunduğu alternatif çeşitlilik bir araya geldiğinde kentlere doğru bir iç göçün başlamasına neden olmuştur. Tuncel' e göre bu bağlamda sağlıklı ve hızlı büyüyen kentleşme ortaya çıkmış, bu durumdan en çok etkilenen çocuklar olmuştur. (Tuncel, 2003, s. 1). Yoksulluk, göç gibi etkenler ailenin bakmakla yükümlü olduğu çocuk yerine ailede gelirine ihtiyaç duyulan çocuğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aile bütçesine katkıda bulunan çocukların çalıştırılması aileler açısından önem kazanmıştır. Bu durum beraberinde çocukların sokak yaşamına itilmesine yol açmıştır (Barış,2011, s.88). Sokak yaşamının çocukları her açıdan sömürülebileceği ve toplum tarafından toplumsal güvenliği tehdit eden gruplar olarak görülmesi hiç kuşkusuz bu çocukların önemli bir risk grubu olmalarına sebep olmuştur.

1980 sonrası dönemle neo-liberal ekonomi politikaların uygulanmaya başlanmış ve ülkeler arası gelir farklılığı ve gelir eşitsizliği yeniden ortaya çıkmıştır. Gelir eşitsizliğinin fazla olduğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde sokak yaşamına itilen çocuk sayısı daha fazla görülmektedir. Sokak çocuklarının belli ortamlarda durağan yaşamamalarından ve sürekli hareket etmelerinden dolayı sokak çocuklarının sayısını belirlemek oldukça zordur (Yılmaz, 1998, s.5). UNICEF' in 2005 yılında yaptığı araştırmaya göre dünyada gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde 100 milyonu aşkın sokak çocuğu yaşadığı bildirilmektedir (Acar, 2007, s. 86). Türkiye' de ise en az 42.000 çocuğun sokaklarda çalıştığı veya yaşadığı tahmin edilmektedir; fakat

resmi olmayan kaynaklara göre bu rakam 80.000'e kadar çıkmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğunu daha iyi yaşam standartları arayışı içerisinde olup büyükşehirlerle göç eden aynı zamanda da sosyal sınırlılıkları bulunan ailelerin çocukları oluşturmaktadır (<https://www.unicef.org/turkey/raporlar>).

Yukarıda var olan veriler dikkate alındığında sokakta yaşayan çocuk olgusunun akademisyen veya bu alanda çalışan meslek elemanlarının yanı sıra toplumda yaşayan insanların da günlük yaşamlarında karşılığı olan dinamik ve güncel bir konu olduğu söylenebilmektedir. Günümüzde küreselleşmenin de arttırdığı nüfus hareketliliği ile çoğunlukla metropol şehirlerde günlük yaşamda sokakta yaşayan çocuklarla karşılaşabilmekteyiz.

Çocukluk çağı özel koruma gerektiren bir dönemi içermektedir. Bu özel koruma genellikle ebeveynler veya sosyal hizmet kurumları tarafından sağlanmaktadır. Sokakta yaşayan çocuklar ise risk altındaki çocuklar olup bu özel korumadan mahrum kalmaktadır (Acar, 2006, s.8-10) Sokakta yaşamak, çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini kötü yönde etkilemekte ve onlara güvenli bir ortam sağlayamamaktadır. Sokakta yaşamak; çocukların kaçırılma, madde bağımlılığı, hastalıklar, suça sürüklenme, şiddet, sosyal dışlanma, istismara maruz kalma gibi birçok problem ile kalmasına neden olmaktadır (Polat, 2007, s.64-67). Türkiye' de çocuklara yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler bulunmasına rağmen sokak çocukları sorunu kesin olarak çözüme kavuşmamıştır. Medyanın da sokakta yaşayan çocuklar ile ilgili olumsuz etiketlemeler yapması çocukların sosyal hayatın dışına çıkmasına/ sosyal dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır.

Çocukların sokak yaşamına itilmesi birçok risk ve tehlike ile karşı karşıya kalmalarına neden olacaktır. Bilgin (2012) tarafından yapılan "*Sokakta çalışan çocukları bekleyen risk ve tehditler: Diyarbakır Örneği*" başlıklı araştırmada sokak çocuklarının çalıştırılmasında salt ekonomik istismara maruz kalmadıkları, aynı zamanda cinsel ve fiziksel istismara da maruz kaldıkları sonucunu elde etmiştir. 400 çocuk üzerine yaptığı çalışma sonucunda, çocukların %19,8'inin cinsel tacize maruz kaldığı ve %79,3'ünün sokakta çalışırken fiziksel olarak şiddete maruz kaldığını tespit etmiştir. Sokakta yaşayan çocukların %34,5'inin bağımlılık yapıcı madde kullandığı;

%65,5'inin ise bağımlılık yapıcı madde kullanan arkadaşına sahip olduğu sonucunu elde etmiştir (Bilgin, 2012, s.94).

Sokakta yaşayan çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaştıkları sorunlara yönelik hangi düzeyde müdahalede bulunulduğu, çocukların sokakta kalmaya devam etmelerinin nedenleri, çocukların sokak yaşantısından uzaklaşmalarının yollarının incelenmesi elzem bir durumdur (Çelik, 2019, s. 3).

Çocuğun sistemle bütünleşmesini sağlamak için Sistem Yaklaşımı'nın bir alt türü olan Ekosistem Yaklaşımı' nı ele almak gerekir. Sokakta yaşayan çocuklar yetişkin denetiminden uzak, aile bağı zayıf ya da aile bağı olmayan gruplardır. Çocuğun çevresiyle ilişkisinin güçlendirilmesi (okul, aile, arkadaş vs.) gerekmektedir. Çocuk anne ilişkisinin güçlendirilmesi, çocuğun güvenli bir ortamda yetişmesinin sağlanması, aile ortamına ait hissetmesi, aidiyet duygusunun geliştirilmesi önemli etkenlerdir. Aile içi reddedilme faktörü en az bağlanma kadar önemlidir. Bu çalışmada çocukların sokağa itilme nedenlerinin süreçlerinin ve etiyolojisini açıklamak adına daha kapsamlı bir yaklaşım türü olan Ekolojik Yaklaşım kullanılacaktır. Ekolojik Yaklaşım' a göre çocukların sokak yaşamına itilmesi salt bir olgudan ibaret olmayıp, birçok faktörün etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Bu model çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokak yaşamında karşılaşılabilecekleri sorunlara yönelik uygulama ve araştırmaları yürütmek amacıyla sistematik bir çerçeve sağlayan en kapsamlı modeldir (Acar, 2006, s.75).

Bu nedenle sosyal hizmet biliminin Ekolojik Yaklaşım perspektifinden işlenen bu çalışmada İstanbul' da sokakta yaşayan veya yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaşılabileceği sorunlar çocukların deneyimleri ile incelenecektir. Bu bağlamda çocukların sokağa itilme nedenlerinin temelinde olan etkenler ve çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları sorunlar bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sokakta yaşayan çocuklara yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler alanına yeni yaklaşımların gerekliliği ortaya konulacaktır. Böylece bu çalışmanın sokakta yaşayan çocuklara yönelik yeni uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada sokakta yaşayan veya yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaştıkları sorunların incelenmesi; Türkiye’ de ki sokak çocuklarına yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetler alanında yeni yaklaşımların gerekliliğinin ortaya konulması ve böylece yeni uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Sokak yaşamına itilen çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaştıkları sorunların incelendiği bu çalışmada elde edilen verilerin, sokak yaşamına itilen çocukların probleminin temeline inmek ve problemin çözümlenebilmesine katkı sağlamak ve en önemlisi sokak yaşamına itilen çocukların anlaşılmasına ve sosyal içermesine yardımcı olacağı umulmaktadır. Bu çalışmanın sonuçları çocukların sokak yaşamına itilme nedenleri, yaşadıkları, karşılaştıkları tehlikeler ve sorunlar, gelecek beklentileri, aile yapıları ve çevrelerinin anlaşılmasına ilişkin önem taşımaktadır.

Çocukların hepsinin sağlıklı ortamlarda bulunmaları dikkate alındığından hem Sağlık Bakanlığı’ nın hem Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ nın araştırmanın sonuçlarından yararlanması ve sokak çocuklarına yönelik politikalar geliştirmesi umulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2022 (Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık) dönemi ile sınırlandırılmıştır. Araştırma İstanbul ilinin Anadolu Yakası ile sınırlandırılmıştır.

1.4. Tanımlar

Sokak Yaşamına İtilen Çocuk: İstanbul ilinde günün büyük çoğunluğunu sokakta bulunarak geçiren, ailesiyle bağı kopuk ve düzensiz olan, parklarda, şantiyelerde, boş alanlarda yaşayan kız ve erkek çocuğudur.

Sokak Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar: Sokak yaşamında çocukları bekleyen her türlü risk ve tehlikelerdir. Bu etkenler; istismar, suça sürüklenme, madde kullanımı, intihar girişimi olarak sıralanabilir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavramlar ve Tanımlar

Çocuklar yaşamlarını idame ettirebilmek için yetişkin bir bireye ihtiyaç duyarlar. Çocuklar yetişkin bireyler tarafından desteklenmedikleri sürece dezavantajlı durumda olup, her türlü risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Burada dikkat edilmesi gereken gruplardan biri yetişkin bireylerin yaşama hazırlama desteğinden uzakta hayatını devam ettirmeye çalışan ve sokak yaşamına itilen çocuklardır. Bu çalışmanın terminolojisini oluşturan temel kavramları ele almakta fayda sağlayacaktır.

Öncelikle çocuk kavramı toplumların kültürlerine, inançlarına, yapılarına ve ekonomilerine göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda çocuk kavramının tanımı ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir (Çoştı, 2007, s.6). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre; '18 yaşından küçük birey' (ÇHS m. 1) Türk Ceza Kanunu'na göre; 'henüz 18 yaşını doldurmamış kişi' (TCK m. 6-1/b), 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre ise; 'daha erken yaşta ergin olsa bile henüz 18 yaşını doldurmamış kişi' (ÇKK m. 1) şeklinde tanımlanmaktadır.

Çocuklara yönelik hem ulusal hem de uluslararası mevzuatlar incelendiğinde her çocuğun; yaşama, gelişme, korunma, katılım haklarının bulunduğu ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda korunmasının esas alındığını görmekteyiz. Gerek ulusal gerek uluslararası mevzuatlarla çocukların korunması güvence altına alınmaya çalışılmasına rağmen risk altında olan korunmaya muhtaç çocuklar bulunmaktadır (Arkadaş, 2008, s.109). Risk kavramı "sağlık ve iyi halde olma durumuna herhangi bir şekilde zarar veren durum" şeklinde tanımlanmaktadır (Özcebece, 2008, s.88). Risk altındaki çocuk ise psikolojik ve fiziksel gelişimleri, kişisel güvenliği tehlikede olan, çocuğa bakmakla yükümlü yetişkinlerin denetimi olmadan yaşamını idame ettirmeye çalışan, dilendirilme, fuhuş, alkollü içecekler veya uyuşturucu madde kullanma vb. sosyal tehlikeler ile ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan çocuk olarak tanımlanabilir (Çoban, 2015, s. 792). Sokakta yaşayan çocuklar da risk altında olan çocuklar kapsamındadır. Sokakta yaşamak çocukların kendi tercihi değildir. Çocukları sokakta yaşamaya iten birçok etken bulunmaktadır. SHÇEK tarafından 2004 yılında TBMM Komisyonuna verilen bilgilere göre; çocukların sokak yaşamına itilme nedenleri çoğunlukla ekonomik nedenlerle ilişkili olmakla beraber aile içi ihmal ve istismara maruz kalma, ailede çocuk sayısının fazlalığı, ilgisizlik, sevgisizlik olarak

sıralanmıştır (Sokak-Cocuklari-Meclis-Arastirmasi-Komisyonu.pdf (sck.gov.tr). Özçevik ve Ocakçı' ya göre ise sokak çocukları, aileleri tarafından terk edilmiş veya aile üyelerini vefat yoluyla kaybetmiş çocuklardır (Özçevik ve Ocakçı, 2021, s.27). Bu durum bize 'sokakta yaşamının' çocuklar için zorunluluk haline geldiğini göstermektedir. Bu nedenle bu çalışmada sokakta yaşayan çocuk olgusu yerine sokak yaşamına itilen çocuk kavramı kullanılacaktır. Aşağıda literatürde sokak çocuğu olgusuna ilişkin tanımlara yer verilmiştir

2.1.1.Sokak Çocuğu Olgusuna İlişkin Tanımsal Tartışmalar

Sokakta yaşayan çocuklar olgusu şemsiye bir kavram olup çok yönlü incelenmesi gereken ve geniş bir spektruma sahip bir kavramdır (Uluğtekin, 1997, s. 5). Sokakta yaşayan çocuklara yönelik yapılan araştırmalarda pek çok tanımlama yapılmış ancak ortak bir görüşe varan tanımlama yapılamamıştır. Tanımlama ile ilgili ilk kabul gören çalışma UNİCEF' in 1993 yılında yaptığı 'Street and Working Children' adlı çalışmadır (Çoştı, 2007, s.10). Yapılan literatür taramasında sokak çocukları tanımı yapılırken genellikle çocukların aile ile olan bağları göz önünde bulundurulmuştur. UNİCEF' de sokak çocukları olgusunu üç grupta ele almıştır. Birinci gruptaki çocuklar kendilerinden sorumlu yetişkinlerin koruması ve denetimi altındadırlar ancak günlerini sokakta bir şey satarak ya da tüm gün sokakta dolaşarak geçirirler. Bu gruptaki çocuklar 'Sokakta Çalışan Çocuklar' olarak tanımlanmaktadırlar. İkinci gruptaki çocuklar ise 'Sokaktaki Çocuk' olarak tanımlanmaktadır. Bu gruptaki çocukların aileleriyle olan bağları zayıftır ve çoğunlukla ailelerinden uzakta büyük kentlere çalışmaya giderler. Zaman zaman aileleriyle iletişime geçerler ve kendilerini kardeşleri ve ebeveynleri ile özdeşleştirebilmektedirler. Genellikle günün büyük çoğunluğunu sokakta bulunarak geçirirler. Üçüncü gruptaki çocuklar ise 'Sokağın Çocukları' olarak nitelendirilmektedir. Aileleriyle bağını kendi istekleriyle ya da zorla koparmış olan bu çocuklar günün 24 saatini sokakta geçiren çocuklardır (Çoştı, 2007, s.11).

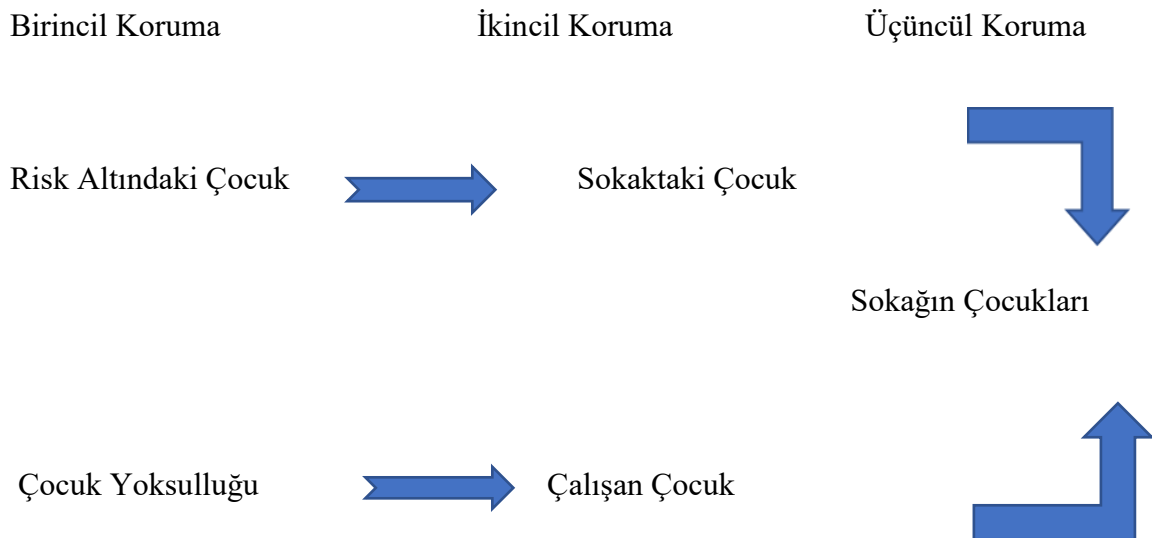
1997 yılında Avrupa Sokak Çocukları İlişki Ağı tüzük toplantısında üç grubu da içeren sokak çocuklarına dair tanımlamayı şu şekilde yapmıştır; 18 yaşından küçük olup istismar ve ihmal gibi zor koşullarda çalışan ve yaşayan ve bu nedenle özel koruma ve yardım gerektiren çocuklardır (Altuntaş, 2003, s. 27).

Polat' a göre sokak çocukları; yaşının gerekliliklerini yaşayamayan, yani okula gitme, oyun oynama, akşam evde ebeveynleri ve kardeşleriyle birlikte vakit geçirme gibi doğal gereksinimlerinin karşılanamadığı bir ortam olan sokakta yaşayan ve her türlü risk ve tehlikelerle karşı karşıya olan, suça itilme ihtimali diğer çocuklara oranla daha yüksek olan gruplardır (Polat, 2008, s.20).

Williams göre ise sokak çocuğu kullanılmayan yapılar ve boş arazilerin olduğu yerlerde yani sokakta ikamet eden, kendilerinden sorumlu yetişkinler tarafından yeterince korunamayan, yönlendirilmeyen ve gözetilmeyen henüz erişkinliğe ulaşmamış erkek ya da kız çocuğudur (Williams, 1993, s.832).

'Sokaktaki çocuk' kavramı iki ana gruba ayrılarak ele alınmaktadır. Bunlar sokakta yaşayan, sokağı mesken edinen diğer anlamıyla evi olmayan çocuklar ile sokakta çalışıp, düzenli olmasa da akşamları eve dönen, evi otel gibi kullanan çocuklar şeklinde gruplandırılmaktadırlar (Yılmaz,1998, s.4).

Gelişmekte olan ülkelerde sokak çocukları pogeys (Filipinler), parkingboys (Kenya), pivets (Brezilya), gamines (Bogota), ragpickers (Hindistan) gibi isimlerle tanımlanırken gelişmiş ülkelerde evden kaçan çocuklar ya da evsiz yarıyetmeler şeklinde tanımlanmaktadır (Altuntaş, 2003, s.21). Aşağıda Lusk (1989) tarafından 'sokağın çocukları' olgusunun gelişimsel sürecini içeren betimleme bulunmaktadır.

Şekil 1.Sokak Çocuklarının Gelişimi

(Lusk, 1989, s.61)

Sokak çocuklarıyla ilgili birçok tanımlama yapılmış ve daha birçok tanımlama yapılması mümkündür. Sokak çocukları ile ilgili ortak bir kavramın bulunmaması birçok nedenle açıklanabilir. Her bir çocuk farklı ailelerden, farklı kültürlerden ve farklı yaşam tarzlarından gelmektedir. Ortak problemleri yaşamış olsalar da her birinin hikayesi biriciktir. Bu nedenle sokak çocukları kavramıyla ilgili bizce önemli olan şey çocukların aileleri ile olan bağlarından çok zamanının büyük çoğunluğunu sokakta geçirmeleri, kendilerini bekleyen her türlü risk ve tehlikelere karşı güvenli olmayan sokak yaşamını tercih etmeye zorlanmalarıdır. Çocuklar için oyun oynanması gereken bir yer olan ‘sokağın’ yaşam alanı olarak tercih edilmesinin etkenleri araştırılmalı, sorunun kaynağı bulunmalı ve bu yönde politikalar geliştirilmelidir.

2.1.2. Biyo- Psiko-Sosyal ve Kültürel Açidan Sokak Çocukları

Sokak çocukları toplumsal barometre gibidir. Toplumda bazı şeylerin iyi gitmediğinin kanıtıdır. Ailede, toplumsal yapıda ya da ekonomide; birinde veya her birinde oluşan bozulmalar, yetersizlikler sokak çocuklarına yansımakta ve bu şekilde su yüzüne çıkmaktadır (Uluğtekin, 1996, s.7). Bu nedenle bu sorunun çözülmesi toplumsal yapıda iyileşmeler olduğunun belirtisi olacaktır. Sokak yaşamına itilen çocukların probleminin çözebilmesi için atılması gereken ilk adım çocukların genel profilinin çizilmesidir. Bu profilin belirlenmesi yapılacak olan müdahalenin hedefleri için gerekli altyapının oluşmasını sağlayacaktır (Acar, 2006, s.17). Sokak yaşamına itilen çocukların genel özelliklerine yönelik literatürde yapılan çalışmalar çok fazladır.

Sokak çocuklarının tamamının aile bağlarının kopuk olduğu söylenemez. Barış’ın 2011 yılında sokak çocuklarıyla yaptığı araştırmaya göre çocukların %90’ının ailesiyle görüştüğü sonucunu elde etmiştir. Ailesiyle bağı tamamen kopmuş olan çocukların oranı ise %9,6’ dır (Barış, 2011, s.100). Aptekar’ a göre de gelişmekte olan ülkelerde sokak çocuklarının % 90’ının ailesiyle bağı koruduğu görülmektedir (Aptekar,1994, s. 195).

Çocuklar yaşamlarını idame ettirmek amacıyla ayakkabı boyacılığından su satmaya birçok iş yapmaktadır. Kız çocukları ise genelde fuhuş sektörüne yönelmiş durumdadır. Başta AIDS olmak üzere diğer cinsel hastalıklara da yakalanma riskleri yüksektir (Uluğtekin, 1997,s. 9).

Sokak çocuklarının büyük çoğunluğu ergenliğin ilk dönemlerinde olan, 13-15 yaş grubunda olduğu gözlenmektedir. Sevgisizlik, terk edilme duygusu, eğitimsizlik, güvensizlik, cinsel, fiziksel ve psikolojik istismara maruz kalma nedeniyle hayata ve geleceğe yönelik beklentileri ve düşünceleri olumsuzdur (Yıldız,2007, s. 14). Bu çocuklar yaşamlarının nasıl olacağına yön verme ya da nasıl olacağını kontrol etme gücünden uzak oldukları gibi toplum tarafından da sosyal onay görmemektedir (Yıldız, 2007, s. 62). Toplumun sokakta yaşayan çocuklara yönelik bakış açısı onların bulunduğu şartları anlamaktan çok çocukları toplumsal güvenliği ve huzuru tehdit eden bir unsur olarak görmektedir (Acar, 2007, s. 87).

Çocukların sokakta yaşamaları nedeniyle alkolikler ve yasa dışı örgütlerle aynı ortamı paylaşmak zorunda kalabilir. Bu ortamların getirdiği olumsuzluklar çocukları için risk oluşturmaktadır. Çocuklar bu ortamlarda istismara maruz kalma, alkol veya madde kullanmaya başlama vb. tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir (Yılmaz,1998, s.17).

Sokakta yaşayan çocuklarının birçoğu hayvan özellikle de köpek beslemektedir. Soğuk gecelerde onlara sarılarak ısındıklarını söylemektedir (Yıldız,2007, s. 14). Köpek besleme nedenlerinden biri de zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu atlatabilmek ve güvende hissedebilmektir (Çelik, 2019, s.79).

Sokak yaşamı nedeniyle çocuklar çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırmacılar tarafından yapılan klinik gözlemlerde sokakta yaşayan çocuklarda gelişimsel gerilik, yetersiz beslenme, dil yeteneklerinde yavaşlama, davranış problemleri olduğu görülmektedir (Whitman, Sprankel, Strech, Hutchinson, 1986, akt; Yılmaz, 1998, s.18).

2.1.3.Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Cinsiyet Değişkenine Bağlı Çalışmalar

Sokakta yaşayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda çocukların çoğunlukla erkek çocukları olduğu görülmektedir. Yıldız' ın 2007 yılında '*Sokakta Çalışan Çocuklarda Ahlaki ve Dini Duyguların Gelişimi*' isimli çalışmasına katılan çocukların % 53,33' ünün erkek çocuğu olduğu ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2007, s.55).

Bayraktar' ın 2007 yılında '*Sokak Çocuklarının Sosyokültürel ve Ekonomik Açından İncelenmesi*' adlı çalışmasında sokakta yaşayan çocukların yüzde 14' ü kız yüzde 86'sı

erkektir (Bayraktar, 2007). Rahem Wadi' nin 2019 yılında sokak çocuklarıyla yaptığı araştırmaya göre çocukların %63'ü (63) erkek, %37'si (37) ise kız olduğu görülmektedir (Rahem Wadi, 2019, s.25). Bilgin' in (2012) çalışmaya katılan çocuklarının %13,2' si kız çocuğu, % 86,8' i ise erkek çocuğudur (Bilgin, 2012, s. 84). Çelik' in (2019) ise çalışmasına katılan çocukların tamamı erkektir (Çelik,2019, s. 41). Barış' göre Türkiye'de sokakta yaşamına itilen çocukların %91'ini erkek çocukları oluşturmaktadır. Barış' ın çalışmasına katılan çocukların tamamı erkek çocuğudur (Barış,2008, s.80). Sokakta yaşayan kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha az olduğu söylenebilir.

2.2. Sokakta Yaşayan Çocukların Tarihsel Süreçleri

Bu bölümde Sokakta yaşamına itilen çocuklara yönelik tarihsel süreçler iki ana başlık altında incelenecek olup birinci başlık Dünya'daki tarihsel süreç ikinci başlık ise Türkiye 'deki tarih şeklinde verilecektir.

2.2.1.Dünyadaki Durum

Çocukluk çağının özel bir koruma gerektiren bir dönem olduğu algısı yaklaşık 200 yıl önce oluşmuş bir durumdur. Çocukluk döneminin önemi Reform ve Rönesans hareketiyle beraber başlamıştır. Çocukların sokakta yaşamında hayatlarını devam ettirmeye çalışmaları son birkaç yıllık bir durum değildir. Çocuklar tarih boyunca çoğunlukla ekonomik bir araç olarak görülmüştür (Acar, 2006, s.9).

Çocukların korunmasına yönelik ilkelerden ilk kez 15 yüzyılın sonlarına doğru Filozof Vives (1492-1540) bahsetmiş ve bu ilkelerin çoğu çocukların eğitim hakları ile ilgili olmuştur (Kurukol, 2015, s.24). Sokak çocukları olgusu ise bilhassa Sanayi Devrimi ile beraber Avrupa' da ve Amerika' da daha görünür olmuştur. Victor Hugo (1802-1885) Fransız İhtilalinin yaşandığı dönemde Paris'te sokakta yaşayan çocukları tanımlamak için 'Gamin' terimini kullanmıştır. Sokakta yaşayan çocuklar ile ilgili yazılan edebi eserlere bakıldığında; 1838' de Charles Dickens 'Oliver Twist' isimli kitabı yazmış, yine Hindistan' da Kipling 'Kim' isimli hikâyeyi ele almıştır (Yılmaz,1998, s.5). Sokak çocuklarının dünya çapındaki tarihsel bağlamı mülteci çocuklara ve çalışan çocuklara dayanmaktadır (Gatsotis, 2018, s.9).

19. yüzyılda Filozof Shaftesbury (1671-1713) çocuk işçiliğinin kötüye kullanımı Dr. Pierre-Constant Budin (1846-1907) ise annelik ve çocukluğun korunmasına yönelik araştırmalar yürütmüştür. Çocukların korunmasına yönelik uluslararası bir örgüt kurma fikri ilk kez Jules de June tarafından ortaya atılmış, konuya yönelik ilk resmi örgüt ise 1912 yılında İsviçre' de kurulmuştur (Kurukol, 2015, s.24).

Sokak çocukları kavramı ile ilgili birçok araştırma yapılmış, ancak tam olarak görüş birliğine varılan tanım yapılmamıştır. Sokak çocuklarıyla ilgili ilk kabul gören tanımlama UNICEF'in 'Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları' nın Sömürüsü' adlı çalışmasında yer almıştır. Sokak çocukları terimi 1851 yılında Henry Mayhew tarafından yazılan 'London Labour and the London Poor' adlı kitapta kullanılmıştır. Sokak çocukları teriminin yaygın kullanılmaya başlanması ise 1979 yılında yapılan

‘Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Yılı’ çalışmasından sonra olmuştur. Sokak çocukları terimi kullanılmadan önce Brezilya’da ‘marjinaler’, Kolombiya’da ‘yatak böcekleri’, Peru’da ‘meyve kuşları’, Ruanda’da ‘kötü çocuklar’, Kamerun’da ‘sinekler’ gibi isimlerle adlandırılmış, Türkiye’ de ise 1940’lı yıllarda genellikle galata köprüsü civarında olmalarından dolayı ‘köprü altı çocukları’ terimi kullanılmıştır (Çoştı, 2007, s.10).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, IPEC), BM, UNICEF, Avrupa Birliği (AB) vb. uluslararası kuruluşların sokak çocuklarıyla ilgili yoğun çalışma programları bulunmaktadır. Sanayileşme sonrası yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşüm aşamasında çocukların maruz kaldıkları istismar ve karşılaştıkları sorunlarla ilgili çocuklara yönelik tedbir kararlarının alınması gerektiğini ilk kez gündeme getiren kuruluş o günkü adıyla adı milletler cemiyeti olan BM’ dir (Yıldız, 2007, s. 57). 1914 yılında yaşanan 1. Dünya Savaşı’ ndan en çok çocuklar etkilenmiştir. Çocukları korumak ve yeni yaşam standartları oluşturmak amacıyla Uluslararası Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır Çocuk hakları bildirgesi 1924 yılında imzalanmış, Türkiye ise 1928 yılında imzalanmış (Salim,2011, s.29).

Sokak çocukları konusunda Brezilya dünyada ilk dikkat çeken olayların yaşandığı ülkedir. Brezilya’ da ki sokak yaşamına itilen çocukların sayısının artması buna bağlı olarak suç olaylarında artış yaşanması ve sokak çocuklarının yakalanarak öldürülmesi olayları yaşanmış, altı çocuk öldürülmüştür. Brezilya’ da sokaktaki çocukların öldürülmesi için halk çeteleri kurulmuş, gelişen bu tür olaylar önlem alınmazsa nelerin gerçekleşebileceğinde dair tipik örneklerdir (Polat, 2008, s.97).

2.2.2.Türkiye’deki Durum

Türkiye’ de sokak yaşamına itilen çocuklarla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, sorunun ortaya çıkışı konusunda iki ana görüşün ileri sürüldüğü görülmektedir. Biri 1940’ lı yıllarda kentleşme ve göç süreciyle başladığı diğeri ise daha öncesinde başladığı görüşüdür (Geçer, 2006, s. 165).

Türk topluluklarındaki çocuklara yönelik politikalara kısaca bir baktığımızda İslam öncesi Türk topluluklarında, çocukların korunmasıyla ilgili adımlar atıldığı bildirilmektedir. İslamiyet sonrası Türk toplumlarında ise kimsesiz yetim ya da öksüz kalmış çocuklara, İslam dininin emirleri doğrultusunda sahip çıkılmış ve aile

eksikliğinin giderilmesine özel önem verilmiştir. 13. yüzyılda İlhanlı Hükümdarı Gazan Mahmut Han vakıflar kurdurmuş ve sosyal tesislere bağışlamıştır ve bu tesislerde de kimsesiz çocukların kalabileceği kurumlar yapılmıştır (Salim, 2011, s. 34).

Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde, Türk toplumunda sokak çocukları sorunlarının yakın zamanlarda kurumsal boyutta ele alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu da Tanzimat'ın ilanından yedi yıl sonra, Zaptiye Nezareti Meclisi tarafından kaleme alınan ve dönemin Sadrazamı Mehmet Emin Rauf Paşa'ya sunulan 16 Rebiyülevvel 1262 (14 Mart 1846) tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede İstanbul'da sokakta yaşayan çocukların tanımı yapılmış ve yaşam alanlarından bahsedilmiştir: "...gündüzün esvâk ve pazarda geşt ü güzâr ve geceleyin cevâmî ve sâir bazı yerler ve sokaklarda beytûtete ibtidâr etmekte olup sinleri henüz mürâhık mertebelerine vâsıl olup olmamış bir takım çocuklar..." [İstanbul sokaklarında yaşayan ve henüz ergenlik çağına ermemiş olan bu çocuklar, gündüzleri sokakta, pazar yerlerinde dolaşmakta, gece ise camilerde, orada burada ve sokaklarda yatmaktadırlar.] (Geçer, 2006, s.167).

Ülkemizde sokak çocuğu kavramının yaygın kullanımı Kemalettin Tuğcu' nun kitaplarında bu terimi kullanmasıyla başlamıştır. 'Ana Kucağı', 'Ah Bu Çocuklar', 'Mirasyediler', 'Küçük Serseri' gibi eserlerinde sokak çocukları konusunu ele almıştır. Türkiye' de 1940'lı yıllarda kentleşme sürecinin başlamasıyla ve bu çocukların genellikle Beyoğlu, Galata civarında olmasıyla sokak çocukları olgusu 'köprü altı çocukları' kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Polat, 2007, s. 42).

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu' nda sokak çocukları 'korunmaya muhtaç çocuklar' kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsamda anne veya babası ya da anne ve babası tarafından ihmal edilip, dilencilik, fuhuş, alkollü içkileri ya da uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve sürüklenen çocuklar korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında geçmektedir (SHÇEK Kanunu, 1983, madde 3).

Türkiye' de sokak çocuklarına ilişkin ilk araştırmalar 1990' lı yılların başlarında Şanlıurfa, İstanbul, Ankara illerinde yapılmıştır. 2000 yılında ise sokak yaşamına itilen çocuklara yönelik ilk resmi müdahale İstanbul Valiliği tarafından çıkarılan "Sokakta Yaşayan veya Sokakta Çalıştırılan Çocukların Korunması Suretiyle Kamu Esenliğinin

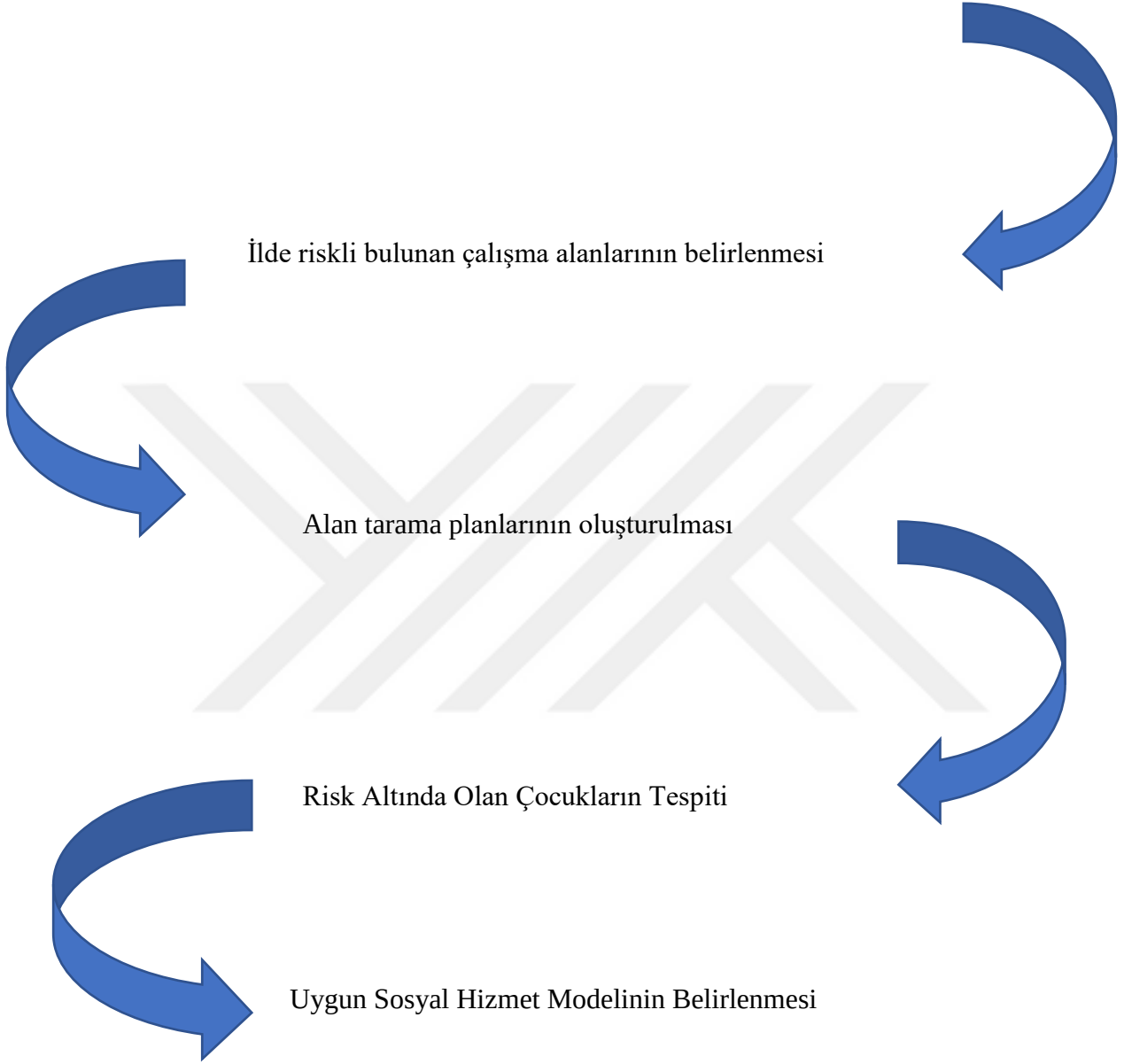
Sağlanması ile ilgili Güvenlik Kararı ile olmuştur. Bu durum ilgili uygulama ve yasal düzenlemeler açısından dönüm noktası olmuştur (Sayıta, 2005, s.181).

Ayrıca ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının “Çocuklar Güvende” projesi bulunmaktadır. Bu proje çok kapsamlı olup projenin içeriğinde kurum bakımından aile yanına teslim edilen çocuklar, suça sürüklenen, ihmal edilen, sokakta çalıştırılan/ sokakta yaşayan ya da diğer nedenler ile risk altında bulunan çocukların uzmanlardan oluşan mobil ekipler tarafından izlenmesi ve gerekli görülmesi halinde uygun sosyal hizmet modellerinin belirlenerek sunulmasını içerir. Projede görevli olan personeller sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. İzleme sürecini içeren bu uygulamada süreç üç ayda bir ailelerin ve çocuklarının takip edilmesiyle ilişkilidir. Çocuklar Güvende Ekiplerinin çalışma süreçlerinin iki ayağı bulunmaktadır. Birinci ayakta İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin dezavantajlı/ öncelikli okulları belirlemesi, belirlenen okullara çocuklar güvende ekibi ile rehber öğretmeninin okulda risk altında olan çocukları tespit edilmesi, aileye hane ziyaretinin yapılmasının ardından uygun sosyal hizmet modelinin belirlenerek uygulanmasını içermektedir. İkinci ayak ise saha çalışmasının içerir. Çalışma alanının ilgili koordinatör tarafından tespit edilmesinin ardından kolluk görevlileri ve sosyal hizmet uzmanları eşliğinde risk altında olduğu tespit edilen çocukların uygun sosyal hizmet modeliyle birleştirilmesinin amaçlar (<https://www.aile.gov.tr/media/131361/16032023-tarihli-cocuklar-guvende-ekiplerinin-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>).

Aşağıda Çocuklar Güvende Ekiplerinin çalışma süreçlerinin şeması bulunmaktadır.

Şekil 2.Sokakta Tespit Ve Yönlendirme Faaliyetlerini Yürüten Çocuklar Güvende Ekiplerinin Çalışma Süreci

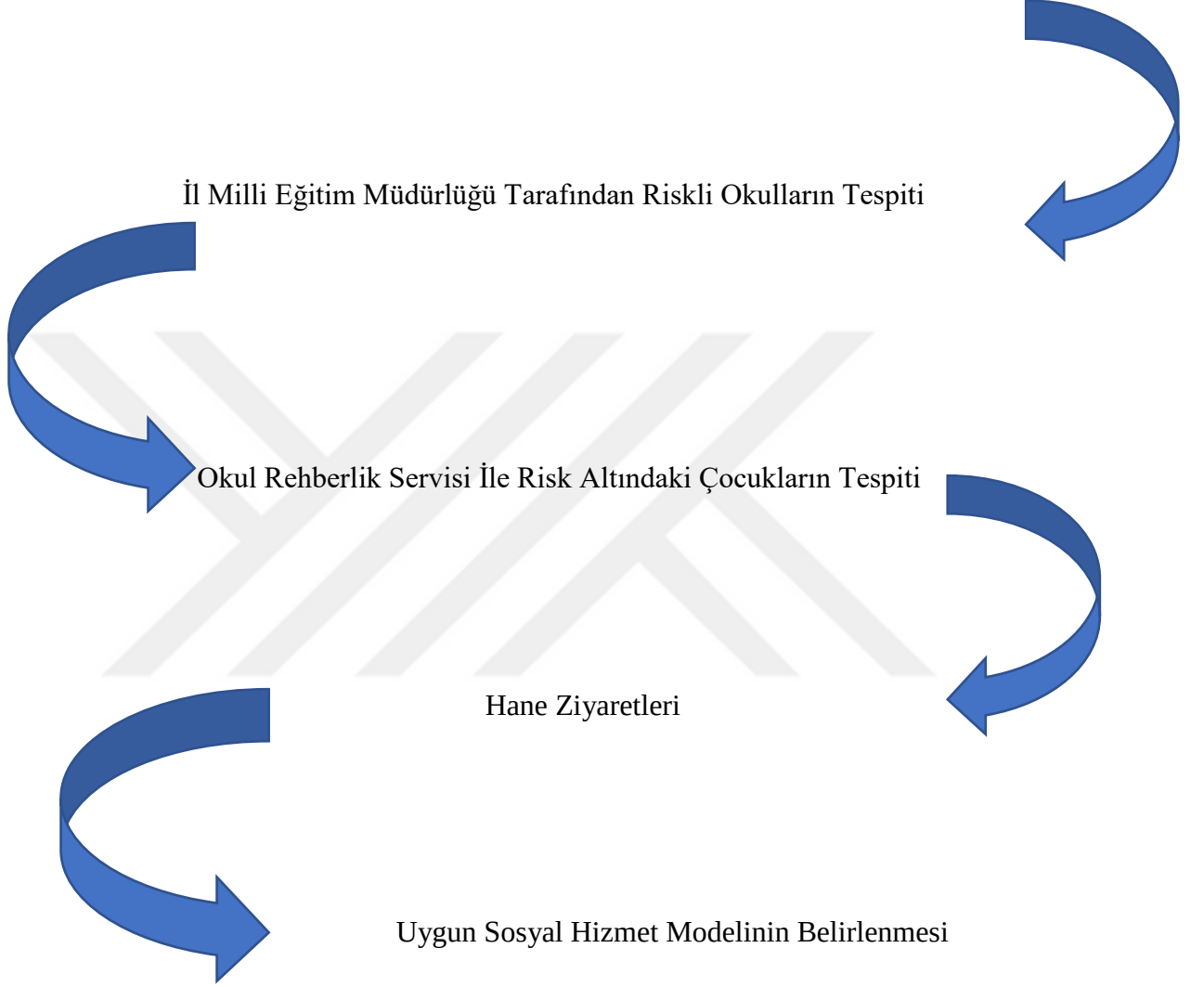
En Az İki Sosyal Hizmet Uzmanı Ve Kolluk Kuvvetlerinden Oluşan Ekip

(<https://www.aile.gov.tr/media/131361/16032023-tarihli-cocuklar-guvende-ekiplerinin-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>)

Şekil 3. Okulda Tespit Ve Yönlendirme Faaliyetlerini Yürüten Çocuklar Günde Ekiplerinin Çalışma Süreci

En Az İki Sosyal Hizmet Uzmanı Ve Kolluk Kuvvetlerinden Oluşan Ekib

(<https://www.aile.gov.tr/media/131361/16032023-tarihli-cocuklar-guvende-ekiplerinin-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>)

2.3. Sokak Yaşayan Çocuklarla Yönelik Koruyucu ve Önleyici Çalışmalar

Bu bölümde Sokakta yaşamına itilen çocuklara yönelik uygulanan koruyucu ve önleyici çalışmalar iki ana başlık altında incelenecek olup birinci başlık Türkiye’deki modeller ikinci başlık ise Dünyadaki modeller yer alacaktır.

2.3. 1. Türkiye’deki Modeller

1982 Anayasası’ nın 41. Maddesi ‘özellikle annenin ve çocuğun korunması’ gerekliliğine, 61. Madde ‘korunmaya ihtiyacı olan çocuğun toplumla bütünleşmesi’ gerekliliğine yer vermektedir (1982 Anayasası, 41. ve 61 md.). 1982 anayasası çocuğun ve ailenin devletin koruması altında olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle devlet hem çocuğun hem ailenin güçlenmesi ve korunması amacıyla bazı özel tedbirler almakla sorumludur (Kurukol, 2015, s.18).

Sokak çocuklarının rehabilitasyonu ve sosyal içermesi ile ilgili yapılan taramalarda 1995 yılında Uluğtekin ve Arnaz tarafından hazırlanan İstanbul’da ki Sokak Çocukları İçin Danışma, Rehberlik ve Değerlendirme Merkez Projesi’ ne rastlanmıştır. Bu projenin sokak çocuklarının hem rehabilite süreçleri hem toplumsal içirme süreçleri için önemli bir yer edindiği düşünülmektedir. Projenin içeriği şu şekildedir. Kısa ve uzun vadeli amaçları bulunmaktadır. Kısa vadeli amacı çocukların korunma, barınma, beslenme, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir merkez açılmasıdır. Uzun vadeli amaç ise çocukların toplumla bütünleşmesini sağlamaktır. Amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılmış yöntemler şu şekildedir:

- 1) Çocuklarla sokakta mesleki çalışmalar yapmak (Street Work /Mobile Street Work)
- 2) Acil ve temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak; psikososyal ihtiyaçlarını tespit etme
- 3) Psikososyal ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda etkinlikler düzenleme ve danışmanlık hizmeti sunma
- 4) Çocukların eğer aileleri varsa, aileleriyle ilişkilerini güçlendirmek, iyileştirmek, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulmasına yardımcı olmak
- 5) Çocukların eğitim ve iş sorunları varsa bunları çözüme kavuşturmak

- 6) Ailesi bulunmayan çocukların barınma ve bakım ihtiyaçlarını karşılayacak kuruma yerleştirmek
- 7) Çocuk ihmal veya istismara maruz kalmışsa bu yönde psikososyal destek sağlamak
- 8) Madde bağımlısı çocukların tedavisi için gerekli sağlık kurumlarıyla iletişime geçmek
- 9) Çocuklardan kurumlardan ayrıldıktan sonra onları izlemek, gerekli olduğu halinde desteği devam ettirmek
- 10) Toplumla çalışma yaparak sokak çocuklarına yönelik toplumsal duyarlılığı/kabulü arttırmak (Uluğtekin ve Arnaz, 1995, s. 32-33)

Ülkemizde sokak yaşamına itilmiş çocuklara hizmet vermek amacıyla 2001 yılında Çocuk ve Gençlik Merkezleri kurulmuştur. Çocuk ve Gençlik Merkezi Yönetmeliği ile çalışan Çocuk ve Gençlik Merkezlerinin amacı; ‘sosyal tehlikelerle karşı karşıya olan sokakta yaşayan çocuklar ile sokakta çalıştırılan çocuk ve gençlerin rehabilitasyonları ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamakla’ şeklinde tanımlanmıştır (md 1.). Ayrıca Çocuk ve Gençlik Merkezleri’ ne bağlı gözlem evi ve gece barınağı birimleri açılmıştır. Gözlem evleri ilk müdahale birimleri olup sokakta yaşadığı tespit edilen çocukların ön incelemeler yapılarak gereksinimlerinin karşılandığı, aileleriyle bağlantılar kurulduğu, gerektiğinde barınma ihtiyacının karşılandığı birimler olarak hizmet vermiştir. Gece barınağı birimleri ise yatılı birimler olup çoğunlukla sokakta yaşayan çocukların bulunduğu yerlere kurulmuş ve bu birimlerce çocukların temizlik, beslenme vb. temel ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmıştır. (ÇOGEM Yönetmeliği). Bu merkezi diğerlerinden ayıran özellik sokak çalışmasının yapılmasıdır. Sokak çalışması; sokak çocuklarının çoğunlukla bulunduğu yerlerde yapılan gözlem, inceleme, tespit ve mesleki müdahaleleri içeren bir çalışmadır. Bu çalışmanın en önemli özelliği çocukların da müdahale sürecine dahil edilmesidir. Ayrıca çocuklar bu çalışmalardan kendi isteğiyle vazgeçebilir ya da devam edebilir. Bu model ile çalışan Türkiye’de birçok kurum bulunmaktaydı. 2015 yılına kadar devam eden bu merkezlerde hem eğitim faaliyetleri yapılmaktaydı hem de çocukların aileleriyle de çalışmalar sürdürmekteydi. Bu merkezler 2015 yılında çıkaran yönetmelikle son bulmuştur (Çelik, 2019, s. 20).

2015 yılında Çocuk ve Gençlik Merkezleri yerine Çocuk Destek Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerde bakım ve korunma altına alınan çocuklar arasında ihmal ve/veya istismara uğramış, suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocuklara hizmet vermek amacıyla yapılandırılmış Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı' na bağlı Çocuk Destek Merkezleri bulunmaktadır. Çocuk Destek Merkezleri' nde özellikle madde kullanımı olan çocuklar, diğerler çocuklardan farklı olarak belirlenmiş birkaç merkezde toplu olarak barınmaktadır (Vaizoğlu Şengüller,2017, s.1). Bu durumun sokak çocukları arasında da marjinalizasyon süreci yaşamalarına neden olabileceği düşünülmektedir.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile sokakta yaşayan çocuklara yönelik uygulanan model değiştirilmiştir. Çocuk ve Gençlik Merkezi Yönetmeliği'nde yer alan çocukların kendi isteğiyle gidip- gelmeleri ve sokak çalışmaları kaldırılmıştır. Çocuk Destek Merkezleri psiko-sosyal desteğe gereksinim duyduğu belirlenen çocukların geçici süreliğine kalacakları merkezler olarak tasarlanmıştır (Çelik, 2019, s. 20).

Bunlara ek olarak ülkemizde 20.11.1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiş olup 2.10.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. ÇHS' i 3 bölüm 54 maddeden oluşmaktadır. Ülkemiz Anayasa ve 1923 Lozan Antlaşması hükümleri gereği 17, 29 ve 30. Maddelerine çekince koymuştur (UNICEF, 2004; akt, Acar,2006). Bu sözleşmeye göre taraf devletler çocuğun üstün yararını gözeterek aşağıdaki maddeleri kabul eder. Sözleşmeye taraf devletler;

- Çocuğun gelişmesi ve hayatta kalması amacıyla mümkün olan azami çabayı gösterir.
- Fırsat eşitliği temelinde çocuğun eğitim hakkı vardır
- Çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak bir yaşam standardı hakkı vardır
- Çocuğun her türlü tehlikeli işte veya eğitime bedensel, ruhsal, zihinsel, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesine zarar verecek ekonomik sömürsünün engellenmesinin sağlanması gerekir.

- Çocuğun bakımını üstlenen kişinin yanında her türlü ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunması gerekir
- Çocuğun İyi bakım ve yetiştirilme ve ilgi, sevgi ve yardım görme hakkı vardır.
- Çocukların sağlık; cinsel, fiziksel istismar ve madde bağımlılığı olanların rehabilitasyonu; aile ve çocuğun yeniden bütünleşmeleri amacıyla aracılık; mesleki eğitim, hukuki yardım ihtiyaçlarını karşılanmalıdır.

(<https://www.unicef.org/turkiye>)

Türkiye’de sokakta yaşayan çocuklara yönelik hizmet veren sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Bunlardan biri Bakırköy’de bulunan ve yatılı bir merkeze sahip olan Umut Çocukları Derneği’ dir. Dernek 1992 yılında kurulmuştur. Dernek sokakta yaşayan çocuklara ve gençlere yönelik ihtiyaç ve sorun tespiti yaparak; tespit edilen gereksinimlerin çözüme kavuşturulması amacıyla hareket etmektedir (<https://www.umutcocuklari.org.tr>). Bu dernek ile 2022 yılında telefon ile yapılan görüşmesinde derneğin 18 yaşından büyük sokak yaşantısı olan ya da daha önce sokakta yaşamış bireylere yönelik hizmet veren sivil toplum örgütü olarak faaliyet yürüttüğü belirtilmiştir. Ayrıca daha öncesinde sokakta yaşayan çocuklara yönelik faaliyetleri bulunan ancak daha sonrasında sonlanan Sokak Çocukları Rehabilitasyon Dernekleri ve Sokak Çocukları Vakfı bulunmaktaydı (Polat, 2008).

2.3.2. Dünyadaki Modeller

Dünyada sokak yaşamına itilen veya sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik yapılmış olan çalışmalara bakıldığı zaman ilk çalışmalar daha çok çalışmalara bakıldığı zaman ilk çalışmalar daha çok çocukların ötekileştirilmesine neden olurken ilerleyen süreçlerde çocukların rehabilite edilerek toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamaya yöneliktir. Buna yönelik geliştirilmiş olan dört temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar;

- 1) Islah Edici Yaklaşım (Correctional Approach): Sokakta yaşayan veya çalışan çocuklara yönelik bilinen ilk yaklaşım türüdür. Bu yaklaşım türüne göre çocuklar kamu güvenliği için risk unsuru teşkil etmektedir. Çocukları ‘ suçlu’ olarak etiketleyerek çocuklar kapalı ortamlarda kötü özelliklerden arındırılmaya çalışılarak

sorun çözmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşım daha çok sokak çocuklarının ötekileştirilmesine/dışlanmasına neden olmuştur.

2) Rehabilit Edici Yaklaşım (Rehabilitative Approach) : Bu yaklaşım türü Latin Amerika’ da gelişmiştir. Rehabilit edici yaklaşıma göre sokakta yaşayan ya da çalışan çocukların bulundukları ortamdan zarar görmektedir. Bu çocuklar çocuk istismarı ve ihmalinin, yoksulluğun ve hayat şartlarının kurbanlarıdır. Bu yaklaşım ile beraber sokak çocuklarına yönelik madde bağımlılığının tedavisi, barınma, eğitim/ iş programları geliştirilmiş ancak sınırlı sayıda çocuğa ulaşılabilinmiştir.

3) Sokak Çalışması Yaklaşımı (Outreach Strategies Approach) : Bu yaklaşım türü ise temelde çocuklara bulundukları ortamda müdahale etmeyi planlar böylece daha çok sayıda çocuğa ulaşma iddiasına sahiptir.

4) Önleyici (Prevention) Yaklaşım: Bu yaklaşım türü UNICEF tarafından ortaya çıkarılmıştır ve sokakta yaşayan çocuklar sorununun anlaşılması amacıyla geniş ekonomik ve sosyal değişkenler incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Uygulamanın odak noktası çocuk ve ailesidir. Bu nedenle hem sokak çocuklarına hizmet vermeye hem de çevresel faktörleri düzenlemeye çalışır. (Rizzini ve Lusk, 1995, s. 397-398; akt, Acar, 2010, s.10).

2.4.Ekolojik Yaklaşım Perspektifinden Sokak Çocukları Olgusu

Kuramlar dünyayı algılamayla ilgili bizlere kavramsal bir çerçeve sunar. Bireylerin kendilerine özgü davranış şekillerinin nedenini anlamayı ve bu durumun belli başlı yönlerine dikkat çekilmesini sağlar. Çocukların sokak yaşamına itilme nedenlerini anlayabilmek için bu durumu etkileyen iç ve dış faktörleri ve yaşam olaylarını bir bütün halinde değerlendirmek gerekmektedir. Ekosistem Yaklaşımı' nın da temeli çevresi içinde birey yaklaşımıdır. Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insan çevresinde bulunan sistemlerle daima etkileşim halindedir. Bu nedenle insanla ilgili bir değerlendirme yapılırken etkileşim halinde olduğu sistemlerde göz önünde bulundurulur (Koçak, 2020, s. 13). Bu araştırmanın birinci bölümünde Sistem Yaklaşımı' nın alt kuramı olan ve çevre odaklı olan Ekosistem Yaklaşımı tanımlanacak ve bu yaklaşımın temeline dair çok yönlü bir değerlendirme yapılacaktır.

Sistem Yaklaşımı insanı ve etkileşimde bulunduğu sistemleri ve aralarındaki geçişi tanımlamak ve analiz etmek için kullanılan bir yaklaşım türüdür (Beckett, Johnson, 1995, s. 1395; akt, Zastrow ve Ashman, 2013 s.50). Sistem Yaklaşımı' nın temel kavramları bütünlük, denge ve ilişki olarak sıralanabilir. Bütünlük kavramı bir sistem içerisindeki nesnel öğelerin, ayrı ayrı parçaların birbirine eklenerek bütününden daha büyük bir varlık olduğunu ileri sürmektedir. İlişki ise öğeler arasındaki karşılıklı iletişim, dinamik, kişiler arası bağlantı olarak tanımlanmaktadır. Denge ise bir sistemin kendini yeniden üretebilmesi ve koruyabilmesi için bir homeostazi aradığını ileri sürer. (Zastrow ve Ashman, 2013, s.15) Ekosistem dengesi sistem içinde var olan doğal denge olarak tanımlanmaktadır. Doğal dengenin bozulması, ekosistem dengesinin bozulmasına bu da ekolojik sorunların ortaya çıkmasına veya yeni bir ekosistemin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum süksesyon olarak tanımlanmaktadır. İnsan ekosistem dengesinin bozulmasına sebep olan ve sonuçlarından etkilenen canlı varlıklar içinde ilk sırada yer almaktadır (Akyıldız, 2020, s.14). Sosyal hizmet alanında Ekolojik Yaklaşım çevre kavramını, çevresel koruyucu ve risk faktörleri ve bu faktörlerin dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerine dair bilgileri içermektedir.

Ekolojik Yaklaşım insan davranışına etki eden, iç ve dış kuvvetlerin karşılıklı etkileşimleri üzerinde durur, bireylerin farklı durumlara uyumlarını sağlayan geçerli davranış kalıplarını tanımlar ve çevre içerisinde bulunan birey ve diğer sistemlerin birbirleri üzerinde meydana getirdikleri etkileri açıklar. (O'Melia, Miley ve DuBois

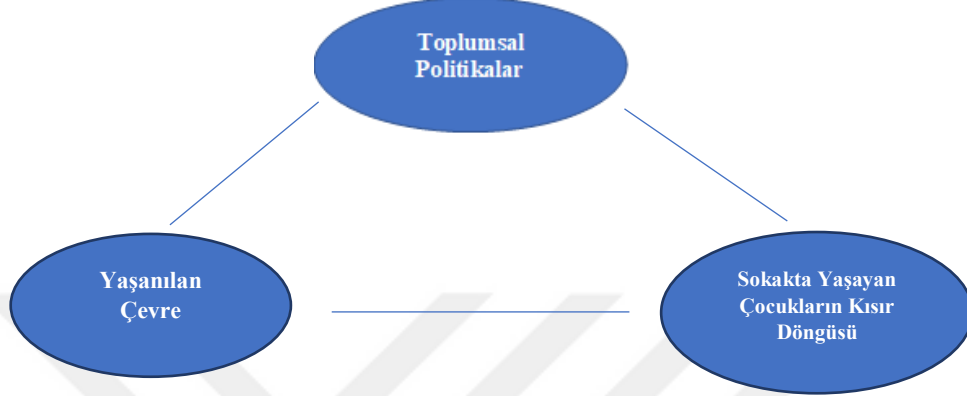
1998: 31-32; akt, Danış, 2006, s.46). Sosyal hizmet alanında Ekosistem Yaklaşım insanlar ile fiziksel ve sosyal çevreleri arasındaki bozuk ve karmaşık olan etkileşimi vurgular. Kişiyi odaklanarak var olan problemi çözme, problemle baş etme kapasitesini arttırma ve geliştirme yolları arar. Birey ve iletişimde olduğu sistemlere odaklanıp birey için gerekli olan kaynaklar, hizmetler ve fırsatlarla kişiyi birbirine bağlar. Aynı zamanda sisteme odaklanıp bireyin ihtiyacını karşılamak üzere değişim yapma yollarını araştırmak için fırsatlar sunar. Ekolojik Yaklaşım' ın temel kavramlarından çevresi içinde birey kavramı müracaatçıyı sistemin bir parçası olarak ele alır ve bireyin karşılıklı etkileşimde ve bağlantılı olduğu fiziksel ve sosyal çevreyle arasındaki ilişkileri ve diğer etkileri kapsar (Zastrow,2013, s.30). Çevresi içinde birey yaklaşımı sosyal hizmet alanının odak noktasıdır. Koçak'a göre çevresi içinde birey yaklaşımı sosyal hizmet uzmanlarını insan ve çevresi ile ilgili birçok faktörü değerlendirmeye almaya yönlendirmektedir. Bireyi sosyal, ekonomik, ailesel, toplumsal gibi geniş bir çerçevede ele almamızı sağlamaktadır. Sosyal hizmet mesleğinde çevre kavramı; bireyi etkileyen sosyal, fiziksel, kültürel yapıları ve güçleri içermektedir (Koçak, 2020, s.14).

Ekolojik Yaklaşım genellikle bireylerin, ailelerin ve grupların yaşadıkları sorunlara odaklanmaktadır. Bireylerin, ailelerin ve grupların karşılaşmış oldukları sorunlar farklılık göstermektedir. Akyıldız' a (2020) göre Ekosistem Yaklaşımı insan sorunlarının açıklanmasına ilişkin birincil düzeyde, psikolojik, sosyal, ekonomik, politik ve fiziksel güçlerin karmaşık etkileşimlerinden kaynaklanan bir süreç olarak açıklamaktadır. Bu durum çevresel şartları ve insan arasındaki ilişkiyi dikkate almayı kabul etmek anlamına gelir. Bu bakış açısı, uygulayıcının bireysel, aile, grup veya toplumların çeşitli sistemlerle problemlerini ve ihtiyaçlarını efektif bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır. Ekosistem Yaklaşımı hem bireysel algının ve hem de çevresel sistemlerin değerlendirilmesini sağladığı için Sosyal Hizmet bilimi ve mesleğinin odağındadır. Ekolojik Yaklaşım, hizmet alanların sorunlarını farklı yollarla tanımlamakta ve böylece etkili sosyal hizmet müdahalesi için yeni stratejilerin oluşturulması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, etkili bir uygulamanın sadece hizmet alanla değil, aynı zamanda bireyin ailesi, yakın çevresi, sosyal organizasyonları, toplumda var olan diğer sosyal sistemleri de kapsayan bir

bakış açısıyla, sosyal işlevselliğin sağlanması için gerekli uygulamaları, bu yaklaşım çerçevesinde mesleki pratiğe dönüştürebilmektedir (Akyıldız, 2020, s.30).

Sokakta yaşayan çocukların sokağa itilme nedenlerini araştırırken bakmamız gereken birden fazla sistemler bulunmaktadır. Aile sistemi, eğitim sistemi, sosyal hizmetler sistemi, etkileşimde bulunduğu arkadaş grubu ve politik sistem olarak sıralanabilir. Çocuğa güvenilir olmayan sokak yaşamına iten etmenlerin temel sebepleri bulunarak bu sebeplerin çözümlenmesi kritik bir önem taşımaktadır. Bireyin büyüdüğü aile, yaşadığı sosyal çevre ve okul ortamı kişinin davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Ekolojik Yaklaşım bizlere bu bütüncül bakış açısını sunmaktadır. Aşağıda Acar (2010) tarafından ‘: Bir Sistem Olarak Sokakta Yaşayan Çocuklar’ olgusunu içeren betimleme bulunmaktadır.

- Ekonomi ve gelir dağılımı politikalarında görülen eksiklikler ve etkileri.
- Eğitim politikasında görülen aksaklıklar: Eğitimden dışlanma süreci.
- Çocuk ve aile temelli sosyal hizmet politikalarının, uygulamalarının ve koruyucu önleyici hizmetlerin yetersiz kalışı.
- İstihdam politikalarının olumsuz etkileri.

• Türkiye'nin temel yapısal özellikleri ve sorunları. (Yoksulluk, işsizlik, eşitsiz gelir dağılımı, yetersiz sosyal hizmet uygulamaları ve göç) • İçinde bulunduğu çevrenin temel nitelikleri (gecekondulaşma, kentsel hizmetlerde eksiklik, düzensiz kentleşme düşük yaşam kalitesi, olumsuz çevresel şartlar) • Sokakta yaşayan ve/ veya çalıştırılan çocukların aileleri: Ailenin itici özellikleri (Aile planlaması konusunda bilgi eksikliği: Çok çocuklu aileler, düşük eğitim düzeyi, çocuğa bakış, işsizlik, göç hikayesi, kentsel yaşama uyum sağlayamama, aile içi şiddet, ana-baba çocuk ilişkileri, çocuğu olumsuz etkileyen kültürel değerler.	• Eğitimde düşük başarı, okula uyum sağlayamama. • Olumsuz yaşam koşulları. • Aile içi ihmal ve istismar. • Düşük gelecek beklentisi ve yaşam umudu. • Ekonomik yoksunluk içinde olan aileye destek olma nedeniyle çalışma zorunluluğu. • Sokakta çalışma/ yaşama deneyimi, sokakla tanışma, bağımsız yaşam isteği. • Sokak alt kültürü • Madde kullanımı ve bağımlılığı. • Aile ortamından uzaklaşma ve sokakla bütünleşme.

Şekil 4: Bir Sistem Olarak Sokakta Yaşayan Çocuklar

(Acar,2010, s.9)

2.5. Çocukların Sokak Yaşamına İtilme Nedenleri

Bireyler içinde bulundukları sistemlerle sürekli etkileşim halindedir. Bu nedenle çocukların içinde bulundukları sistemlerle etkileşim halinde olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Çocukları sokak yaşamına iten birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerle ilgili literatür taraması yapıldığında genel olarak aile yapısı ve global nedenler olmak üzere iki başlık halinde toplandığı görülmüştür. İlk olarak aileden kaynaklı nedenlerle ilgili literatür taramasına aşağıda yer verilecektir.

2.5.1.Aileden Kaynaklı Etkenler

Aile toplumun en küçük sosyal yapısını oluşturmaktadır. Aile, tüm toplumlarda birey için yaşam merkezi ve bireyin içinde bulunmuş olduğu en önemli ve asli sosyal grup olup üyeleri arasındaki ilişkilerden ve ilişkilerin yapılaşmasından doğan bir kurumdur. Üyeleri arasındaki çeşitli rollerin organizasyonu aile sistemini meydana getirir (Işıloğlu, 2006, s. 8). Doğumdan önce başlayarak ilk gelişim yıllarından itibaren yaşamın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olan aile kişiyi salt fizyolojik yönüyle değil ekonomik ve toplumsal yönleriyle, ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirmektedir (Yavuzer,2006). Bu nedenle ailenin ve aile içerisindeki ilişkinin çocuk üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu bağlamda sokakta yaşayan çocukların aile ilişkileri çocuğun sokak yaşamına itilmesindeki etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. İlgili literatürde çocukların sokağa itilme nedenlerine bakıldığında zaman aileden kaynaklı nedenlerin global nedenlere göre daha ağır bastığı düşüncesinin yaygın olduğu görülmüştür. Aile içi iletişimin sağlıklı olduğu parçalanmış aileler, üvey anne babaya sahip olma veya aile içi şiddetin, çocuk cinsel ve duygusal istismarının yaşanması, çocukların ailede yeterince sevgi ve ilgi görmemesi durumu çocukların evden kaçmalarında önemli rol oynamaktadır (Polat, 2008, s.42). Amerika Birleşik Devletleri' nde yapılan araştırmaların birçoğu çocukların evden ayrılış sebebi olarak aile içi istismar, alkolizm, kaotik aile durumları olarak göstermiştir (Tyler,1991).

Kabul ve anlayışın hâkim olduğu aile ortamında büyüyen çocuk, kendine güvenen, girişken, kendini tanıyan, sınıyan gibi davranış özelliklerini gösterir. Tam tersi bir aile ortamında büyüyen çocuk ise şüpheli, kavgacı, saldırgan, içe kapanık gibi davranış özelliklerini gösterebilir (Bulut,1983, s.87).

Ailenin temel sorumluluklarından biri çocukların bakım ve gözetimini yerine getirmesidir. Devletin bu sorumluluğu yerine getirmeyen ebeveynlere yönelik mutlaka müdahale etmesi ve aileye ya da çocuğa yönelik hizmetleri sunması sosyal devletin gerekliliğindendir (Acar, 2006, s. 178).

2.5.1.1.Parçalanmış Aile

Ailenin genel yapısında bir değişme meydana gelmesi parçalanmış aile olarak adlandırılır. Bu değişmeler ebeveynler arasındaki resmi veya gayri resmi birlikteliğin sona ermesi, çocukların aileden ayrılması, ölüm, anne ya da babanın ayrı yaşaması gibi durumlar olarak sıralanabilir (Bulut,1983, s.81). Psikolojik açıdan bakıldığı zaman aile birliğinin bozulması, ailenin bölünmesine ya da bütünüyle dağılmasına yol açan etkenler tüm aile üyelerini hatta yakın çevrelerini etkileyen karmaşık bir olgudur (Battal, 2008, s.24). Parçalanmış aileye sahip çocuklara gerekli destek sağlanmadığında; çocukların geç sosyalleşme, öfke, kurallara karşı gelme gibi tepkiler geliştirdikleri, depresyon, endişe, güvensizlik, okula uyum sağlamada güçlük, bellik algısında zayıflama ve özgüven eksikliği gibi sorunlar yaşadıkları araştırmalarla desteklenmektedir (Meriç, 2007, akt: Aktaş, 2011, s.41). Bulut'un 1983 yılında parçalanmış aileye sahip çocukların davranış özellikleriyle ilgili 68 çocukla yaptığı araştırmaya göre çocukların ezilen, kavgacı, diğerlerine oranla daha az liderlik özelliği gösterdikleri, düşük başarı oranına sahip oldukları, tutuk ve çekingen davranış sergiledikleri ortaya çıkmıştır (Bulut,1983).

Parçalanmış aileye sahip çocuklarda dışa vurulan tepkilerden biri evi terk etmek ya da evden kaçmaktır (Barış,2011, s.95).

Küntay çalışmasında sokakta yaşayan çocukların % 66'sının parçalanmış ailelerden geldiğini belirtmektedir (Küntay,2000, s.132; akt, Özel, 2011).

Özel' in (2011) Sokak Çocukları ve Din isimli araştırmasında 266 sokak çocuğuyla çalışma ve yaptığı araştırma sonucunda çocukların %13,3 ünün parçalanmış aileye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Özel, 2011, s.107). Yılmaz (1998) Sokak Çocukları isimli araştırmasında ise 60 sokak çocukla çalışma yapmış ve çocukların yaklaşık % 56'sının parçalanmış aileye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 1998, s. 86).

Yukarıda verilerde de belirtildiği gibi sokak yaşamına itilen çocukların bazılarının aile yapılarında kopukluklar ve parçalanmalar görülmekte ve aile birliği bulunmamaktadır. Bu durum çocukların sokak yaşamına itilmelerinde etkili bir etken olabilir.

2.5.1.2.Erken Dönem Anne-Çocuk İlişkisi ve Bağlanma Kuramı

Bir insanın yakın bir ilişki edinmesini sağlayan duygusal bağa bağlanma denir. Bağlanma kuramının temelleri John Bowlby tarafından oluşturulmuştur (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014, s. 201). Bağlanma insan yaşamı için gerekli olan temel bir ihtiyaç olup çocuğun önce annesine veya ana bakıcısına daha sonra, diğer aile üyeleri ile geliştirmiş olduğu yakınlık arayışı, çocuğun duygusal durumuna tepkiler, ikili yatıştırma ve çocuğun duygusal durumunun anlaşılması ve kabul edilmesini içeren koruyucu bağdır (Bifulco ve Thomas, 2013; Bowlby, 1982; Shaver ve Mikulincer, 2005, s.5).

1)Ön bağlanma: Bebeklik döneminin ilk iki ayını kapsamaktadır. Bu dönemde bebekler nesnelerle insanları birbirinden ayırmayı öğrenir. İkili etkileşimlerde ses çıkarak ve gülerek tepkiler verir.

2)Oluşum Halindeki Bağlanma: Bebeklik döneminin 2-8 aylık sürecinde bebekler bakıcıları ile diğer insanları birbirinden ayırt etmeye başlar. Bakıcılarına karşı daha olumlu tepki verir ve iletişimleri esnasında daha istekli davranırlar. Duygusal bağlanmanın karmaşık süreci bakıcı ve bebek tepki verdikçe artar.

3)Gerçek Bağlanma: Bu dönem 8-18 aylık süreci kapsamaktadır. Bebekler bu dönemde sürekli bakıcılarını arar, onlara yakın durmaya çalışır, göz teması kurar, bakıcılarının kendilerine gösterdiği tepkiyi daha çok önemser ve ona göre tepki verirler.

4)Karşılıklı İlişkiler: 18 aylıktan itibaren çocuklar bakıcıları ile olan ilişkilerine daha fazla ehemmiyet gösterir. Bu dönemde çocuklar sevgi, ilgi, fiziksel temas arayışlarını ifade edebilir, bakıcılarının duygularına daha fazla duyarlılık göstermeye başlarlar (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014, s. 203).

Yukarıda belirtilen John Bowlby' nin kavramsal çerçevesi temelinde bağlanma dört aşamada gerçekleşmektedir.

Bebeg'in, bakıcı ile olan etkileşimi doğduğu andan itibaren başlar. Bebek ve bakıcı arasında kurulan ilişki ve bağın şekli, yaşamın ilerleyen dönemlerinde oluşacak olan ilişkilerini etkileyebilecek kadar önemlidir (Subaşı,2019, s.1). Bağlanma Kuramı' na göre çocuk erken dönem ilişkilerinde güven ve sevgi ile büyütülürse kendini güvenilir ve sevmeye değer insan olarak kabul eder ancak çocuğun bu ihtiyaçları karşılanmazsa sadece ebeveynleri tarafından değil hiç kimse tarafından istenmediğine inanır. Dolayısıyla bebeklik ve çocukluk döneminde çocuğun maruz kaldığı örselenme yaşantıları, ihmal deneyimleri ilerleyen süreçlerde bağlanma bozukluklarına ve psikososyal anlamda olumsuz etkilere neden olacaktır. Ayrıca bakım veren ve bebek/çocuk arasındaki ilişkinin kesintiye uğraması çocuklar için olumsuz bilişsel ve duygusal sonuçlar doğurduğu yapılan araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir (Şahin ve Sürücü, 2010, s. 1320).

Zeanah ve diğerleri (2005) Romanya'da yaşayan 12-31 aylık çocuklarda bağlanmayı incelemiş ve kurumlarda yetiştirilen çocukların ciddi bağlanma bozuklukları sergilediği sonucunu elde etmiştir (Zeanah ve diğerleri, 2005, s. 1015).

Şahin (2009), ailesi yanında büyütülmeyen ergenler ile ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ve kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada ailesi yanında yaşayan ergenlerin güvenli bağlanma stili puan ortalamalarının ailesi yanında büyütülmeyen ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir (Şahin,2009, s. 121).

Ergenlik dönemine gelindiğinde ise çocuğun birincil bakım veren kişiye daha az ihtiyaç duyduğu ve akranlarına daha çok yöneldiği görülmektedir. Bu durum çocuğun bağlanma ihtiyacı azalıyor gibi görülse de aslında bu ihtiyaç akranlar aracılığıyla kendini gösterir (Keskin, 2007, akt; Subaşı, 2019, s.8).

2.5.1.3.Aile İçi Fiziksel Şiddet, İhmal ve İstismar (Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları)

Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “başka bir kişiye, gruba veya topluluğa karşı, kasıtlı olarak kullanılan ve gerçek olan fiziksel güç ya da kuvvet sonucu yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksunluğa neden olan veya neden olabilecek her türlü eylem” olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik olmak üzere dört türü vardır. Çocuklara yönelik aile içi şiddet ise ‘ebeveynleri veya diğer bakım veren kişiler tarafından fiziksel veya psikolojik sağlıklarına zarar verecek her türlü kötü muameleyi görmeleri ve fiziksel, cinsel, psikolojik ihmal ve istismara maruz kalmaları’ olarak tanımlanmaktadır (<https://www.who.int/teams>).

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları çocukların ihmal veya istismar edilmesiyle ilişkilidir. Çocuk ihmali ve istismarı kavramı; çocukların ebeveynleri ya da onlara bakım veren görevli kimse tarafından fiziksel ya da psikolojik sağlığına zarar verecek, sosyal gelişimlerini engelleyecek biçimde uygulanan bütün duygusal, fiziksel veya cinsel tutumları, ihmali, ticari amaçla sömürüyü kapsar (Şahin, 2006: 5; akt; Taş 2017, s.6). İhmal ve istismar kavramları iç içe kavramlar olup çocuğun bilişsel ve zihinsel gelişimine zarar veren bir olgudur. Bebeklik ve erken çocukluk dönemindeki istismarla ilişkili deneyimlerin çocuğun kişilik ve zekâ gelişimine etkisi araştırıldığında çocukların hayat boyu devam eden davranışsal, duygusal sorunlarla ve öğrenme güçlüğü ile karşılaştıkları görülmüştür (Şahin, 2008, s.2). Çocuk ihmal ve istismarı çocuklarda düşük benlik saygısı, kendi bedenini sevmeme veya değer vermeme gibi olumsuz davranışlarla sonuçlanabilir.

Özel’ in (2011) 266 sokak çocuğuyla yaptığı araştırmada çocukların %28.3’ ünün aile içi şiddete maruz kaldığı için sokakta yaşamaya başladığı görülmüştür (Özel, 2011, s. 135). Yine aynı araştırmada çocukların % 60.7’ sinin anneleri ile olan ilişkilerinin iyi olmadığı sonucunu elde etmiştir (Özel, 2011, s. 123). Yılmaz (1998) ise araştırmasında çocukların tamamının anneleri tarafından fiziksel istismara maruz kaldıklarını ve annelerin çocuklarını alıkla cezalandırdıklarını belirtmektedir (Yılmaz, 1998, s.119). Acar’ ın (2006) ise 55 sokak çocuğuyla yaptığı çalışma sonucunda çalışmaya katılan istisnasız bütün çocukların yoğun şiddet öykülerinin olduğu ortaya çıkmıştır (Acar,2006, s. 168). Çocukluk dönemi örselenme

yaşantılarının tam olarak ölçülebilmesi mümkün değildir fakat uygun sosyal hizmet müdahalesi ile çocukların psiko-sosyal iyilik halinin artırılabilmesi ve sayılarda azalma düşünülmektedir.

2.5.2.Sosyal ve Ekonomik Etkenler

Çocukların sokak yaşamında bulunmalarıyla ilgili nedenlere baktığımızda diğer bir neden olarak sosyal ve ekonomik etkenler karşımıza çıkmaktadır.

2.5.2. 1. Hızlı Nüfus Artışı, Göç, Kentleşme ve Gecekondulaşma

Hızlı nüfus artışı dünyanın her yerinde yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte ve bununla birlikte birçok soruna neden olmaktadır. Ekonomik problemler, yetersiz besin ve su, kalabalık ve göç bu sorunlardan birkaçıdır (Zastrow,2014, s. 756). Göç, bireyler ve toplumlar için hem fırsatları hem de zorlukları beraberinde getirir. Göç, ailelerin yapısını değiştirir ve göç edilmesinde ekonomik faktörler önemli bir etkindir (<https://www.unicef-irc.org>). McHugh (2000, s. 71) göre, göç, mekânsal, zamansal ve sosyal alanları kesen karmaşık bir süreçtir ve bu sayede "göç ve göçmen uyumunun tek yönlü bir yolculuk olarak kavramsallaştırılması yetersizdir (akt; Young, 2004, s.472). İç ve dış kitlesel göçler gelişmekte olan ülkelerin toplumsal yapısında derin değişimlere sebep olmaktadır.

Ülkemizde 1950' li yıllardan itibaren başlayan ve devam eden iç göçler çocukların sokak yaşamına itilmesindeki nedenlerden bir olarak görülmektedir. Ülkemizde kontrolsüz nüfus artışı ve sanayileşme beraber ortaya çıkan işsizlik sorunu kırsal alanlardan kente göç edilmesine neden olmuştur. Büyük şehirlerdeki işsizlik ve çok düşük ücretlerle çalıştırılma göç eden ailelerdeki tüm bireylerin aynı zamanda çocukların da çalışması sonucunu getirmektedir (Polat,2008). Yapılan araştırmalar, özellikle yoksulluk durumlarında, çocuk göçünün çok daha geniş bir bağlamda gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durumlarda çocuklar, kendi veya aile desteği için iş göçünde yer alabilirler (Young,2004, s.471). Çocuklar sokakta çeşitli marjinal işlerde çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum aile içerisindeki diğer olumsuz faktörler (aile içi şiddet, ihmal, istismar vb.) ile birleştiğinde çocuk zamanının büyük çoğunluğunu sokakta geçirmektedir (Yılmaz,1998, s.8).

Fall (1986) göre, çocukların evden ayrılma iten faktörler bulunmaktadır. İten faktörler arasında kapasitesinin üzerinde doğal nüfus artışı; uluslararası kentleşme eğilimi;

yaşam maliyeti; ek gelir arayışı; çocuğun terk edilmesi ve ihmal; aile büyüklüğü; ve geleneksel ailenin dağılması yer almaktadır (akt; Roux, 1996, s. 425). Swart (1988) göre ise çocukların evden ayrılmasının nedenlerine hızlı sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geniş aile bağlarının bozulmasıyla doğrudan bağlantılıdır (Swart,1988, s.34). Bayraktar (2007) araştırmasında sokakta yaşayan 50 çocukla görüşmeler yapmış ve çocukların ailelerinin 72,7' sinin göç ettiği ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2007, s. 60). Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak göç ile kent yaşamına dahil olan sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi düşük, çok çocuklu hanelerde bulunan çocukların sokak yaşamıyla tanışması kaçınılmaz bir durumdur (Yıldız, 2007, s. 62).

2.5.2. 2.Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk temel ihtiyaçların karşılanamama durumudur. Yoksulluk sınırını federal hükümet belirler ve yoksulluk sınırı temel barınma, giyinme, beslenme ihtiyaçlarının karşılanabileceği en düşük gelir seviyesi olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğun duygusal ve davranışsal bozukluklara, yaşam kalitesinin azalmasına, kısalan ömre neden olduğu bilinmektedir. (Zastrow, 2014, s. 164). Ülkedeki gelir dağılımına bağlı olan gelir eşitsizliği faktörü yoksulluğu ortaya çıkaran nedenlerden biridir. Eşit gelire sahip olamayan bireyler çeşitli zorluklarla karşılaşmakta, gelir yetersizliği nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmektedir. Bu durum çocuklarda çalışma zorunluluğu yaratmaktadır (Yılmaz, 1998, s.9).

Sokak çocukları, çocuk işçiliği gibi sorunlar çocuk yoksulluğunun toplumsal açıdan yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurnaz,2009, s.14). Yoksulluk içinde yaşamak çocukların yaşama, büyüme ve gelişme açısından ihtiyaç duydukları olanaklardan yoksun bırakılmasıdır (Kurnaz,2009, s.27). Çocuk yoksulluğunun fiziksel ve bilişsel gelişimi, sosyo-duygusal işleyişi olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Hill ve Sandfort 1995, Korenman ve diğerleri 1995; akt, Lichter,1997, s. 122).

Yoksunluk yoksulluğun tek sebebi olmamakla beraber yoksulluğu pekiştirir. Yoksulluk çocukların hem fiziksel hem zihinsel gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte ve gelecek nesillere geçerek kısır bir döngü oluşturmaktadır (Polat,2008, s.49).Diğer bir deyişle yoksulluk bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Hiç şüphe yok ki yoksulluk çocukların sağlık, eğitim, barınma gibi temel

hizmetlere ulaşımı engellemekte ve çocukları çok erken yaşlarda okul yaşamından koparmaktadır. Aynı zamanda yoksulluk sosyal dışlanma sürecinin itici bir faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız,2007, s. 65).

2.6. Sokak Yaşamında Sokak Çocuklarının Karşılaşabileceği Sorunlar

Çocuklar özel ilgi ve korunmaya ihtiyaç duyan varlıklardır. Yetişkin insanlara göre daha güçsüz ve zayıf oldukları için bir barınağı olmayan sokak yaşamında karşılaşılabilecekleri tehlike ve riskler çok fazladır. Aşağıda karşılaşılabilecekleri risk ve tehlikelerle ilgili literatür taraması bulunmaktadır.

2.6. 1. Bağımlılık

Bağımlılık belirli bir maddenin düzenli ya da aşırı kullanımı sonucu o maddeye karşı duyulan yoğun istek olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık fiziksel, psikolojik veya hem fiziksel hem psikolojik olabilir (Zastrow,2014, s.360). Madde kullanımı sokakta yaşayan çocuklarla paralel yaşanan bir sorundur (Altuntaş, 2003, s.80). Sokak yaşamına yeni katılan çocuklar, daha önce sokak yaşamında bulunan çocukların oluşturmuş olduğu enformel kültürü içselleştirerek sokağın zorluklarına karşı, ortak bir yaşam stili geliştirirler. Çocuklar hem sokağın zor yaşam koşullarına uyum sağlamak hem de diğer çocuklar tarafından kabul görmek için uçucu, uyuşturucu madde kullanımına başlamaktadır. Madde kullanımı çocukların suç eylemlerine katılmalarına ve toplum tarafından dışlanmalarına neden olmaktadır (Yıldız, 2007, s. 67).

Sokak çocukları yaşadıkları zorluklara karşı fiziksel ve duygusal güç kazanabilmek, acı hissetmemek, kendilerini cesaretli ve güçlü hissedebilmek için madde kullanmaya gereksinim duymaktadır (Orhan, 2003, s.20). Erken dönemde yaşanan travmatik deneyimlerin madde kullanımı riskini artırdığı yönünde bulguların oldukça fazla olduğu, pek çok araştırmanın madde kullanımı tedavi ve önleme programlarında travmatik yaşantılara da odaklanması gerektiğini savunduğu görülmektedir (Ehlers, Kim, Gilder, Stouffer, Caetano ve Yehuda, 2016; Lee, Brook, Finch ve Brook, 2016). Madde bağımlısı çocukların aile ilişkilerinde reddedilme, çatışma ve şiddet deneyimleri olduğu özellikle anneyle ilişkilerinin öneminin merkezi olduğu sonucuna varılmıştır (Vaizoğlu Şengüller, 2017, s. 59).

Forster ve diğerlerinin (1996) Güney Brezilya’ da sokak çocuklarının madde kullanımı üzerine yaptıkları çalışmada %25’ inden fazlasının alkol, %58’inin düzenli (neredeyse günlük) olarak tütün, %12’ sinden azı ise uçucu madde kullandığı sonucunu elde etmiştir (Forster ve diğerleri,1996, s.60). Yıldız’ ın (1998) 60 sokak çocuğuyla yaptığı araştırmaya göre çocukların %91,7’ sinin madde kullandığı ortaya çıkmıştır. Çocuklar yaşamını sokakta geçirmenin zorluğundan dolayı madde kullanımı ile rahatladıklarını, her şeyi unutup sorunlardan kurtulduklarını ifade etmişlerdir (Yıldız, 1998, s. 101-102). Acar (2006) ise sokakta yaşayan 55 çocukla görüşmeler yapmış ve araştırma sonucunda çocukların tamamının genel olarak uçucu madde kullandıkları sonucunu elde etmiştir (Acar, 2006, s.182). Bayraktar’ ın (2007) araştırmasında ise çocukların %90’ ının uyuşturucu madde kullandığı ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2007, s. 83).

2.6. 2. Sokak Yaşamında Şiddet

Çeşitli nedenlerle zamanının büyük çoğunluğunu veya günün tamamını kendisinden sorumlu yetişkinlerin korumasından veya gözetiminden uzak olup sokak yaşamında olan çocukların sokaklarda her türlü ihmal ve istismara maruz kalmaları olağandır (Yılmaz, 1998, s. 15). Fiziksel şiddet en çok karşılaşılan istismar durumudur. Sokak yaşamında çocuklar her an şiddetle maruz kalabilmektedir. Yetişkinler ya da sokakta yaşayan kendilerinden yaşça büyük çocuklar tarafından horlanma, aşağılanma, kötü muameleye maruz kalma gibi tehlikelerle karşı karşıya gelmektedir (Yılmaz, 1998, s. 16).

Sokak çocuklarının neredeyse tamamı sokak yaşamında hem bedensel hem psikolojik gelişmelerini ciddi ölçüde tehdit eden sömürü, şiddet ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır (Altuntaş, 2003, s. 21).

2.6. 3. Çocuğun Suça Sürüklenmesi

Çocuğun sokak yaşamıyla tanışmasından sonraki aşaması büyük oranda çocuğun suça itilmesidir. Bu duruma sokakta yaşamlarının mı yoksa organize çeteler tarafından el koyulmalarının mı neden olduğuna cevap vermek güçtür (Polat,2008, s.191) 5395 sayılı çocuk koruma kanununda suça sürüklenen çocuk şu şekilde tanımlanmıştır. Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar

verilen çocuğa suça sürüklenen çocuk denir. Türk ceza kanuna göre suçlu çocuk kanunda suç olarak tanımlanmış bir eylemi gerçekleştiren 18 yaşından küçük kimsedir.

İnsan çevresiyle sürekli etkileşim halinde olan bir bireydir. Yetişkin bir bireyi çevresinde olup bitenden habersiz düşünmek olanaksızdır. Bu durum haliyle çocuklar içinde geçerlidir. Davranış bilimleri enstitüsü' ne göre çocuk travmatik bir duruma maruz kaldığında bu durumu nasıl algılayacağı, nasıl bir tepki oluşturacağı önemli bir ölçüde çevresinde bulunan yetişkinlere, özellikle ebeveynlerine bağlı bir durumdur. Bu olayla ilgili yapacağı ilk şey ebeveynlerini izleyerek bir davranış kalıbı oluşturmaya çalışmaktır (<https://www.dbe.com.tr>). Sokakta yaşayan çocukların normal bir aile iletişimi bulunmadığından örnek alabileceği bir davranış modeli bulunmamaktadır. Özdeşleşme güçlüğü yaşayan çocuk içinde bulunduğu çete veya gruplardan örnek aldığı davranış biçimini benimser bu durum da patolojik davranış bozukluğunu ortaya çıkmasına ve çocuğun suça yönelmesine neden olabilir (Altuntaş,2021, s. 87). Başka bir anlamda çocukluk döneminin temel özelliği kimlik duygusunun kazanılmaya başlandığı dönem olmasıyla ilişkilidir. Kimlik kazanımı çocuğun yeni özdeşimler yapmasıyla mümkündür. Aile içinde veya yakın çevresinde olumlu modeller bulamayan çocuk arkadaş grubundaki olumsuz modelleri benimseyebilir. Bu durum çocuğun suça sürüklenmesine ve ötekileştirmeye maruz kalmasına neden olabilir.

Yukarıda belirtildiği gibi çocuğun suça itilmesi salt bir nedene bağlanmaz ya da salt bir yaklaşımla da açıklanamaz. Bu durumu inceleyen teorilerin psikolojik, biyolojik ve sosyolojik açıdan ele aldıkları görülmektedir. Genellikle bu faktörlerin bazısı birleşerek çocuğun suça itilmesinde etkili olmaktadır. Psikolojik ve biyolojik teoriler ergenlik dönemine odaklanırken, sosyolojik teoriler bu durumu yeterli bulmayıp çevresel faktörlerinde önemli olduğu üzerinde durmaktadır. Çocuğun suça itilme riskini artıran çevresel etkenler birbiriyle bağlantılı olup kentleşme, göç, sanayileşme, aile içi iletişim, akran grupları, okul üzerinden açıklanabilir (Akkuş,2014, s. 4).

Sokak çocukları yetişkinler ve kendi akran grupları tarafından kandırılıp sömürülmekte, geçinmek için uzun saatler çalışmaktadır. Sokaklar aynı zamanda çocuğun evi olduğundan çocukların yasadışı eylemlere bulaşması kaçınılmaz bir durumdur. Bu durum aynı zamanda çocukların fiziksel anlamda birbirlerine zarar

verme sonucunu da doğurabilmektedir. Çocuklar hırsızlık yankesicilik, yaralama, uyuşturucu ticareti gibi yasa dışı işlere bulaşabilmektedir. Sokak çocukları ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede de insanlar tarafından potansiyel suçlu olarak görülmektedir (Yılmaz, 1998, s. 22).

2.6.4. İntihar Girişimi, Kendine Zarar Verme, Fiziksel ve Ruhsal Sağlık

Sokakta yaşayan çocuklarda en çok rastlanan ruhsal sorunlar depresyon, kendine zarar verme davranışı ve intihardır (Ögel ve Yücel, 2005, s.12). Kendine zarar verme ‘intihar niyeti olmadan kişinin kendi bedenine kasıtlı olarak zarar verme durumu’ olarak tanımlanmaktadır (Favazza ve Rosenthal,1993, s.134). Yapılan araştırmalar sokak çocuklarının sokakta yaşayan yetişkinlere göre hayatlarının daha çok risk altında olduğu, uyuşturucu kullanma, ruh sağlığı sorunları ve intihara teşebbüs oranlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir (Molnar ve ark, 1998, s.214). Ögel ve Aksoy’ un (2005) Sokakta yaşayan çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların %20.6’sında kendine zarar verme davranışı olduğu saptanmıştır (Ögel ve Aksoy,2005, s. 165). Tarı’ nın 2004 yılında ‘*İstanbul İlinde Yaşayan Sokak Çocuklarında İntihar Girişimi Davranışları*’ adlı 30 sokak çocuğuyla yaptığı araştırmasında çocukların %46.6’ sının intihar girişiminde bulunduğu ortaya çıkmıştır (Tarı,2004, s.88). Yoder ve arkadaşlarının 297 evsiz ve kaçak ergenin intihar düşüncesi ve intihar girişimi hakkında çalışma yapmış ve çocukların %53.9’ unun intihar düşüncesinin bulunduğu, % 26.3’ ünün intihar girişiminde bulunduğu sonucunu elde etmiştir (Yoder ve ark. 1998).

Sokaklardaki tehlikeli yaşamdan dolayı sokakta yaşayan çocuklar arasında beslenme yetersizliği çok fazla görülmektedir. Çocukların boy ve kiloları kendi yaşlarına göre oldukça düşüktür. Sokak ortamında en temel hijyen kurallarına bile uymaları çok güçtür. Banyo yapma olanaklarının ve alışkanlıklarının olmaması nedeniyle bit ve pireye rastlanma ihtimali yüksektir. Tırnak kesme, el yıkama, diş fırçalama gibi alışkanlıkları da olmadığından mikrop kapma ve hastalanma ihtimali fazladır. Yeterli ve dengeli beslenemediklerinden bağışıklık sistemleri düşüktür (Altuntaş, 2003, s. 74-75). Sokakta yaşayan çocuklarda en çok rastlanan fiziksel sorunlar ise kas zayıflığı, halsizlik, bağırsak, mide, cilt sorunları, genital sorunlar, astım, tüberküloz, diş sorunları, travma ve kemik kırılmasıdır (Ögel ve Yücel, 2005, s.12). Çelik’ in 2020 yılında Sokak çocuklarıyla yaptığı çalışmasında çocukların hastalıkları ya da hasta

olmayı çok fazla önemsemedikleri görülmüştür. Ancak çocukların el yüz yıkama alışkanlıkları olmaması, sokakta tuvaletlerini düzensiz şekilde yapmaları, banyo yapmamaları, kılık kıyafetlerini yıkamamaları gibi etkenlerden dolayı bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskleri oldukça yüksektir (Çelik, 2020, s. 80).

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplaması ve veri toplama aracı, verilerin işlenmesi ve çözümlenmesi ve etik boyuta ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada sokak yaşamına itilen çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları sorunların ve sokak yaşamına itilmeleri üzerinde derinlikli bir kavrayışla ortaya çıkarılması amaçladığından, nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji, Felsefe vb. bilimsel disiplinlere dayanan kuramsal temelleri bulunmaktadır. Bu disiplinlerin ortak amacı insan davranışı ve insanın içinde bulunduğu çevreyi çok yönlü ele alarak anlamaya çalışmaktır. İnsan davranışını anlayabilmek için esnek ve bütüncül bir yaklaşım kullanılmalıdır. Araştırmaya katılan kişilerin deneyimleri ve görüşleri bu yaklaşım türünde önemli yer edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek,2016, s.37).

Nitel araştırma görüşme, gözlem ve doküman analizi vb. nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek,2016, s.41).

Araştırma kapsamında verilerin toplanması ve analizinde nitel araştırma desenleri arasında yer alan fenomenolojik yaklaşım (yorumlayıcı yaklaşım) kullanılacaktır. Fenomenoloji, insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995, s. 1124; akt, Tekindal, Uğuz Arsu, 2020). Araştırma kapsamında bir diğer veri toplama tekniği olan ‘katılımcı gözlemden’ de faydalanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde sokak yaşamı deneyimi olan çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise İstanbul' un Anadolu Yakasında bulunan sokak yaşamı deneyimi olan 13 çocuktan oluşmaktadır. Çocuklara ulaşabilmek amacıyla daha önce sokak yaşamı ve madde deneyimi olan ve sokak yaşamını bırakan yetişkinlerin katkılarıyla yapılmıştır.

Araştırmada İstanbul İli'nin seçilmesinin nedeni; yoğun göç alan, nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu, önemli sanayi ve ticaret merkezlerinin bulunduğu ülkemizin ve dünyanın belli başlı metropollerinden biri olmasıdır. Metropollere yapılan bilinçsiz göçler, aile planlaması uygulamalarının benimsenmemesi, ebeveynlerin eğitsel ve mesleki açıdan niteliksiz olması, ailelerin geçkondu bölgelerinde mutlak yoksulluk sınırına yakın bir düzeyde yaşamalarına neden olmaktadır.

3.3. Veri Toplaması ve Veri Toplama Aracı

Veri toplama süreci 01.08.2022 ve 30.01.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma evreni arasından iz sürme yöntemiyle seçilen 16 çocuk ile nitel görüşme formatı içerisinde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çocukların araştırmacı ile güven ilişkisi kurması hedeflenmiştir. Çocuklarla tek tek görüşülmüş olup onlara yapılması planlanan çalışmanın amacıyla ilgili kısa bilgi verilmiş ve çalışmaya katılımın gönüllülük esaslı olduğu ifade edilmiştir. Bu görüşmelerde 1 çocuk görüşme esnasında 2 çocuk görüşme bittikten sonra araştırmaya katılımı reddetmiştir. Bu nedenle 13 çocuk ile yapılan görüşmenin verileri elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve görüşme formundaki sorular için eleştirel literatür taraması yapılmış, ikincil dokümanlar kullanılmıştır. Çocuklara 15 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme yerleri olarak çocukların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri ve kendilerinin istediği ortamlar (parklar, kafeler, yaşam alanları, görüşme odaları) olarak sağlanmaya çalışılmış ve çocukların görüşme esnasında ağlama, yemek yeme, susama vb ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çocukların kendilerini rahat hissetmeleri sağlamaya çalışılmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde ortalama 25 dakika

sürmesine rağmen bazı görüşmelerde çocukların isteksiz olması sebebi ile kısa sürede sonlanmış, ayrıca bazı görüşmelerin süresi ise 45 dakikayı bulmuştur.

3.4. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırma yüz yüze yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve görüşme formundaki sorular için eleştirel literatür taraması yapılmış, ikincil dokümanlar kullanılmıştır. Çocuklara 15 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra notlar konulara göre ayrılmıştır. Tutulan notların son hali başlıklar halinde düzenlenmiş ve çocukların tecrübeleri ve görüşleri belirlenmiştir. Görüşmelerin veri analizi sürecinde görüşme yapılmış kişilerin isimleri K1 şeklinde kodlanmıştır. Bu çalışmada veri toplama ve örneklemin güvenirliliğini sağlamak için iz sürme yönteminden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda sorulan soruların ve cevapların detaylı incelenebilmesi amacıyla görüşmeler yüz yüze yapılmış ve katılımcıların izni alınarak, kendilerini rahatça ifade edebilecekleri ortamda ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. 10-40 dakika arasında süren görüşmelerin ses kayıtları yazıya geçirilmiştir.

Görüşmelerin analizinde “MAXQDA ” nitel veri analizi programı kullanılmıştır. Elde edilen veriler ile kodlar belirlenmiş, belirlenmiş olan kodlar üzerinden temalar ve alt temalar oluşturulmuş ve verilerin betimsel analizi gerçekleştirilmiştir.

3.5. Etik Boyut

Çalışma uygulama aşamasına geçilmeden önce ‘Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul Kararı’ tarafından çalışmanın etik olarak uygunluğu kararı ve uygulama izni 26 Haziran 2022 tarihinde temin edilmiştir.

Araştırmaya katılan çocuklar ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve çocuklara araştırmanın amacı, elde edilen verilerin niçin kullanılacağı hakkında bilgilendirilme yapılmıştır. Her katılımcıya “bilgilendirilmiş onam formu” verilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydının alınacağı söylenmiş ve katılımcıların izinleri alınmıştır. Katılımcıların çalışmaya ‘gönüllü’ olarak katılacağı, araştırmaya katılmaktan vazgeçmeleri halinde nasıl ulaşacakları konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcıların bilgileri etik ilkeler çerçevesinde gizli tutulmuştur.

4.BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde yapılan çalışmanın sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilecektir. Tez çalışmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup İstanbul ilinde sokak yaşıntısı geçmişİ olan 13 çocuk ile yapılan araştırmanın bulguları 11 ana başlık altında toplanmıştır. Bu ana başlıklar sırası ile

1. Çocukların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular,
2. Ailelerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular
3. Sokakta Yaşamaya Başlama Süreçlerine İlişkin Bulgular
4. Anne- Çocuk İlişkisine Yönelik Bulgular
5. Çevreye İlişkin Bulgular
6. Sokakta Karşılaştıkları Problemlere İlişkin Bulgular
7. İstismara Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Bulgular
8. Madde Kullanım Durumlarına İlişkin Bulgular
9. İntihara Yönelim ve Kendine Zarar Verme Davranışı Sergileme Durumlarına İlişkin Bulgular
10. Sosyal Hizmet Kuruluş Deneyimlerine İlişkin Bulgular
11. Geleceğe Yönelik Beklentilerine İlişkin Bulgular

şeklindedir.

Tablo 1: Örneklem Dağılımı

Çalışmaya Katılan Grup	Sayı	%
Sokakta Dilendirilen Çocuk	4	30,8
Sokakta Çalışan Çocuk	2	15.3
Sokakta Yaşayan ve Madde Bağımlısı Olan Çocuk	7	53.9
	5	38.4
İstismara Maruz Kalan Kız Çocuğu		
Toplam	13	100

4.1. Çocukların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 2: Araştırmaya katılan çocukların demografik bilgileri.

Belgeler ve Değişkenler	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Yaş	Kardeş Sayısı
K1	K	Ortaokul	17	4
K2	K	Ortaokul	17	2
K3	K	Ortaokul	17	6
K4	E	İlkokul Terk	16	4
K5	K	Ortaokul	16	5
K6	K	Ortaokul	18	4
K7	K	İlkokul Terk	8	4
K8	E	Ortaokul	16	3
K9	E	İlkokul Terk	17	12
K10	E	Ortaokul	17	10
K11	K	Ortaokul	16	3
K12	E	İlkokul Terk	12	8
K13	E	İlkokul Terk	13	8

Çalışmaya katılan çocukların hepsi çocukluk-ergenlik döneminin bir kısmını (2 ay- 4 yıl arası değişkenlik göstermek üzere) sokakta yaşayarak geçirmiştir. Araştırmaya katılan çocuklardan en küçük yaş 8 en büyük yaş ise 18' dir. Barış (2008) çalışmaya katılan çocuklardan %54,4' ünün 15-19 yaş arasında, % 45,6' sının ise 14 yaş ve altı olduğu bulgusunu elde etmiştir. (Barış, 2008, s. 107). Çocukların yaş ortalaması 15.3'tür. Çocukların %53, 8' i kız çocuklarından oluşmaktadır. Çalışmaya katılan kız çocuklarının oranının daha yüksek olmasının nedeni araştırmanın iz sürme yöntemi kullanılarak yapılması ve kız çocuklarının hem cinsleri olmamdan kaynaklı görüşmeyi daha rahat yapmaları olarak düşünülmektedir. Ayrıca çocukların büyük çoğunluğunun ortaokul mezunu olmasının nedeni çocukların aile yanına geri gelmeleri ve eğitime açık öğretimden devam etmeleridir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Çocukların Bilgileri.

Belgeler ve Değişkenler	Doğum Yeri	Ailenin Göç Durumu
K1	İstanbul	Evet
K2	İstanbul	Evet
K3	İstanbul	Evet
K4	İstanbul	Evet
K5	İstanbul	Evet
K6	İstanbul	Evet
K7	İstanbul	Evet
K8	İstanbul	Evet
K9	İstanbul Dışı	Evet
K10	İstanbul Dışı	Evet
K11	İstanbul	Evet
K12	İstanbul Dışı	Evet
K13	İstanbul Dışı	Evet

Çalışmaya katılan çocukların %69.2' si İstanbul ilinde doğmuş olup, ailelerinin hepsi İstanbul iline göç ile gelmiştir. Sokakta yaşayan çocuklarla ilgili yapılan diğer çalışmalarda da çocukların büyük bir çoğunluğu İstanbul ilinde dünyaya gelmiştir. Acar (2006) çalışmasında araştırmaya katılan çocukların büyük bir çoğunluğunun İstanbul'da doğduğu bulgusu elde edilmiştir (Acar, 2006). Yine aynı çalışmada sosyal hizmet uzmanlarıyla yaptığı görüşmede uzmanlara göre '*her şey göç ile başlıyor*' bulgusu göçün çocukların sokak yaşamına itilmelerinde önemli bir etken olduğu görülmektedir (Acar, 2006, s.125). Çelik (2019) ise çalışmasında araştırmaya katılan çocukların hepsinin İstanbul'da doğduğu bulgusu elde edilmiştir (Çelik,2019, s.90). Barış (2008). Araştırmaya katılan çocukların doğum yerlerinin İstanbul olduğu ancak ailelerin İstanbul'a göç ederek geldiği sonucunu elde etmiştir (Barış, 2008, s. 107). Bu araştırmada elde edilen bulgular diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir

4.2. Ailelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Çocukların Aile Bilgileri

Belgeler ve Değişkenler	Anne	Baba	Üvey Ebeveyn	Üvey Kardeş
K1	Sağ	Sağ	Var	Var
K2	Sağ	Sağ	Yok	Yok
K3	Sağ	Sağ	Yok	Yok
K4	Sağ	Bilmiyor	Var	Var
K5	Sağ	Bilmiyor	Var	Var
K6	Sağ	Sağ	Yok	Yok
K7	Sağ	Bilmiyor	Var	Var
K8	Sağ	Sağ	Var	Var
K9	Sağ	Sağ	Yok	Yok
K10	Sağ	Sağ	Yok	Yok
K11	Sağ	Bilmiyor	Var	Var
K12	Sağ	Sağ	Var	Var
K13	Sağ	Sağ	Var	Var

Araştırmaya katılan çocukların %69.2' si parçalanmış aileye sahip çocuklardır ve bu çocukların tamamı üvey kardeşe sahiptir. Geriye kalan çocukların aile yapısında ise aile birliği bulunmakta fakat ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ve çocuklar aile içi ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklardır. Yılmaz' ın (1998) 60 sokak çocuğu ile yaptığı araştırmada çocukların %56.7' sinin parçalanmış aileye sahip olduğu bulgusu edinilmiştir. Aile birliği olan çocukların ise aile içinde sorunlar olması ve istismara maruz kalmalarıdır. Uluğtekin' e göre (1991) ebeveynlerin boşanması, terk, ayrılık ve ölüm vb. etkenlerden dolayı aile bütünlüğünün bozulması çocuklarda daha fazla davranış problemi olmasına neden olmaktadır (akt; Yılmaz, 1998, s. 87). Bu araştırmada elde edilen bulgular diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerin Eğitim Durumları.

Belgeler ve Değişkenler	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu
K1	Ortaokul	Ortaokul
K2	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil
K3	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil
K4	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil
K5	Ortaokul	Lise
K6	Ortaokul	İlkokul Terk
K7	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil
K8	Okur- Yazar Değil	Okur -Yazar
K9	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar
K10	Okur- Yazar	Okur- Yazar
K11	-	-
K12	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil
K13	Okur- Yazar Değil	Okur- Yazar Değil

Not: - işareti olan yerler bilmediği durumu ifade eder.

Tabloda görüldüğü gibi çocukların annelerinin %61.5' inin eğitim durumu 'Okur-Yazar Değil' dir. Babaların ise %46.1' inin eğitim durumu 'Okur- Yazar Değil' dir. Yılmaz' ın (1998) 60 sokak çocuğu ile yaptığı araştırmada çocukların annelerinin %75' i, babalarının ise % 11.7'si 'Okur- Yazar Değil' sonucunu elde etmiştir. Barış' ın (2008) çalışmasında da annelerin yaklaşık % 60'ının babaların ise %35' inin okuryazar olmadığı bulgusu edinilmiştir (Barış,2008, s. 89). Sokak yaşamına itilen çocukların ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu diğer araştırmalarla da desteklenmektedir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Çocukların Ebeveynlerin İstihdam Durumları.

Belgeler ve Değişkenler	Annenin Çalışma Durumu	Babanın Çalışma Durumu
K1	Çalışmıyor	Çalışıyor
K2	Çalışmıyor	Çalışmıyor
K3	Çalışmıyor	Çalışıyor
K4	Çalışmıyor	Çalışıyor
K5	Çalışıyor	Çalışmıyor
K6	Çalışıyor	Çalışıyor
K7	Çalışmıyor	Çalışıyor
K8	Çalışmıyor	Çalışmıyor
K9	Çalışmıyor	Çalışıyor
K10	Çalışmıyor	Çalışıyor
K11	-	-
K12	Çalışmıyor	Çalışmıyor
K13	Çalışmıyor	Çalışmıyor

Not: - işareti olan yerler bilmediği durumu ifade eder.

Ebeveynleri çalışmayan çocukların aileleri çoğunlukla sosyal yardım ve desteklerle geçindikleri anlaşılmıştır. Çocukların istihdam edinen babalarının büyük çoğunluğu işçi olarak çalışmakta ya da geçici günü birlik işlere gitmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik durumları düşük olduğundan çocuklar çalışmaktadır. Çalışmaya katılan çocukların annelerinden 76,9' u çalışmamaktadır. Bu durum evin geçim yükünü çocukların üstlenmesine neden olmaktadır. Çocuklardan bazıları çalışmak zorunda kaldığını, bazıları da dilendiğini söylemişlerdir. Bayraktar (2007) yaptığı araştırmada çalışmaya katılan çocukların annelerinden%66'sının çalışmadığı, %95,5'i ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu sonucunu elde etmiştir (Bayraktar, 2007, s.72-73). Sokak yaşamına itilen çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu diğer araştırmalarla da desteklenmektedir.

4.3.Sokakta Yaşamaya Başlama Süreçlerine İlişkin Bulgular

Çocuklara sokakta yaşamaya başlama süreçlerinin nasıl olduğu sorusu yöneltilmiş olup;

Katılımcı 1 *‘aile baskısı çok kötü bir şey. Mesela benim ailem bana baskı yaptığı için ben o evden kaçtım.’*

Katılımcı 2 *‘Hani yine aynı şekilde zorla nişanlandırılıp verme durumu oldu benimki.... o yüzden çok kötüydü. Hani bağırsık çağırış hiç eksik olmuyordu. Şiddet vardı evet. Babamdan vardı babamdan anneme de oluyordu. evden kaçtım’*

Katılımcı 1 ve katılımcı 2 görüşmeye katılan kız çocukları olup genellikle ‘baskıcı’ ve ‘ tutucu’ aile yapısından şikayet etmekte ve evden kaçma durumlarında bu davranış tutumunun etkili olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcı 3 *‘Arkadaş ortamından başladı... bizim mahalle çok kötü bir mahalleydi zaten de yani her bir sokakta içenler oluyordu...Yani bende göre göre içmeye başladım şey yaptım onların yaptıklarını yapmaya başladım öyle....bazen bir yıl boyunca hiç eve gitmediğimde oldu hatta ailem beni öldü diye zannetmişti yani bir yıl boyunca hiç haber alınamadı benden’*

Katılımcı 5 *‘Üvey babamdan taciz görüyordum...Dışarda kalıyorduk ya da bazen birilerinin evlerine gidiyorduk’ Ben ne evde mutluydum ne yurttta mutluydum. Bu yüzden zaten iki yerden de kaçıyordum sadece geriye sokakta kalmak geliyordu ve ev ve yurda göre sokak benim için daha iyiydi. Bide şey diyordum başıma ne gelirse gelsin yurda da eve de gitmeyeyim diyordum’*

Katılımcı 7 *‘Tanımadığım insanlarla konuşuyorum, onlar para veriyor, para istiyorum. Her gün bunu yapıyoruz...bazen de geceleri eve gitmiyorum’*

Katılımcı 8 *‘parkta oturakta yatıyordum kalkıyordum sonra gidiyordum cami vardı camide elimi yüzümü yıkıyordum oradan çıkıyordum gidiyordum poğaça bir şeyler istiyordum para dileniyordum üstüne oradan gidiyordum bally almaya’*

Katılımcı 9 *‘Burada Hasanpaşa da kalıyorum’*

Katılımcı 10 *‘kâğıt topluyorum, geceleri sokakta kalıyorum’ Bizim bir yerimiz var, genellikle oraya gidiyoruz...’*

Katılımcı 11 *‘13,14 gibi bir şeydim galiba o sürede işte benim Pendik’ e geldikten sonra Pendik’ te kalıyordum ben. Çevrem bir anda çok fazla genişledi. Sebebini hiçbir şekilde bilmiyorum ve ben hani her türlü ortama girip çıkmaya başladım. Yaşıma göre de bir tık sosyal bir insandım. O sırada işte bizim torbacı arkadaşlar falan filan vardı. Ben hep yaşımdan büyük insanlarla takılıyordum. O dönemden beri çok böyle yani o türden çevrem vs oldu. Öyle yani o şekilde başladım.’*

Katılımcı 12 *‘8 kardeşim var benim, öz üvey karışık, üvey annem var benim... onunla evlendikten sonra babam çok ilgilenmiyordu bizimle,’*

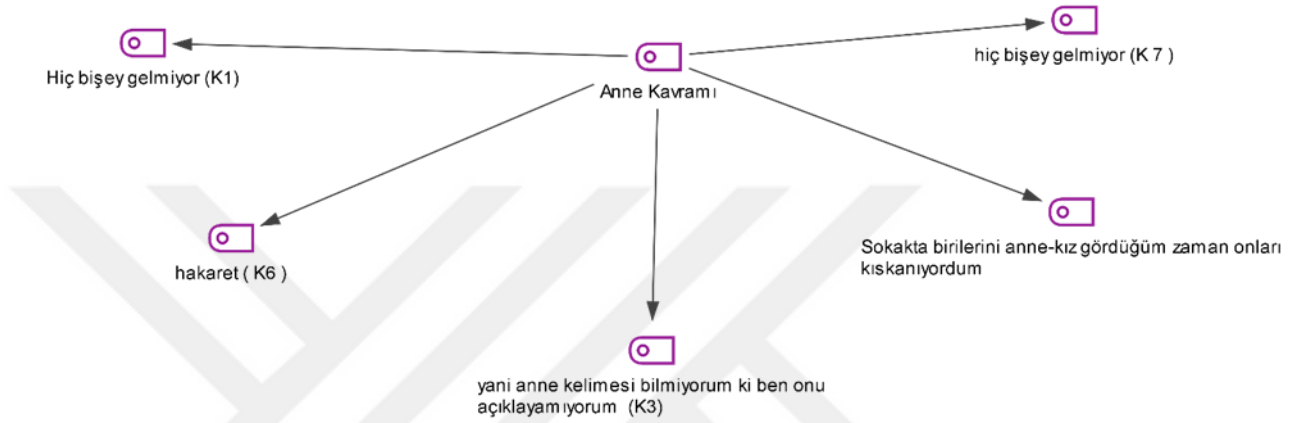
Katılımcıların sokak yaşamına itilmelerinde genel olarak aile içi istismara maruz kalmaları, yoksulluk ile ilintili kalabalık aile yapısına sahip olmaları ve ihmal edilmeleri, aile içerisinde çocuklara karşı ‘sevgi’ ve ‘sahiplenme’ duygularının olmayışı ayrıca olumsuz çevre yapılarına sahip olmalarından kaynaklı olduğu bulgusu edinilmiştir. Çocukların ilk çocukluk döneminin oldukça zor koşullarda geçtiği öğrenilmiştir. Aile içerisinde yaşadığı sorunları çözemeyen çocuk farklı çözüm yolları arayabilir, sokak yaşamına yönelebilir. SHÇEK tarafından 2004 yılında TBMM Komisyonuna verilen bilgilere göre; çocukların sokak yaşamına itilme nedenleri çoğunlukla ekonomik nedenlerle ilişkili olmakla beraber aile içi ihmal ve istismar, ailede çocuk sayısının fazlalığı, ilgisizlik, sevgisizlik olarak sıralanmıştır (Sokak-Cocuklari-Meclis-Arastirmasi-Komisyonu.pdf (sck.gov.tr). Yukarıda sıralanan sorunlara genel bir bakış açısıyla bakıldığında çocukların sokak yaşamına itilmelerindeki kaynağın çoğunlukla yetişkinlerin olumsuz tutumları ve yoksulluk olduğu görülmektedir. Acar (2006) çalışmasında çocukların sokak yaşamına itilme nedenleri olarak ilk sırada aile içi şiddet, sevgisizlik ve bozuk aile ilişkilerinden kaynaklı olduğu görülmüştür (Acar,2006, s.168). Bayraktar (2007) çalışmasında çocukların büyük çoğunluğunun mutsuz ve huzursuz bir aile ortamında oldukları bu nedenle evden kaçıp sokağa sığınmış çocuklardır (Bayraktar, 2007, s.75). Sokak yaşamına itilen çocukların aile ilişkilerinin kopuk, bozuk ve düzensiz olduğu diğer araştırmalarla da desteklenmektedir.

4.4. Çocukların Aile Yaşantılarının Sokak Yaşamına İtilmelerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

‘Aile’ birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan anne- baba, kardeş, çocuk vb. toplumsal rolleri üstlenen bir grup insanın oluşturduğu topluluğa denir (Güler ve Ulutaş, 1992, s.53). Ailede parçalanma olması veya ebeveynlerin ebeveynlik rollerini yerine getirememesi aile sisteminde bozulmalara neden olacaktır. Bilişsel, fiziksel ve psikolojik gelişimleri ilk olarak aile ortamında sağlanan çocuk haliyle bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir. Diğer bir yandan bu çalışmada aile faktörünün çocukların bilişsel-fiziksel-zihinsel gelişimlerinde önemli bir yer edindiği gözlemlenmiştir. ‘Erken çocukluk dönemi örselenme yaşantısı olan çocukların’ ve ‘erken çocukluk döneminde anneleri ile sınırlı ve örseleyici ilişkiye sahip olan çocukların’ sokak yaşamına itilmeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla çocukların sahip olduğu aile olgusu ilk olarak ele alınacaktır. Sokak yaşamına itilen çocukların ailelerine yönelik ulaşılan bulguların başlıkları çocuklar için ‘anne’ ve ‘ baba’ kavramlarının ne anlama geldiği, ebeveyn- çocuk ilişkisi, parçalanmış aileye sahip olma, kardeşlerin durumu, aile içi ihmal ya da istismara maruz kalma durumu şeklinde sıralanmıştır.

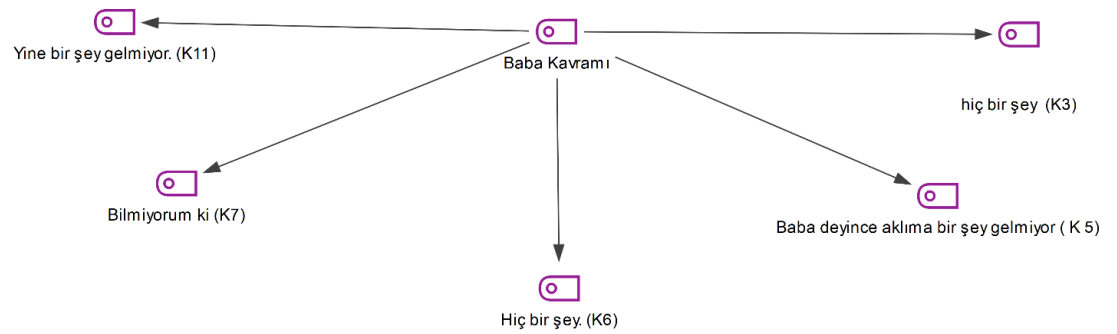
4.4.1. Anne ve Baba Kavramına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan kız çocuklarından bazılarına görüşme esnasında ‘Anne deyince aklınıza ilk ne geliyor?’ sorusu yöneltilmiş ve çocukların verdiği cevaplar içerik analizi doğrultusunda tematik kodlama sonucunda aşağıdaki durum modellemesi belirlenmiştir.

Şekil 4: Bir Vaka Modeli

Çalışmaya katılan kız çocuklarından bazılarına görüşme esnasında ‘Baba deyince aklınıza ilk ne geliyor?’ sorusu yöneltilmiş ve çocukların verdiği cevaplar içerik analizi doğrultusunda tematik kodlama sonucunda aşağıdaki durum modellemesi belirlenmiştir.

Şekil 5: Vaka Modeli

Çocukların rol-model alabilecekleri bir ebeveyn yapısının olmadığı, anne- baba kavramının içinin doldurulmadığı, bu nedenle çocukların bilmedikleri bir olguyu tanımlayamadıkları görülmüştür. Aile aidiyeti duygusu ‘Çocuğun Ebeveyn-Çocuk arasındaki ilişkisinden memnun olması ve içinde bulunduğu ailenin parçası olarak

hissetmesi” olarak tanımlanmaktadır. Aile aidiyeti; şiddet, duygusal sıkıntı, intihar, madde kullanımı, erken cinsel ilişkiler ve hamilelik vb risk davranışlarına karşı, çocukları koruyan en güçlü faktörlerden biri olarak tanımlanmaktadır (Marjorita ve diğ., 2018; akt, Açıklık Gülel, ve Daşbaş, 2019, s.968). Çalışmaya katılan çocuklarda aile aidiyeti duygusunun olmadığı gözlemlenmiştir. Aile sıcaklığını bulamayan ve kendini aileye ait hissetmeyen çocuk haliyle güvenli olan aile ortamını değil güvenli olmayan sokak ortamını yaşam alanı olarak seçmiştir. Çalışmaya katılan çocuklarda ‘Anne’ ve ‘Baba’ olgusunun olmadığı, bu kavramların altının doldurulmaması nedeniyle çocuklar kendileri için bir şey ifade etmediği beyan etmiştir. ‘Sevgi ihtiyacını’ aile ortamında bulamayan çocukların; arkadaşlarıyla bu duyguyu tamamlamaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Altuntaş’ a (2014) göre sokakta yaşayan çocuklar referans noktası olarak aileyi almaz ve aileden gelen korumayı reddetmektedir. (Altuntaş, 2014, s.84)

4.4.2. Ebeveyn- Çocuk İlişisine Yönelik Bulgular

Katılımcılara ‘Aile içi ilişkileriniz nasıldı?’ sorusu yöneltilmiş;

Katılımcı 1 *‘annemle fazla görüşmüyoruz öyle uzaktan uzağa, evlendi, çocuğu oldu, fazla kardeşlerimi sormuyor zaten. Keyfinde yani görüşmüyoruz’*

Katılımcı 2 *‘aile ile ilişkilerim hiçbir şekilde iyi değildi...’Bu ikidir abla beni yurda bıraktılar bir polise verdiler birde Zeynep ablaya bıraktılar.’*

Katılımcı 3 *‘ben artık aile sevgisine alışamadım nasıl davranacağımı bilmiyorum nasıl güleceğimi bilmiyorum ben arkadaşlarımın yanında kahkaha atarak gülüyordum ama ailenin yanında bambaşka ben onu hiç görmedim’*

Katılımcı 5 *‘Annem ile ilişkim ya annemin sadece alkol problemi vardı. Üvey annemden dolayı babamla görüşemiyordum. Beni istemiyorlardı. Taciz olayına hiçbir zaman inanmadılar. Babamdayken mesela üvey annem sürekli dövdüğü için hep evden kaçıyordum.’*

Katılımcı 6 *‘Babamla da kötü annemle de. Şu an da da hala kötü.’*

Katılımcı 11 *‘Yok anne sevgisi baba sevgisi yalan şeyler. Bunlara gerek yok bence saçma.’ ‘Ben ailemle zaten görüşmüyordum.’*

Katılımcı 12 *‘üvey annem var benim...babam çok ilgilenmiyordu bizimle...’*

Aile içerisinde huzursuz bir ortam bulunması, ailenin temel işlevlerini yerine getirmemesi, ebeveynlerin sorumluklarını üstlenmemesi ve çocukları ile sağlıklı ve güvenli bir bağ geliştirmemeleri, çocukların aile ortamından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Aile ortamında ‘sevgi’ ‘ilgi’ bulamayan çocuk ‘sevgi’ ve ‘ilgi’ bulabileceği ortamlara yönelir. Katılımcıların genelde arkadaşlarıyla bu ihtiyaçlarını karşıladıkları görülmüştür. Koruyucu ruh sağlığı çalışmaları kapsamında İstanbul Sağlık Müdürlüğü’ nün 2000 yılında Yeldeğirmeni Misafirhanesi’ nde bulunan sokakta yaşayan çocukların ruh sağlığı ile ilgili yapmış olduğu araştırma şu sonuçları içermektedir; çocukların sevgi ihtiyaçları olduğu ancak sevgiyi hissedebilme yeteneklerinin zayıf olduğu, normal bir aile iletişimlerinin bulunmadığı bulguları elde edilmiştir (Altuntaş,2014, s. 86). Bu araştırma sonuçlarının çalışmaya katılan çocuklar arasında özellikle katılımcı 11, katılımcı 3 ve katılımcı 5’ te olduğu gözlemlenmiştir. Bu çocukların üçü de katılımcılar arasında en uzun süre sokakta yaşayan çocuklardır. Yılmaz (1998) 60 sokak çocuğu ile yaptığı çalışmada çocukların ebeveynlerinin çoğunlukla olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle evi terk ettikleri bulgusu edinilmiştir (Yılmaz, 1998, s. 99). Çalışmamızda da benzer durum görülmektedir.

4.4.3. Parçalanmış Aileye Sahip Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

Görüşme yapılan çocukların %61.5’ i parçalanmış aileye sahiptir. Çocuklardan bazılarının ebeveynlerinden biri vefat etmiş, bazılarının ebeveynleri ise boşanmış durumdadır.

Katılımcı 1 *‘İmam nikahları vardı, resmi nikahları yoktu. Annem neden gitti, annem yokluktan gitti benim. Çünkü babam fazla hatırlamıyorum ama en son taksiye bindirip bizi köye götürmüştü. Ondan sonra annemin annesi istemedi babamla birlikte olmasını falan. Dedem karşı çıkıyordu. Biz çok kötü şeyler yaşadık annemle mesela dedem annemi dövüyordu’*

Katılımcı 5 *‘çünkü çocukluğumdan beri yanımda değil, bir kadın uğruna bıraktı, sadece arıyor nasılsın iyi misin diyor, ağlıyor ama ağlaması bir şey ifade etmiyor benim için. Beni yurttan çıkarıyordu anneme veriyordu. Başka hiçbir şey yapmıyordu.’*

Katılımcı 5’ in görüşme esnasında babasından bahsederken zaman zaman öfkелendiğı gözlemlenmiştir.

Katılımcı 11 *‘Bana bakan kişi yoktu. Ben gitmişim yani öyle hatırlıyorum. Annem babam evlendi, ben doğdum babam ... gitti. Annem bitkisel hayattaydı. Hayata kendini kapatmıştı.’*

Katılımcı 11 babasına karşı öfkeyle sinkaflı kelimeler kullanmıştır.

Katılımcı 12 *‘8 kardeşim var benim, öz üvey karışık, üvey annem var benim... babam çok ilgilenmiyordu bizimle...’*

Katılımcı 13 *‘Annem öldükten sonra başkasıyla evlendi babam, 5 tane üvey kardeşim var benim’*

Hanede aile birliğinin bulunmaması, ebeveyn otoritesindeki boşluk çocukların farklı arayışlara yönelmesine neden olabilir. Hanede aile birliğinin bozulması evdeki sistemin sonlanması algısına neden olmaktadır. Katılımcı 1’ in annesi evi terk etmesine rağmen annesini suçlayıcı bir tavır sergilemediği görülmüştür. Ancak aynı durum baba için söz konusu değildir. Diğer katılımcılar da genelde evi terk eden figür babadır ve çocuklar babayı suçlamaktadır. Toplumumuzda genellikle koşulsuz şartsız sevenin anne baba olduğuna dair bir yargı vardır. Aslında koşulsuz şartsız sevenin çocuk olduğu düşünülmektedir. Çocukların ebeveynlerini affedecek bir sebep aradıkları da görülmüştür. Katılımcı 1 annesinin evi terk etmesini annesinin evde gördüğü şiddete bağladığı, haklı bulduğu yanlar olduğu bu nedenle suçlayıcı bir tavır sergilemediği düşünülmektedir. Baba için ise baba ‘güç’ otoritesi olarak görüldüğü için babanın evi terk edip gitmesine çocuklar haklı bir sebep bulamamaktadır. Bu nedenle terk eden babadan profilinden bahsedilirken çocuklarda öfke duygusunun hâkim olduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda görüldüğü gibi ebeveynler ebeveynlik sorumlulukları yerine getirmemekte; çocukların bakım ve gözetimlerini üstlenmemektedir. Bu durumda sosyal devletin getirmiş olduğu gereklilikle mutlaka devletin ebeveynlere müdahale etmesi gerekmektedir. TCK 233. Maddeye göre ‘aile hukukundan doğan eğitim, bakım ya da destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen birey hakkında şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir’. Ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeyen anne- baba hakkında suç duyurusunda bulunulması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak Çelik' in (2019) çalışmasında araştırmaya katılan çocukların %80'inin parçalanmış aileye; üvey ebeveyne sahip oluğu bulgusu elde edilmiştir (Çelik,2019, s.93).

4.4.4. Kardeşlerin Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcı 1 *'sonra işte bir anda yeni bir kardeş, Ahmet bize sonradan geldi, psikolojimiz bozuldu. Öyle babam ve annem yüzünden psikolojimi bozdular'*

Katılımcı 3 *'Benim zaten 1 tane engelli abim var kız kardeşim de var kız kardeşim de hasta başında jant var'*

Katılımcı 5 *'Abim Beylikdüzü' nde. Kendi oteli falan var, bizimle hiç görüşmüyor. Arıyor sadece'*

Katılımcı 6 *'Kardeşlerimle aram hiç iyi değil, ikisiyle de biraz sorunluyum. Ben anlaşıyor galiba'*

Çalışmaya katılan çocukların kardeş sayıları 2 ile 12 arasında değişmektedir (Tablo:1) Sokak çocuklarının aileleri çoğunlukla kalabalık aile özelliği göstermektedir ve katılımcıların büyük çoğunluğu üvey kardeşe sahiptir. Çocukların öz-üvey kardeş ilişkilerinin iyi olmadığı ve kardeşlik bağının güçlü olmadığı ve aile ilişkilerinin kopuk olduğu görülmüştür.

4.4.5. Aile İçi İhmal ya da İstismara Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcı 2 *'Şiddet vardı evet. Babamdan vardı babamdan anneme de oluyordu.'*

Katılımcı 3 *'babamla artık yani şöyle söyleyeyim...yani beni öldürmeye bile kalkmıştı zaten ...Yine evden kaçmıştım ya yakalandım o gün babam bıçağı alıp beni odaya kilitledi abim kapıyı kırdı elinden döner bıçağını aldı bende kaçtım yine kaçmasaydım babam beni öldürecekti'... .. 'Beni dövdüler o gece beni dövdüler annesi de ölmüş ya onun hıncını benden çıkardılar'*

Katılımcı 11 evde şiddet gördüğü için kaçmış eve her geri döndüğünde şiddetin boyutu daha da artmıştır. Şiddet kısır bir döngü halini almıştır. Eve geri dönerse şiddetin boyutunun artacağını da hatta ölümle sonuçlanacağını bilmesi çocuk sokakta yaşamını zorunlu hale getirmektedir.

Katılımcı 5 *‘Üvey babamdan taciz görüyordum. 5 yaşından 10 yaşına kadar ondan sonra bunu söyleyemiyordum 14 yaşına geldiğimde söyledim. Evden kaçarak polise gittim.’*

Katılımcı 6 *‘Aile içinde şiddet vardı, kavga vardı aldatılma vardı, küfür hakaret her şey vardı. Baskı da aşırı çoktu. Bende en sonunda dayanamadım.’*

Katılımcı 9 *‘şiddet oldu babamdan bize.’*

Çocukların çoğunluğu aile içi ihmal ve istismara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun çocuğun sokağa itilmelerindeki en büyük etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde Hickson ve Gaydon tarafından yaklaşık 25 sokak çocuğu yapılan görüşmelerde çocuklardan bazıları, ebeveynlerinden birini veya her ikisini ölüm, boşanma veya terk edilme yoluyla kaybetmiştir. Onlara bakacak başka kimsesi olmamıştır. Diğerleri, çeşitli nedenlerle ebeveynin onlara uygun şekilde bakmadığı tek ebeveynli ailelerden gelir. Çocuklardan bazıları ayrıca ebeveynleri veya üvey ebeveynleri tarafından fiziksel veya cinsel taciz vakalarını bildirmektedir (Hickson ve Gaydon, 1989, s.91).

4.5. Arkadaşlık İlişkilerine Yönelik Bulgular

Katılımcı 1 *‘İyilerdi başta ama ben mesela alkol içmezdim, uyuşturucu içmedim ama uyuşturucu ortamına girdim. Hani alkol olsun, oraya gitmek olsun ben hiç bişey bilmezdim. Evden çıkmazdım. Onlar yüzünden çıktım. Onlar yüzünden alkol alışkanlığım oldu.’*

Katılımcı 3 *‘O zaman 12,13 yaşındaydım...Mahalleden arkadaşımı zaten çocuk olduğum için onların yaptıklarını yapıyordum yani kendi aklım yok gibiydi yani... Onlar nereye gidiyorsa geziyorsa bende onlarla geziyordum. Onlar eve gitmiyordu bende aynısını yapıyordum yani onlar ne yapıyorsa bende aynılarını yapıyordum çünkü özeniyordum onlara...’*

‘ee bilmiyorum anlamadım ki o kadar çok arkadaşımız bir anda hani şuan diyelim ben senin arkadaşınım sizin bir arkadaşınız var onu bir arkadaşısı vardı hep böyle zincirli gibi zincir gibiydi sürekli birinin arkadaş’

Katılımcıların arkadaş çevrelerinin çok geniş olduğu, sürekli bir sirkülasyon olduğu, farklı farklı kişilerle tanıştıkları anlaşılmıştır. Koruyucu ruh sağlığı çalışmaları kapsamında İstanbul Sağlık Müdürlüğü' nün 2000 yılında Yeldeğirmeni Misafirhanesi' nde bulunan sokakta yaşayan çocukların ruh sağlığı ile ilgili yapmış olduğu çalışma şu sonuçları içermektedir; çocukların devamlı hareket halinde olduğu, uzun süreli insan ilişkileri kurmakta zorlandıkları bulgusu edinilmiştir (Altuntaş,2014, s. 86).

Katılımcı 5 *'2 aylık kaçamağında zaten arkadaşım uyuşturucu bağımlıydı. Ya onunla beraber ya onun yanında olduğum için bende uyuşturucu kullanmaya başladım'*

Katılımcı 8 *'benim bir tane önceden arkadaşım vardı Olgun diye annesi var dilek vefat etti burada o çocuk içiyordu bu ara benim yeğenim oluyor yabancı değil o içti bende onun yanındaydım bana dedi al dedi falan iç bende aldım içtim öylelikle alıştım'*

Katılımcı 11 *'işte sevgilim falan başımda beklemiş üzerimi örtmüşler. Normalde onun kafası bir yerde sabit duramazsın imkânı yok yani, biraz gezip dolaşacaksın açacaksın kendini ya da bayılacaksın yani başka bir şeyi yok onun öyle yani. Kızlar falan çok şaşırmıştı hatta o olaya çok şaşırmıştı.'*

Burada katılımcı 11' in sevildiğini hissettiği için mutlu olduğu görülmüştür. Biri tarafından sevilme hissinin özellikle çocuklar için çok önemli olduğu anlaşılmıştır.

'Ben tek başına sokakta olmam. Ben zaten sevgilimin yanında içmiştim. O zaman o 19 yaşındaydı. Ben içtiğimde bizim kızlarla beraber iki kız daha vardı yanımızda bir tanede erkek vardı yanlarında onlarda cigara falan döndürüyorlardı sırayla. Ben oraya yatmışım bir tane bank varmış bir tane bank, onlar birinde yatıyormuş bende diğerinde şey böyle ayaklarımı yukarı kaldırmışım...'

Katılımcı 11 kendini grubun lideri olarak tanımlamaktadır. Yapılan görüşmelerde baskın ve lider bir yapısının olduğu, bir şeyleri sürekli tek başına yapması nedeniyle özgüveninin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcı 12 *'taksimde kalıyordum ben, üç arkadaşım vardı ee... Beraber gidiyorduk her yere'* *'Poğaça istiyordum insanlardan poğaça yiyordum günde 2 tane'*

Çocukların sokakta 'arkadaş grubu' diye tanımladıkları kişilerle beraber dolaştıkları, sürekli grup halinde dolaştıkları, tek başına sokakta kalmadıkları anlaşılmıştır. İçinde

bulundukları gruplar onlar için ‘güven’ anlamı taşımaktadır. Çelik’ in (2019) çalışmasında çocukların genelde grup halinde gezdikleri bulgusu edinilmiştir (Çelik, 2019, s.79). Bayraktar’ a göre çocuklar sokakta tanıştıkları kendileri gibi aile sevgisizliği ve ilgisizliğinden kaçan çocuklar ile arkadaş olmakta, yalnızlığın yerini gruplaşma almaktadır. Çocuklar sokakta karşılaştıkları tehlikelere karşı birbirlerini desteklemektedir ve çoğunlukla sokaklarda grup halinde dolaşmakta ve yaşamaktadırlar (Bayraktar, 2007,s.78). Ayrıca çocuklar madde kullanmaya çoğunlukla arkadaş ortamında başladıklarını beyan etmişlerdir. Bu durumu merak etmelerinden kaynaklı olduğunu söylemişlerdir. Ancak çocuklarda madde kullanma deneyimlerinin içinde bulundukları grubun ‘madde deneyimi olan çocuklardan’ oluşması nedeniyle gruba ait hissetme, grubun bir parçası olma isteği bulunmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

4.6. Okul ile İlişkilerine Yönelik Bulgular

Görüşmeye katılan Çocukların eğitim durumu genellikle ‘Ortaokul’ şeklindedir (Tablo 1). Bunun sebebi çocukların şu an aile yanına geri dönmeleri ve eğitimlerine açık öğretimden devam etmeleridir. Çocukların yaşam öykülerinde sıklıkla okuldan kaçma davranışı sergiledikleri görülmüştür. Çocukların genelde okula gitmek istemediklerini ve genelde okulda dışlandıklarını, öğretmenlerin bu durumu çok umursamadıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda dört katılımcının durumla ilgili şu sözleri yer almaktadır.

Katılımcı 3 *‘Zaten 8. Sınıfa hiç gitmedim zaten 7. sınıfta tek tük gidiyordum yine okuldan kaçıyordum diğer arkadaşlarımla yanına gidiyordum onlara özeniyordum dediğim gibi ya okul hayatım desen hiç şey tek tük gidiyordum’ ‘Dediğim gibi hiç kimse umursamıyorlardı okulda hani ben kötüyüm ya onların gözünde gelmesin daha iyi o şekil’*

Katılımcı 8 *‘Canım gitmek istemedi ben gitmedim sıkıldım okuldan’*

Katılımcı 12 *‘Gitmek istemedim okula... sevmiyordum okulu’*

Katılımcı 13 *‘... Kardeşlerime bakıyordum ben... ee.. Derslerimde zaten iyi değildi... gitmedim bende’*

Bayraktar (2007) çalışmasında çocukların okuldan kaçma durumlarını sormuş çocukların %78’i okuldan kaçma davranışı sergilediği bulgusu elde edilmiştir

(Bayraktar, 2007, s.57). Çelik (2019) çalışmasında çocukların tamamının bir kez de olsa okuldan kaçma davranışı sergiledikleri sonucunu elde etmiştir. Çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

4.7. Sokak Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları bulgulara yer verilmiştir.

4.7.1. Madde Kullanımına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan çocukların hepsinin sigara içme alışkanlığının olduğu ve yarısından fazlasının alkol ve madde kullanımı olduğu görülmüştür. Katılımcılardan bazıları ÇEMATEM’ de tedavi de görmüştür. Çocukların genelde birden fazla farklı uçucu madde deneyimledikleri anlaşılmıştır. Görüşmeye katılan kız çocukları uçucu maddeye erişim için herhangi bir ücret ödemedikleri gittikleri ortamlarda tanımadıkları erkeklerin onlara uçucu madde verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kız çocukları kaldıkları yurttan onlara verilen harçlıkları biriktirdikleri ve bu parayla gidip alkol aldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan erkek çocukları ise genelde dilendikleri, insanlardan para istedikleri sonrasında gidip uçucu madde aldıklarını beyan etmişlerdir.

Katılımcı 1 *‘Bir aralar ben alkol çok içiyordum. Ama sonra bıraktım’*

Katılımcı 2 *‘hani zorla uyuşturucu kullandım...Benim o yüzden her tarafımda şöyle şöyle yaralar çıkmaya başladı.’*

Katılımcı 3 *‘bizim dediğim gibi sokakta her köşede içenler oluyordu yani...Madde kullanmaya başladım’...’metamfetamin şeker bonzai’’tiner şöyle o bally oluyor poşetten çekiliyor ama onu da kullandım şey yaptım onu da eee onu ne kadardı bir hafta falan daha fazla dayanamadım çünkü artık nefes alamayacak bir hale geldik halüsinasyon görmeye başladım’*

Katılımcı 5 *‘Şeker, yani adı şeker diye geçiyor, küçük bir şey, hap gibi, onu emiyorsun falan, onu kullanmıştık. Ya en başta kullanmak istemiyorsun, sonra o ortamda olduğun için kullanmak zorunda kalıyorsun’*

Katılımcı 6 *‘ben kullanıyorum alkol’*

Katılımcı 8 *‘her şey içtim bally içtim gaz içtim madde içtim çakmak gazı hepsini içtim’*

Katılımcı 11 *'Bizim belirli bir kız grubumuz vardı. Üç kişiydik biz. Kaçarsak üçümüz kaçıyorduk ya da kaçmıyorduk o kadardı yani. Biz parka gittik parkta herkes falan içiyordu. Bende o zamanlar diyordum ki ben uyuşturucu falan içmem. Allah kurtarsın uyuşturucu içeni anladın mı? Ondan sonra işte bende denemek istedim falan ben istedim yani. Onlarda vermediler falan ama istedim denedim. '....'İşte 13,14 yaşlarında falandım .Biz bir gün yurttan kaçmıştık yine. Şeydi normalde biz yurdun arkasına getirtecektik yurdun arkasında içecektik işte orda patlamadan sonra düşüşten sonra yurda geçecektik bizim amacımız oydu. Patlama kafasını yaşıyorsun ya, yani kitlenme sürecinden sonrası ki de düşüş oluyor zaten. O düşüşten sonra biz yurda geri gidecektik.....İlk hap kullanmıştım. Met kullandım. Meti zaten ilaçla bıraktım ben. Uzun bir süre kullandım yani'*

Çakmak gazı, bally, tiner kullandın mı?

'Ya onlar çocuk işi biz öyle şeyler yapmayız. Hap met işte zaten öyle yani'

'Herkes tam harçlık veriyorlardı. Benim ne yapacağımı biz üçümüzün ne yapacağını bildikleri için bize günlük olarak 50 şer lira falan veriyorlardı. Biz onları biriktirip şey yapıyorduk. Biz hiçbir zaman maddeye falan para vermeyiz. Sadece alkole para yettiriyoruz biz.'

Katılımcı 11' in fiziksel-bilişsel- psikolojik gelişimine uygun olmayan davranışlar sergilediği ve yetişkin bir birey davranmaya çalıştığı; sokakta karşılaştığı tehlikelere karşı eğer kendisi 'yetişkin bir birey gibi davranırsa' sorunu çözebileceği düşüncesinin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun sokakta yaşamının sebep olduğu etkenler olduğu düşünülmüştür.

Örneğin Tyler (1991) 145 sokak çocuğuyla yaptığı çalışmada çocukların yarısının sigara; dörtte biri (%27) alkol; %41'inin ise uyuşturucu madde kullandığı bulgusu elde edilmiştir. (Tyler,1991). Barış (2008) çalışmaya katılan çocuklardan % 61'i uçucu madde kullandığı bulgusu edilmiştir (Barış, 2008, s. 110). Çalışmamızda diğer çalışmalarla benzer sonuçlar elde edilmiştir.

4.7.2. Sokak Yaşamında İstismara Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara ‘Sokak yaşamında karşılaştığınız ve sizi en çok endişelendiren sorunlar nelerdir?’ sorusu yöneltilmiş ve çocuklar şu şekilde cevaplamışlardır.

Katılımcı 1 ‘*zaten istismara uğradım ben, dışarıdayken*’

Katılımcı 2 ‘*Evden kaçtım Sokakta kaldım... ‘Mesela ben 3 4 gün dışarıda ağzıma biri damla su değmedi. Üzerimde beş kuruş para yoktu beni evden kovduklarında yani açtım susuzdum çünkü artık benimde birine sığınmam lazım ya da dilencilik yapmam lazım yada birine sığınmam lazım’ tanımadığım kişi tarafından tecaviüze uğradım... hani benim çok psikolojim bozuldu biliyorsunuz işte. Şu an zaten ilaç tedavisi görüyorum*’

Katılımcı 3 ‘*Mesela diyelim benim kafam güzel yani benim kafam gerçekten iyi ve senin sen benden farklı bir durumdaysan onların işine gelmez çünkü benim yaptığım hareketle bir sağlıklı insanın yaptığı hareket bir değil ee onlarla aynı kafayı yaşayayım o zaman neler olacağını o da biliyor ben bilmiyordum o yaşlarda hani konu yine ister istemez cinselliğe giderdi onlar biliyor ki istediklerini alacak o yüzden hiç bu zamana kadar hiç mi hiç para vermedim ama kullanıldım mı kullanıldım’‘Zaten bir tane devam var o da içeri girdi şuan kapandı devam’.*

Katılımcı 5 ‘*Zaten yurt ortamında hep kızlardan dolayı kaçırıyorsun. Sonra bir arkadaşım vardı işte aklıma girdi. Gel kaçalım Esenyurt’ ta olalım dedi. Kaçtım. Her gün başka insanların, erkeklerin yanındaydı. Erkeklerle bir şeyler yaşıyordu beni de zorluyordu. Ben kızın yanında bir şey yaşamadım ama bir gün tacize uğradım arkadaşı tarafından kızın. Alkollüydü. Bu sefer kızın yanından kaçtım. Sonra yolda biriyle tanıştım. Onun yanına gittim. Yani hep uyuşturucu ortamının içindeydim. Sonra bağımlı oldum. Tedavi gördüm.’ ‘Sadece mesela insanlar bana yaklaştığı zaman kaçak olduğumu falan söylüyordum. Zaten dokunmuyorlardı. Onlarda korkuyorlardı. Hani sadece bir ara tacize uğradım. Oradan da kaçtım.’*

Katılımcı 6 ‘*Çok seni taciz etmek isteyen oluyordu. İşte şikâyet ederim, onu yaparım bunu yaparım deyip işin içinden çıkman gerekiyordu. Reşit değilim diyordum dokunmazsın bana diyordum.’*

Katılımcı 11 *‘Evet ama ailemden değil. Eski sevgilimden çok feci dayak yemiştım. Şu kolumda platin çivi var. Yani, şu gözüm hatta biraz daha kısık, fark edersiniz belki dikkatli bakın, yani ben gözümü açamıyordum, kullanamıyordum görmüyordum etrafı falan hiçbir şey.’*

Yukarıda çalışmaya katılan kız çocukların ifadeleri yer almaktadır. Kız çocuklarının evden kaçtıktan sonra ya ‘erkek arkadaşlarının’ yanına gittikleri ya da çokta iyi tanımadıkları ‘kız arkadaşlarının yanına gittikleri anlaşılmıştır. Kız çocuklarının çoğunlukla cinsel istismara maruz kaldıkları görülmüştür. Görüşme esnasında çocuğun örselenmemesi adına konu değiştirilmiş, kendilerini iyi hissetmedikleri düşünüldüğünde görüşme sonlandırılmıştır. Çocukların psikolog, psikiyatrist ile görüşmelerinin devam ettiği de bilinmektedir. Erkek çocukları ise herhangi bir istismara maruz kalmadıkları genelde kendilerini koruyabildiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin katılımcı 8’ in cevabı *‘yok hiç kimsede görmedim bir şey olmadı kimseden öyle korkmam’* şeklindedir. Yapılan görüşmelerde çocuklar istismar olgusundan bahsederken travmatik bir durum yaşamış olmalarına rağmen belki defalarca anlatmış olmaları belki bu sorunu defalarca yaşamalarından belki de bunu her ifade ettiklerinde yaşadıkları yıpranma, yeniden o duyguya girme durumlarından kendini ruhsal anlamda korumak zorunda olmalarından kaynaklı bu durumu normalleştirdikleri ve rahat bir şekilde ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak çocukların ‘anne’ ‘baba’ kavramından bahsederken genelde gözlerinin dolduğu, hüznünlendikleri ve kendilerini çok kötü hissettikleri görülmüştür. Çocuklar için her ne kadar travmatik olaylar yaşasalar da bir şekilde bu durumu atlatmaya çalıştıkları ya da görmezden geldikleri gözlemlenmiş ve ne yazık ki hiçbir olgunun çocukları ‘anne’ - ‘baba’ sevgisizliği kadar üzmediği görülmüştür.

Hickson ve Gaydon’ a göre çocuklar sokak yaşamında çoğunlukla polis tacizinin, fiziksel ve cinsel istismarın, reddedilmenin, sömürünün ve diğer küçük düşürücü ve korkutucu deneyimlerin kurbanı olmuşlardır (Hickson ve Gaydon, 1989, s.91).Öğel ve arkadaşları sokak yaşamına itilen çocukların cinsel istismara maruz kaldıkları bu nedenle birçok psikolojik problemle karşılaşabileceklerini belirtmiştir (Öğel ve ark, 1997, akt; Çelik,2019,s.91).

4.7.3.İntihar Girişimi ve Kendine Zarar Verme Davranışlarına İlişkin Bulgular

Katılımcı 1 *‘o zaman küçüktüm kafam ermiyordu ergendim. Babamla çok tartışıyorduk. Bütün evin yükü bana kalmış gibi hissediyordum. Kardeşimin yemeği temizliği her şeyi. İşte kardeşlerimin yükü benim üstüme kaldığı için insan bir süre sonra özgürlüğünü arıyor. Ondan sonra da ne yapmıştım babam korksun diye bir avuç şey almıştım ilaçlar aldım farklı farklı’*

Katılımcı 2 *‘İlk yurda gittiğim gün yani 1,2 ay oldu. Ondan sonra kollarımı falan kestim. Orda mesela kendimi öldürmek istiyordum. Hocalar geliyorlardı neden böylesin hani diyorum hocam ben kendime bıçak soksam on kere bıçağı soksam rahatlamam. Kendime zarar vermek bilmiyorum değişik geliyordu bana.’*

Katılımcı 3 *‘Hani bazen çok zorlandığım noktaları oldu ya bazen kendimi öldüreceğim kısma da geldim hatta intihar etmeye kalkıştım ki bir kız arkadaşım beni kurtardı yani belki de o olmasaydı şu an şu masada burada oturmazdım’*

Katılımcı 5 *‘ben uyuşturucu o zaman kullanmaya başladım. Arkadaşlarımdan göre göre. Kullandıktan sonra intihar düşüncem oluyordu. Sadece intihar etmek istiyordum. Buna en çok iten ailemin yanımda olmamasıydı.’*

Katılımcı 6 *‘İntihar düşüncesi baya oldu, Bir kere girişimde bulundum evden çıkmadan önce bir kere bulundum.’*

Katılımcı 11 *‘ben intihar ettim zaten. Ama edemedim başarısız oldum biraz. 16 yaşındaydım tuzladaydım. O dönem olmuştu. Bitmişti yani bitince bitiyor. Keşke işimi garantiye alsaydım. Onun bir kat daha yukarisından atlasaydım. Çok pişman oldum. İçtiğim her sigarayı vücudumda söndürüyordum. Façam zaten ooo her yerimde, yurttta her iki çocuktan birinde faça var.’*

Araştırmaya katılan çocukların %46.1’inin intihar girişimi olduğu ve çocuklarda kendilerine zarar verme davranışının olduğu bulgusu edinilmiştir. Yine koruyucu ruh sağlığı çalışmaları kapsamında İstanbul Sağlık Müdürlüğü’ nün 2000 yılında Yeldeğirmeni Misafirhanesinde bulunan sokakta yaşayan çocukların ruh sağlığı ile ilgili yapmış olduğu çalışma incelendiğinde; sokak çocuklarında aile içi ve sokakta şiddette maruz kalmanın neden olduğu içsel çatışma yaşadıkları; bu içsel çatışmanın saldırganlığa dönüşebildiği bulgusu edinilmiştir. Saldırganlığın dışa yönelimi sonucu

çocuklarda çevreye ve kendine zarar verme, kendini bıçaklama, jiletle kesme vb. davranışlar ortaya çıkmaktadır (Altuntaş, 2014, s.87). İtir' ın (2004) sokak yaşantısı olan 30 katılımcı ile yaptığı çalışmada çocukların 14' ün intihar girişimi olduğu bulgusu elde edilmiştir (İtir, 2004, s.88). Bu çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir.

4.7.4. Suça Sürüklenmelerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan çocukların herhangi bir suç eylemine katılmadıkları görülmüştür. Ancak bulundukları ortamda dolayı suç ortamlarına girebilme ihtimallerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Aşağıda bir katılımcının konuyla ilgili deneyimi yer almaktadır.

Katılımcı 5 'arkadaşım ile Tarlabası' na gitmiştik ve girdiğimizde hani o kadar kötü bi yerdi ki. Sonra bende başka bir arkadaşımın yanına gittim bir tane eve gittik. Böyle dışardan bakıldığında mağaza gibiydi. Evin aşağı katına indiğimizde bir tane adam vardı böyle kırk yaşında falan. Adam dışardan gelen göçmenlere fuhuş yaptırıyormuş zorla. Sonra içeri girdiğimde hep böyle silahlar vardı.'

Acar (2006) çalışmasında 47 sokak çocuğundan yalnızca ikisinin suç eyleminde bulunduğu sonucunu elde etmiştir.

4.7.5. Sosyal Dışlanmaya Maruz Kalmalarına İlişkin Bulgular

Görüşmeler esnasında çocukların karşılaştıkları sorunlar arasında 'Sosyal Dışlanma' nın da olduğu görülmüştür. Sokak yaşamında tanımadıkları insanlar tarafından; eve döndüklerinde aileleri ve yakın çevreleri tarafından dışlandıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda bir katılımcının konuyla ilgili yaşadığı süreç anlatılmaktadır.

Katılımcı 3 'Sokakta iken'Sabah akşam insanlar yanıma gelmiyordu konuşmuyorduk kötü kokuyorsun gibisinden ben bunu bir erkeğe dersin bir şey olmaz ama bir bayana kullandığın zaman hiç hoş karşılanmıyor kötü kokuyorsun filan bende utandım'

Aile yanında 'şöyle anlatırsam beni yargılar mı ondan korkuyorum...ailem dediğim işte herkes benim ailemin bir fark yok ki o da öyle şu an hala yargılıyorlar...evet hala daha görüyorum'

Çalışmaya katılan diğer katılımcılara katılımcı 3 aracılığıyla kartopu örneklem ile erişilmiştir. Katılımcı 3 diğer katılımcılardan farklı bir çocuk destek merkezinde

kalmış ve kaldığı ÇODEM onlara göre ‘en kötü çocukların’ kaldığı çocuk destek merkezi olarak görülmektedir. Görüşmeler esnasında ‘*sen zaten Yurtta kaldın, oranın nasıl olduğunu herkes biliyor*’ şeklinde konuştukları, kendi aralarında da birbirlerini toplumsal etiketleme/dışlamaya maruz bıraktıkları görülmüştür.

Acar (2006) çalışmasında sokak çocuklarının büyük çoğunluğunun sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını ve ötekileştirildiklerini ifade etmiştir (Acar, 2006, s.181). Panter-Brick (2002) ise sokak çocuklarını çocuk yoksulluğunun ve toplumsal dışlanmanın sembolü olarak temsil edilebileceğini belirtmiştir (Panter-Brick,2002, s.152)

4.7.6. Bedensel Hastalık Durumlarına İlişkin Bulgular

Katılımcılar çoğu bedensel sağlığını önemsemedikleri, hastalanmadıklarını düşündükleri, hastalansalar bile bir şekilde atatabileceklerini düşünmektedir. Bir kaza durumu ya da hayati tehlikesi olan bir hastalık durumunda çevredeki insanlar tarafından hastaneye götürüldükleri anlaşılmıştır.

Katılımcı 3 ‘*yok hayır yani şöyle söyleyeyim sokakta kaldığımda hastalandığımı hatırlamıyorum*’

Katılımcı 8 ‘*temizliği camide bir tek elimi yüzümü kollarımı ben onu yapıyordum, hastalandım ama hiç hastaneye gitmedim kendi kendime iyileştirdim*’

Katılımcı 11 ‘*Hastaneye geldiklerini hatırlıyorum oda dopdolu ben kafamı çevirip kimseye bakamıyorum. Dümdüz duruyorum, boynumda alçı var kolumda alçı var. Her yerimde alçı var, sadece şu kısımlara kadar yok, buradan sonrası da alçı zaten.*’

Çelik (2019) çalışmasında çocukların hastalık durumunu önemsemediklerini belirtmiştir Çelik,2019, s.80).

4.8. Sosyal Hizmet Kuruluşlarındaki Deneyimlerine İlişkin Bulgular

Çocukların sosyal hizmet kuruluşları ile etkileşimlerinin genellikle çocuk şube aracılığıyla olduğu görülmüştür. Çocukların çocuk şube- polisler ile ilişkilerinin sık olduğu göze çarpmaktadır. Çocuk şubeler tarafından hakkında bakım tedbiri verilen çocuk ilk kabul birimine yerleştirilmektedir. İlk kabul birimleri çocuklar ÇODEM’e yerleştirilmeden önce aracı kuruluş görevi görmektedir. Çocukların burada ne kadar kalacağı belli değildir. 1 haftadan 2 aya kadar değişkenlik gösterebilmektedir. Bu süreçte çocuklar farklı uzmanlarla karşılaşmakta bu nedenle danışan- müracaatçı

ilişkisinin sağlıklı kurulmadığı düşünülmektedir. Çocuklar ÇODEM'lere yerleştirilmeden önce bir test yapılmakta; bu test madde kullanıp kullanmama durumlarına göre hangi ÇODEM kuruluşuna yerleştirileceğini belirlemektedir. Bu durumun sokak çocukları arasında bile ötekileştirmeye neden olduğu görülmüştür. Çocukların kaldıkları kuruluşları yurt şeklinde belirtmişlerdir.

ÇODEM' de kalan ve görüşmeye katılan çocukların hepsi kuruma gelme ve sonrasında kurumdan kaçma davranışı sergiledikleri ve bu davranışın sürekli tekrarlandığı görülmektedir. Yapılan görüşmelerde çocukların kendi aralarında yaşadıkları problemlerden dolayı da sık sık yurttan kaçma girişimlerinde bulundukları, güçlü olanı güçsüzü ezdiği ve bu durum lanse edilse bile bir şey yapılmadığını ifade etmişlerdir. Aşağıda katılımcıların Sosyal hizmet kuruluşlarındaki deneyimlerine ilişkin sözleri yer almaktadır.

Katılımcı 1 *'şiddete maruz kaldım çok kaldım, danışmanlara söylüyordum bazıları hiç takmıyordu. Bazıları uyarıyordu sadece hani. Ama yine aynı odada kalıyorduk biz yani ne olabilir ki sadece uyarmakla. İnsanlar orada birbirini öldürüyor, bıçak çekiyor..'*

Katılımcı 1 *'grup çalışması, etütler oluyordu. Onları katılıyordum. Faydalıydı. Yani şey oluyordu. Hiç bişey düşünmüyorsun önüne veriyorlar kâğıt kalem, ders çalışıyorsun ediyorsun kafan dağılıyor.'*

Katılım 1 ÇODEM' de yapılan grup çalışmaları, atölye çalışmaları, bireysel çalışmaların öneminden bahsetmiştir. Bu tür uygulamaların çocuğun kendini aktif hissetmesi, bir şey yapabilme ve başarabilme duygusu oluşması katılımcının psikolojik iyilik halini artırdığı anlaşılmıştır.

Katılımcı 2 *'Ben aslında isterdim Zeynep abladan çağrılmayı ama dosyam ondan gitmiş galiba. Yine aynı şekilde konuşmayı isterdim çünkü Zeynep ablayla konuşmak bana iyi geliyordu.'*

İlgili bir danışmanın çocuklar üzerinde bıraktığı etkinin örneği görülmektedir.

Katılımcı 3 *'çalışma denen hiçbir şey yoktu bizim yurtta hiçbir şey yoktu mesela diğer yurtlarda vardı ama Çünkü bizim yurtta şöyle biliniyordu bu kızlara ne yapsak anlamazlar Psikologlar bizi adam akıllı alıp karşılıklarına oturup konuşmuyorlar sadece bize aileye gönderme peşindelerdi'*

Katılımcı 3 *'yurttan önce de gidiyorduk onun yanına şey uyuşturucu bırakmak için gidiyorduk Manolya Hanım sağ olsun benimle ilgileni çok yardımcı oldu mesela ben böyle daralınca aileme bağıırıp parlayınca direk hem ailem onu arıyordu onunla telefonla konuşup sakinleşiyordum iyi geliyordu... ondan sonra duruluyordum'*

Katılımcı 5 *'Sadece çağırıyorlardı. İşte nasılsın, grupta kavga oluyor mu diyorlardı. Terapist, psikiyatriste gitmek istiyordum götürmüyorlardı. Yoğunuz diyorlardı ya da araç yok diyorlardı. Hastaneye gitmem gerekiyordu. Ee enfeksiyon mu ne vardı vücudumda yani bunu hissediyordum. Hastaneye asla götürmüyorlardı.'*

'Eski müdürümüz erkekti. Kızlar iftira atar diye bloklara girmiyordu çok. Çünkü böyle kızlarda vardı. Kadın olan müdürümüz geldiğinde de asla ilgilenmiyordu. Mesela kar yağmıştı, dışarı çıkmıştık tüm yurt, kartopu oynuyorduk ondan sonra işte iki kişi kavga etti müdür sadece geçip izledi.'

Katılımcı 5 *'Hocamız vardı bizim Hüseyin hocamız diye, benimle sanki ben onun kızıymışım gibi hissettiriyordu. Diğer ikinci yurtda da Özge anne vardı. Özge anne o kadar iyi hissettiriyordu ki, kızların saçlarını tıııyordu, saçlarını öriyordu.'*

Yukarıda katılımcı 3 ve 5' in sosyal hizmet kuruluşları ile ilgili iki farklı ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerde danışmanın ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Kendisiyle ilgilendiğini ya da gerçekten dinlenildiğini ve düşünüldüğünü hissettiği zaman; danışmanla danışan arasından sağlıklı bir terapötik ilişki kurulduğunda çocuğun olumsuz davranışını iyileştirme sürecinin kolaylaştığı ve süreci entegre bir şekilde ilerletebildiği anlaşılmıştır. Ayrıca kız çocuklarının bulunduğu ÇODEM' lere karşı cinsten bir personelin gelmesinin her iki taraf açısından da zor bir durum olduğu, hem danışmanın çocuklarla rahat bir şekilde ilgilenemediği hem de çocukların yanlarına gidip rahat bir şekilde gidip kendilerini ifade edemediği anlaşılmıştır.

Katılımcı 11 *'Çok faydalandım... her şey... bak benim harçlıgımı şöyle veriyorlardı. Herkese tam harçlık veriyorlardı. Benim ne yapacağımı biz üçümüzün ne yapacağını bildikleri için bize günlük olarak 50 şer lira falan veriyorlardı.'*

Meslek elemanları ya da görevliler (annelerle) ilişkin nasıldı?

'Boş boş konuşuyorlar ya.'

Bu katılımcı da ÇODEM’ de çalışan personellerin ya da annelerin kendisine adil davranmadığı ve onlar tarafından kabul görmediği düşüncesinin hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Uzun süre sokakta kendisinden sorumlu bir yetişkinin denetimi olmadan yaşaması ve çocuğun sağlıklı gelişimi için ‘çocuğa sınır koyma’ tutumunun sergilenmemesi, kendisinin herhangi bir kural, kaide veya yaklaşım tanımadığı düşüncesini oluşturmuştur.

4.9. Çocuklara Göre Sokak Yaşamından Kurtulmanın Yollarına İlişkin Bulgular

Çocuklara ‘Sokak yaşamından kurtulmak için sizce ne yapılabilir?’ sorusu yönetilmiş ve katılımcılar şu şekilde cevaplamıştır.

Katılımcı 1 *‘Bence ailesi daha önemli, aile baskısı çok kötü bişey. Mesela benim ailem bana baskı yaptığı için ben o evden kaçtım. Ondan dolayı, aileden dolayı ya belki arkadaştan dolayı ortam şey yapabilir. Beni de çok yaptı. Hani gel çıkalım edelim aileni boşver babanı boş ver benimle birlikte kalırsın edersin ben bakarım diye insanlar seni kandırıyor he onlara uyup ta kaçabilirler. Arkadaş ortamı ve aile.’*

Katılımcı 2 *‘Yaşamaması için ilk önce şöyle aile anne ve baba evde abi kardeş varsa bence onlar. Yani evin içerisinde bir kız varsa ona dört elle sarılmaları lazım.’*

Katılımcı 3 *‘aa ben bence ben onu yaptığımı düşünüyorum ve hala yapmaya devam ettiğimi düşünüyorum yani ben açık öğretimden de okulu tamamlamaya çalışıyorum yani ne yarım bıraktıysam onu tamamlamaya çalışıyorum ne kadar ailemi üzdüysem onların üzüntülerin yerine sevinçlerini doldurmaya çalışıyorum gerçekten onları o kadar çok üzmüşüm ki daha yeni yeni anlıyorum yani artık büyüdüm kendime gelme geldim yani silkelenmem gerekiyor artık diye düşünüyorum’*

Katılımcı 5 *‘Bence ailelerinin sadece destek olması gerekiyor ya da gerçekten ihtiyacı olan çocuklar için orada ki çalışanların iyi davranması gerekiyor.’*

Katılımcı 8 *‘aklıma bir şey gelmiyor’*

Katılımcı 11 *‘Biz zaten peşine düşüyoruz, zevk için içiyoruz, peşine düşersen mal olursun çünkü. Aile de değil tabi sebebi çevre de değil çocuğun kendisi. Kendi seçimi. Tamamen meraklan başlıyor, ben merakla başladım.’*

Çocuklar çoğunlukla çözüm önerisini aile ilişkilerine bağlamıştır. Sağlıklı iletişimin olduğu bir aile ilişkileri olsaydı sokak yaşamına itilmeyeceklerini belirtmişlerdir. Burada yine önemli olan çocukta ‘aile aidiyeti’ duygusunun oluşmasıdır. Çocuklar ailenin bir üyesi veya parçası gibi hissederse kendilerinde olumsuz olan davranış ya da tutumu sergilemeyi bırakacakları da anlaşılmıştır.

4.10. Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular

Çocuklara ‘gelecek beklentilerinin’ neler olduğu sorusu yöneltilmiş ve şu şekilde cevaplamışlardır.

Katılımcı 1 *‘Ben mesleğimi elime alıp bir ev tutup kardeşlerime bakmak istiyorum.’*

Katılımcı 2 *‘Kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum’*

Katılımcı 3 *‘şöyle düşünüyorum açık öğretim devam edip bir meslek edinmeye çalışmak güvenlik olmak istiyorum’*

Katılımcı 4 *‘Hiçbir şey gelmiyor hocam’*

Katılımcı 5 *‘Çocuk gelişimi okuyup yurtlarda çalışmak istiyorum. En azından bana yaşatılan şeyi, yaşatmayayım, anne olayım ve çocuklara iyi davranayım. Ya da danışman olmak istiyorum. Çünkü danışmanlarımız da iyi değildi.’*

Katılımcı 11 *‘Yok. Bilmiyorum belki buradan dönüş olur ama hiç zannetmiyorum.’*

Katılımcı 12 *‘yok benim beklentim’*

Gelecek beklentileri olan çocukların genelde sosyal destekleri bulunduğu ancak beklentisi bulunmayan çocukların sosyal destekleri ya yok ya da sosyal destek bağları zayıf olduğu anlaşılmıştır. Çelik (2019) çalışmasında sokakta yaşayan çocuklardan bazılarının geleceğe yönelik basit ve net hayallerinin olduğu bazılarının ise hiçbir beklentisinin olmadığı sonucunu elde etmiştir (Çelik, 2019, s.83). Çalışmamızda elde edilen sonuç Çelik’ in çalışmasıyla da benzer sonuçlar elde etmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sokak yaşamına itilmiş çocuklar insani koşullardan mahrum temel gıdaya erişimde güçlük yaşayan ve eğitim haklarından yoksun kalan bunların yanında tedavi olanaklarına erişemeyen dezavantajlı bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuklar sokak koşullarında yaşamının neden olabileceği ihmal, istismar, fiziksel şiddet, suça sürüklenme risklerine de açık olmakla birlikte sosyal dışlanma ile de karşı karşıyadırlar. Bu nedenle Sosyal Hizmet biliminin Ekolojik Yaklaşım perspektifinden işlenen bu araştırmada İstanbul’ da sokakta yaşayan veya yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş çocukların sokağa itilme nedenleri ve sokakta karşılaşılabileceği sorunlar çocukların deneyimleri ile incelenmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmanın sonucu üç ana başlık altında toplanmıştır. Birinci başlıkta çocukların ve ailelerinin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlara, ikinci başlıkta çocukların sokak yaşamına itilmelerinin nedenlerine ilişkin sonuçlara üçüncü başlıkta ise çocukların sokak yaşamında karşılaştıkları risk ve tehlikelere ilişkin sonuçlara yer verilecektir. Araştırmaya ilişkin sonuçların tamamı çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda çocukların kendi anlatımlarından elde edilmiştir. Sonuçlar çalışmanın amacı kapsamında tasarlanmış ve ele alınmıştır.

5.1.1.Araştırmaya Katılan Çocukların ve Ailelerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Bu kapsamda yaşamının bir dönemini sokakta geçirmiş veya sokak yaşamına devam eden çocuklarla görüşme sağlanmıştır. Araştırmaya katılan çocukların 7’ si kız çocuğu 6’ sı erkek çocuğudur. Çocukların %53, 8’ i kız çocuklarından oluşmaktadır. Görüşülen çocuklar 8-18 yaş aralığındadır. Çocukların yaş ortalaması 15.3’ tür. Çalışmaya katılan çocukların %69. 2’ si İstanbul ilinde doğmuş olup, ailelerinin hepsi İstanbul iline göç ile gelmiştir. Çocukların eğitim düzeylerinin düşük olduğu fakat aile yanına dönen çocukların açık öğretimden okula devam ettikleri sonucu elde edilmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların annelerinin %61.5’ inin eğitim durumu ‘Okur- Yazar Değil’ dir. Babaların ise %46.1’ inin eğitim durumu ‘Okur- Yazar Değil’ dir. Çalışmaya katılan çocukların annelerinin %76,9’ u babalarının ise %38.4 ‘ ü

çalışmamaktadır. Çalışan babaların büyük çoğunluğu vasıfsız işlere gitmektedir. Çocukların ailelerinin eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ailelerin büyük çoğunluğunun sosyal yardım ve desteklerle geçindiği sonucu elde edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların % 38.4'ünün ailelerinde hanede aktif çalışma hayatında olan ebeveynler olmaması nedeniyle çocukların çalıştırıldığı/ dilendirildiği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca araştırmamızda elde edilen bir diğer sonuç ise çocukların %61.5' i parçalanmış aileye sahip olduğudur.

5.1.2.Araştırmaya Katılan Çocukların Sokak Yaşamına İtilmelerinin Nedenlerine İlişkin Sonuçlar

Çocukların sokak yaşamına itilmelerinde en büyük etkenin aile faktörüdür. Çocukların büyük çoğunluğunun aile yapılarında olumsuz tutum ve davranışlar sergilendiği, ailede ebeveynlerin ebeveynlik rol ve sorumluklarını yerine getirmediği, çocukların rol-model alabilecekleri bir ebeveyn yapısının olmadığı, anne- baba olgusunun çocuklar için duygusal durgunluğa sebep olan, içi doldurulmayan kavram olduğu ve anlamlandıramadıkları sonucu elde edilmiştir.

Araştırmaya çocukların hepsi aile içi ihmale maruz kaldığı, büyük çoğunluğunun aile içi fiziksel şiddete maruz kaldığı, katılımcılardan yalnızca birinin aile içi cinsel istismara maruz kaldığı görülmektedir. Çocukların büyük çoğunluğunun öz-üvey kardeş ilişkilerinin iyi olmadığı ve kardeşlik bağının güçlü olmadığı ve aile ilişkilerinin kopuk olduğu anlaşılmıştır.

Bu araştırmada çocukların sokak yaşamına itilme nedenleri çoğunlukla aile içi ihmal ve istismara maruz kalma, ailede çocuk sayısının fazlalığı, ilgisizlik, sevgisizlik olmakla beraber ekonomik nedenlerle ilişkili olduğu bulgusu edinilmiştir.

Çocukların büyük çoğunluğunun yaşam öykülerinde sıklıkla okuldan kaçma davranışı sergiledikleri görülmüştür. Çocuklar genelde okula gitmek istemedikleri, akran zorbalığına maruz kaldıkları ve öğretmen ve öğrenciler tarafından okuldan dışlandıklarını, öğretmenlerin bu durumu çok umursamadığı, çocukların sıklıkla sosyal dışlanmaya ve etiketlemeye maruz kaldıkları sonucu elde edilmiştir.

5.1.2.Araştırmaya Katılan Çocukların Sokak Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Çalışmaya katılan çocukların hepsinin sokak yaşamında sigara içme alışkanlığı edindiği ve yarısından fazlasının alkol ve madde kullanımı alışkanlığı edindiği görülmüştür. Katılımcılardan bazıları ÇEMATEM’ de tedavi de görmüştür. Çocukların genelde birden fazla farklı uçucu madde deneyimledikleri anlaşılmıştır. Yapılan araştırmada bulgularımızın sonuçlarından dikkat çeken bir detay olarak; Görüşmeye katılan kız çocukları uçucu maddeye erişim için ilk aşamada hiçbir karşılık beklenmediği ancak ilerleyen süreçlerde oluşan bağımlılıkta maddeye erişim için cinsel beklentilerin karşılanması karşılandığında madde temin edileceği belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan erkek çocukları ise genelde dilendikleri, insanlardan para istedikleri temel ihtiyaçlarını ve uçucu madde teminini bu şekilde sağladıkları anlaşılmıştır.

Kız çocuklarının hemen hemen hepsinin sokak yaşamında cinsel istismara maruz kaldıkları görülmüştür. Erkek çocukları ise herhangi bir istismara maruz kalmadıkları genelde kendilerini koruyabildiklerini belirtmiştir. Yapılan araştırmada bulgularımızın sonuçlarından dikkat çeken bir diğer detay ise; yapılan görüşmelerde çocuklar istismar olgusundan bahsederken travmatik bir durum yaşamış olmalarına rağmen belki defalarca anlatmış olmaları belki bu sorunu defalarca yaşamalarından belki de bunu her ifade ettiklerinde yaşadıkları yıpranma, yeniden o duyguya girme durumlarından kendini ruhsal anlamda korumak zorunda olmalarından kaynaklı bu durumu normalleştirdikleri ve rahat bir şekilde ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak çocukların ‘anne’ ‘baba’ kavramından bahsederken genelde gözlerinin dolduğu, hüzünlendikleri ve duygusal çökkünlük yaşadıkları görülmüştür. Çocukların her ne kadar travmatik olaylar yaşasalar da bir şekilde bu durumu atlatmaya çalıştıkları ya da görmezden geldikleri gözlemlenmiş ve ne yazık ki hiçbir olgunun çocukları ‘anne’- ‘baba’ sevgisizliği kadar üzmediği görülmüştür.

Araştırmaya katılan çocukların %46.1’inin intihar girişimi olduğu ve çocuklarda kendilerine zarar verme davranışının olduğu sonucu elde edilmiştir. Çocukların herhangi bir suç eylemine katılmadıkları ancak suç ortamında bulundukları

görülmüştür. Ayrıca çocukların çoğunlukla yakın çevreleri tarafından sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların büyük çoğunluğunun sosyal hizmet kuruluşları hizmetlerinden faydalandıkları bilgisi edinilmiştir. Sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocukların sıklıkla bulunduğu kuruluştan kaçma davranışı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların kurumdan kaçma davranışının temelinde iki nedenin olduğu öğrenilmiştir. Birincisi kuruluştaki akran zorbalığına maruz kalmalarıdır. İkincisinin ise kuruluştaki bulunan personelin çocuk ile sağlıklı terapötik ilişki kuramamasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Çocukların dönem dönem sokak yaşamı olduğu, bazı zamanlar eve ya da sosyal hizmet kuruluşlarına geri döndükleri ancak döndükleri zaman olumsuz tutum ve davranışların boyutunun arttığı anlaşılmıştır.

Sokak yaşamına maruz kalmış veya maruz kalan çocukların sorununu çözülebilmesi toplumun bu konuda bilinçlenmesi ve bu çocukları koruması, sahip çıkması ve onlara eşit fırsatlar sağlamasıyla ilişkilidir. Dolayısıyla sokak yaşamına itilmiş çocuklara yönelik toplumun bakış açısı kritik önem taşımaktadır. Sorunun kaynağı bireyselleştirilmekte ve sorunun toplumsal şartlardan dolayı oluşan yapısal bir sorun olduğu göz ardı edilmektedir. Sokak yaşamı olan çocukların toplum için bir tehlike ya da risk oluşturmadığını bunun aksine sokak yaşamının çocuklar için bir tehlike ve risk oluşturduğuna dair toplumsal bilinç oluşturulmalıdır. Çocukların aslında suç işleyen değil suça sürüklenen çocuklar olduğu ve tehdit unsuru olmaktan çok tehdit altında olduklarının altı tekrar ve tekrar çizilmelidir. Bakanlıkların ve bu alanda hizmet veren sivil toplum örgütlerinin ortak çalışması ile medyanın sokak çocuklarını herhangi bir şekilde istismar etmesi önlenmeli ve onları korumak için etkili bir savunma mekanizması geliştirilmelidir.

1982 Anayasası'nın 41. Maddesi 'özellikle annenin ve çocuğun korunması' gerekliliğine, 61. Madde 'korunmaya ihtiyacı olan çocuğun toplumla bütünleşmesi' gerekliliğine yer vermektedir (1982 Anayasası, 41. ve 61 md.). 1982 anayasası çocuğun ve ailenin devletin koruması altında olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle devlet hem çocuğun hem ailenin güçlenmesi ve korunması amacıyla bazı özel tedbirler almakla sorumludur (Kurukol, 2015, s.18) Bu nedenle bu sorunun çözülmesi

hem devletin hem de toplumun görevi olmakla beraber bu sorunun çözülmesiyle toplumsal yapıda iyileşmeler olacağının belirtisi olacaktır. Sokak yaşamına itilen çocukların probleminin çözebilmesi için atılması gereken ilk adım çocukların genel profilinin çizilmesidir. Bu profilin belirlenmesi yapılacak olan müdahalenin hedefleri için gerekli altyapının oluşmasını sağlayacaktır.

5. 2. Öneriler

Çalışmamıza katılan çocukların UNİCEF’ in tanımlamış olduğu sokaktaki çocuklar ve sokağın çocukları tanımına uygun olan yani ailesiyle hiç görüşmeyen ya da ailesiyle kısmen görüşen çocuklardan oluşmaktadır. Bu nedenle iki farklı öneri geliştirilmiştir. Sunulacak olan öneri kapsamında ‘Çocuklar Güvende Ekiplerinin’ önemi vurgulanacaktır. Çocuklar güvende ekibinin birimleşmesi sokak yaşamına itilen çocukları tespit etmesi, sokak yaşantısı geçmişine sahip çocukların izlenmesi ve iyilik hallerinin sağlanması amacıyla çocuklara yönelik çalışmaları koordine etmesi daha sağlıklı olacaktır. Çocuklar güvende ekibi kurum bakımından aile yanına teslim edilen çocuklar, suça sürüklenen, ihmal edilen, sokakta çalıştırılan/ sokakta yaşayan ya da diğer nedenler ile risk altında bulunan çocuklar ile çalışmaktadır. İstanbul ili en fazla çalışmanın yapıldığı illerden biridir. Birimleşme olması halinde mevcut iş yükü değerlendirildiğinde çocuklara sağlıklı erişimi sağlanamayabilir. Bu nedenle kurulacak olan birimlere bu alanda uzmanlaşmış istekli personellerin belirlenerek görevlendirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde görevli personelin rotasyonu ile duyarsızlaşmanın ve mesleki deformasyonunun önüne geçilmelidir. Çocuklar güvende ekibinin sokakta yaşayan çocuklar birimi oluşturulmalı, oluşturulacak birimin zabıta, kolluk kuvvetleriyle paydaş çalışma yürütmesinin sağlanması, mesai saatlerinin çocukların dışarda oldukları saatlere göre esnek olması; bu birimlerin Alo 183 Hattı ya da KADES uygulaması gibi yaygın reklamlarının yapılması, alanda çalışacak olan her personelin bu birimi tanınması, tanıtması ve birimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Birincisi ailesiyle ilişkisi devam eden ara sıra sokakta kalan / risk altındaki çocukların tespitinin ilk olarak okullar tarafından yapılabileceği düşünülmektedir. Çocukların görmezden gelindiği ve istenilmediği olgusunu başlatan ilk yer aile ve okullardır. Devamsızlığı takip etmesi gereken kurum Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı kuruluşlardır. Devamsızlığı fazla olan/ okula gelmeyen çocuklar öncelikle okullar

tarafından tespit edilerek okullaştırma faaliyetlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Çocukların okullaştırılmasına yönelik iş/işlemler Millî Eğitim Bakanlığı ve bağlı kuruluşlar uhdesinde bulunmaktadır. Bu vakalarda çocuğun eğitim-öğretim hakkından mahrum bırakan ebeveynler hakkında İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerince suç duyurusunda bulunulması gerekmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı sosyal hizmet merkezi müdürlüklerine bildirimde bulunurken rehberlik servisi tarafından ilgili çocuğu yönelik mesleki çalışmanın gönderilmesi gerekmektedir. Okulların süzgecin geçen maddi yoksunluk nedeniyle okula gelmekte güçlük yaşadığı tespit edilen, okul içerisinde akran zorbalığına maruz kalması nedeniyle okula devam etmeyen ve bu konu ile ilgili çalışma yapılmasına rağmen devamsızlığını sürdüren, aile içerisinde istismar ve ihmal bulgular ile alakalı okul içerisinde duyumu alınan, öğretmenle paylaşılan durumların önce rehber öğretmenine aktarılması, bunun ardından rehber öğretmenin aile görüşme yapması sonucunda çocuk işçiliği, dilendirilme ve sokağa yönlendirme bulgularını tespit etmesi halinde Çocuklar güvende ekibinin sokakta yaşayan çocuklar birimine bilgi verilmesi gerekmektedir.

Yaptığımızdan çalışmadan elde edilen sonuç çocukların ne olursa olsun bir ebeveyn-bakıcının yaşama hazırlama desteğine ihtiyaç duyduğu, özellikle çocukların 'sevilme ve ilgi görme' gereksinimlerinin bulunduğu anlaşılmıştır. Birincil amaç çocuğun her zaman bir aile yanında desteklenmesi yönündedir. 5395 sayılı ÇKK 4(1) J bendinde geçtiği gibi kurum bakımı son çare olarak düşünülmelidir. Ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmeyen ailelerin çocukları hakkında 5395 sayılı ÇKK kapsamında Danışmanlık Tedbiri alınarak ebeveynlerin ebeveynlik becerilerinin artırılması yönünde çalışmalar yapılabilir. Sosyal hizmet merkezlerinde ailelere ve çocuklara yönelik ücretsiz bireysel danışmanlık hizmeti/ aile danışmanlığı hizmeti verilebilir. Çocuğun dilendirilmesi/çalıştırılmasının temelinde maddi yoksunluk olduğu anlaşılırsa aileye gerekli rehberlik yapılarak söz konusu davranışın suç olduğu davranış değişikliği gerekliliği yönünde çalışmalar yürütülerek aynı zamanda aileye Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti sunulabilir. Bu noktada önemli olan Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nın eşgüdümlü çalışması ve ailelerin tespitinin sağlanmasıdır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurum bakımı, koruyucu aile hizmeti ve evlat edindirme sistemi bulunmaktadır. İkinci öneri sokakta yaşadığı, çalıştığı,

dilendirildiği, madde kullandığı tespit edilen çocuklardan ailesi bulunmayan çocukların kurum bakımına yerleştirilmesiyle ilgilidir. Yukarıda belirtildiği gibi çocuklar akran zorbalığına maruz kalmaları ve çalışan personeller tarafından tanınmamaları, danışman danışan arasında sağlıklı terapötik ilişkinin kurulmaması nedeniyle kurumdan kaçma davranışı sergiledikleri anlaşılmıştır. Akran zorbalığına dair yatılı kuruluşlarda grup çalışmaları, bireysel çalışmalar yapılmalı, bu konuya ilişkin eğitimler verilmelidir. Yine yatılı kuruluştaki çalışan personelin alanda uzmanlaşmış istekli personellerden seçilerek görevlendirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Çünkü çalışma sonucunda da görüldüğü gibi danışmanla danışan arasından sağlıklı bir terapötik ilişki kurulduğunda çocuğun olumsuz davranışını iyileştirme sürecinin kolaylaştığı ve süreci entegre bir şekilde ilerletebildiği anlaşılmıştır.

Ebeveynin ya da bakıcının yaşama hazırlama desteğinden uzak bir şekilde hayatını idame ettirmeye çalışan çocuk; kaldığı kuruluştaki kurallara uyum güçlüğü yaşayabilir. Ayrıca kuruluşlarda vardiya sisteminin bulunması, gün içerisinde sürekli değişen görevliler (çocuklar görevlilerin her birine anne diye hitap etmektedir) ile bağ kurmakta zorlanabilir. Bu nedenle koruyucu aile hizmeti ve evlat edinme sisteminin devamının sağlanması, daha geniş kitlelere yayılması, çocukların aile ortamında gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi sağlanmalıdır. Çocuklar böylece hem bir yetişkinin yaşama hazırlama desteğini almış hem de sokakta yaşamının getirdiği risk ve tehlikelere karşı korunmuş olacaklardır.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2006). *Sokak Çocuklarına Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Örneği*. [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Acar, H. (2010). Sokakta Yaşayan ve/veya Çalıştırılan Çocuklara Yönelik Hizmet Modelinin ve İl Eylem Planlarının Değerlendirilmesi Raporu. Ankara.

Açıkel-Günel, E. & Daşbaş, S. (2019). Suça Sürüklenmiş Erkek Çocuklarla Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 965-987.

Aksoy, A. (2005). Sokakta Yaşayan Çocuklarda Kendine Zarar Verme Davranışı ve Madde Kullanımı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6, 163-169.

Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Akyıldız, Y. (2020). *Evsizlere Yönelik Sosyal Hizmet İhtiyacının Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Örneği*. [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Yalova Üniversitesi.

Altuntaş, B. (2003). *Mendile, Simite, Boyaya Çöpe..., Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar*, İstanbul: İletişim Yay.

Arkadaş, A. (2008). Risk Altındaki Çocukların Hakları ve Yetişkinlerin Sorumlulukları, *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*, 4(6), 107-110.

Barış, İ. (2008). *Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Barış, İ. (2011). Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği). *.Istanbul Journal of Sociological Studies* , 39, 87-114.

Bilgin, R. (2008). *Sokakta Çalışan Çocuklar Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım*:

Diyarbakır Örneği. [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Bulut, I. (1983). Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 79-109.

Çelik, M. (2019). *Sokakta Yaşayan Çocukların Aile, Sosyal Hizmet Kurumları Ve Sokak Deneyimleri: İstanbul İli Örneği*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

ÇOBAN, S. (2016). Türkiye’de Risk Altındaki Çocuklar ve Çocuk Suçluluğu Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 791-810.

Danış, M. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 3, 45- 53.

Favazza, A. R. & Rosenthal, R. J. (1993). Diagnostic Issues in Self-Mutilation. *Hospital and Community Psychiatry*, 44(2), 134–140.

Forster, L. M.K. Tannhauser, M. & Barros, H. M.T. (1996). Drug use among street children in southern Brazil. *Drug and Alcohol Dependence*, 43, 57-62.

Geçer, O. (2006). Osmanlı’da Sokak Çocukları Ve Bir Belge. *Türkbilig Dergisi*, 12, 163-172.

Hickson, J. & Gaydon, V. (1989). Twilight Children: The Street Children of Johannesburg,. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 17(2), 85–94.

Işıloğlu, B. (2006). *Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyo-Demografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıklarla İlişkisi*. [Uzmanlık Tezi]. TC. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 12. Psikiyatri Birimi.

Koçak, S. (2020). *Ekolojik Yaklaşım Temelinde Gençlerin Yaşadıkları Çevreye*

Yönelik Deneyimleri Ve Sosyal Hizmet: Etimesgut Örneği. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Johann, L. R. (1996). Street children in South Africa: findings from interviews on the background of street children in Pretoria, South Africa. *Adolescence*, 31(122), 423+ .

Lichter, D. T. (1997). Poverty and Inequality Among Children. *Annual Review of Sociology*, 23(1), 121–145.

Lusk, M. W. (1989). Street Children Programs in Latin America. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 16(1), 54-77.

<http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol16/iss1/6>

Erişim Tarihi: 05.10.2022

Molnar, B.E. Shade, S.B. Kral, A.H. Booth, R.E. & Watters, J.K. (1998). Suicidal Behavior And Sexual/ Physical Abuse Among Street Youth. *Child Abuse and Neglect*, 22(3), 213-222.

Ögel, K. & Yücel, H. (2005). Sokakta Yaşayan Ergenler Ve Sağlık Durumları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6, 11-18.

Özel, İ. (2011). *Sokak Çocukları ve Din.* [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Özcebece, H. (2008). Genç Olmak ve Riskler. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*, 4(6), 88-94.

Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda Duygusal İstismar.* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Panter-Brick, C.(2002). Street Children, Human Rights, and Public Health: A Critique and Future Directions. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 147–171.

Polat, O. (2007). *İstanbul Sokak Çocukları Rehabilitasyon Modeli*, İstanbul: Punto Basım.

Polat, O. (2008). *Sokak Çocukları*, İstanbul: Özgün Ofset Yay.

Salim, M. (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları Ve Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Swart, J.M. (1998). Street-Wise: Opening the way to self-actualization for the street child. *Africa Insight*, 18(1), 32-41.

Şahin, G. (2009). *Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Yaşayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Tarı, I. (2004). *İstanbul’da Yaşayan Sokak Çocukların İntihar Girişimi*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Taş, A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı Ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153- 182.

Tuncel, M.K. (2003). *Türkiye’ de ve Almanya’ da Sokak Çocuklarına Uygulanan Eğitim Programlarının Karşılaştırılması ve Bir Model Önerisi*. [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

- Türkkan, T. Odacı, H. & Bülbül, K. (2021). Çocuk İstismarı ve İhmalini Anlamak: Ekolojik Bir Yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (2) , 709-728.
- Wadi, P. R. (2019). *Sokak Çocukları Üzerine Bir Araştırma: Süleymaniye Örneği*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Williams, C. (1993). Who are “Street children? a hierarchy of Street Use And Appropriate Responses. *Child Abuse&Neglect*, 17(6), 831-841.
- Yıldız, A. (2007). *Sokakta Çalışan Çocuklarda Ahlaki ve Dini Duyguların Gelişimi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yıldız, Ö. (2007). Toplumsal Değişme Sürecinde Sokak Çocukları ve Sosyal Dışlanma. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 5 (20) , 56-72.
- Yıldırım A. & Şimşek, H. (2000). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Seçkin Yay.
- Yılmaz . E. & Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,10, 252-267.
- Yılmaz, S. (1998). *Sokak Çocukları*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yoder, K. A. Hoyt, D. R. & Whitbeck, L. B. (1998). Suicidal Behavior Among Homeless and Runaway Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 27 (6) 753-771.
- Young, L. (2004). Journeys to the street: the complex migration geographies of Ugandan street children, *Geoforum*, 35(4), 471–488.
- Zastrow C. (2013) Sosyal Hizmete Giriş. D. Baran ÇİFTÇİ (Ed.). Ankara: Nika Yay.
- Zastrow C. & Kırst-Ashman K. (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I. (2. Baskı). D. Baran ÇİFTÇİ (Ed.). Ankara: Nika Yay.

Zeanah, C. H. Smyke, A. T. Koga, S. F. & Carlson, E. (2005). Attachment in Institutionalized and Community Children in Romania. *Child Development*, 76(5), 1015–1028.

<https://www.unicef.org/turkey/raporlar/sokakta-ya%C5%9Fayan-veveya-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fan-%C3%A7ocuklar-bro%C5%9F%C3%BCr>

Erişim Tarihi: 15.02.2022

https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_1

Erişim Tarihi:24.08.2022

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2828.pdf>

Erişim Tarihi:09.10.2022

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>

Erişim Tarihi:22.09.2022

<https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-ve-genclik-merkezleri-yonetmeligi-resmi-gazete-tarihi-29-03-2015-resmi-gazete-sayisi-29310.pdf>

Erişim Tarihi:22.09.2022

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Erişim Tarihi:21.12.2022

<https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>

Erişim Tarihi:18.09.2022

<https://www.unicef-irc.org/knowledge-pages/Migration-and-children/>

Erişim Tarihi:26.12.2022

[Sokak-Cocuklari-Meclis-Arastirmasi-Komisyonu.pdf \(sck.gov.tr\)](#)

Erişim Tarihi:22.01.2023

<https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Erişim Tarihi:16.03.2023

<https://www.aile.gov.tr/media/131361/16032023-tarihli-cocuklar-guvende-ekiplerinin-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>

Erişim Tarihi:22.11.2022

EK: 1

SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

- Yaşınız:
☐ 10 Yaş Ve Altı ☐ 10-14 ☐ 15-18
- Doğum Yeriniz:
☐ İstanbul ☐ İstanbul Dışı
- Eğitim Durumunuz:
☐ İlkokul Terk ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Ortaokul Terk
- Kardeş Sayınız:
☐ 1-4 ☐ 4-7 ☐ 7-10 ☐ 10 ve Üzeri
- Göç Durumu:
☐ Evet ☐ Hayır
- Annenizin Eğitim Durumu Babanızın Eğitim Durumu
☐ Okur Yazar Değil ☐ Okur Yazar Değil
☐ İlkokul ☐ İlkokul
☐ Ortaokul ☐ Ortaokul
☐ Lise ☐ Lise
☐ Üniversite ☐ Üniversite
- Annenizin Çalışma Durumu: Babanızın Çalışma Durumu:
☐ Çalışıyor ☐ Çalışıyor
☐ Çalışmıyor ☐ Çalışmıyor

Soru 1: Sokakta yaşamaya ne zaman ve nasıl başladınız?

Soru 2: Aile içi ilişkileriniz ve annenizle ilişkiniz nasıldı? (Roller, Ailede Madde Bağımlılığı, Ailenin Ekonomik Durumu, İstismar, Okul Yaşamı)

Soru 3: Mahalle yaşamınız ve arkadaşlık ilişkileriniz nasıldı?

Soru 4: Sokak yaşamında karşılaştığınız ve sizi en çok endişelendiren sorunlar nelerdir?

Soru 5: Sokak yaşamında karşılaştığınız tehlikelere karşı kendinizi nasıl koruyorsunuz?

Soru 6: Sokak yaşamından kurtulmak için sizce ne yapılabilir ?

Soru 7: Daha önceden bir sosyal hizmet kuruluşu hizmetlerinden faydalandınız mı? Faydalandıysanız eksik ya da yetersiz gördüğünüz hizmetler nelerdir?

Soru 8: Geleceğe yönelik beklentileriniz nelerdir?

EK:2

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2022/93

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sokakta Yaşayan Çocukların Sokağa İtilme Nedenleri ve Sokakta Karşılaştıkları Sorunlar: İstanbul Örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma- Eylem Araştırması (Görüşme) 2- Yüksek Lisans Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Hülya AKTI 2- Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yeliz OKAY
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.

TARİH

29.06.2022

ÖZGEÇMİŞ

Lisans; Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 2014-2018

Yüksek Lisans; Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 2020-...

İş Deneyimleri; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2020-...

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Aktı, H. (2023). The Effect of Media on Social Exclusion of Children Living on the Street and Social Inclusion, *International Journal Of Turcologia*, 18(35), 56-66.

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Yaman, E., Aktı, H., Aydoğan, B., Güngör, A. B., Doğan, B., Ünsal, H.T., Hasırcı, H. (2019). Engelli İstihdamının Engelli Bireyler Üzerindeki Psikososyal Etkisi, *Kara Tahta*, 14, 109-123.

